

Vergaderjaar 1996–1997

25 000 VIII

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII) voor het jaar 1997

Nr. 10

VERSLAG HOUDENDE EEN LIJST VAN VRAGEN EN ANTWOORDEN

Vastgesteld 21 oktober 1996

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen¹, belast met het voorbereidend onderzoek van dit wetsvoorstel, brengt als volgt verslag uit in de vorm van een lijst van vragen. De vragen en de daarop door de regering gegeven antwoorden zijn hieronder afgedrukt.

Met de vaststelling van het verslag acht de commissie de openbare behandeling van het wetsvoorstel voldoende voorbereid.

De ondervoorzitter van de commissie,
Van Gelder

De griffier van de commissie,
Roovers

¹ Samenstelling:

Leden: Beinema (CDA), Van der Vlies (SGP), Van Nieuwenhoven (PvdA), M. M. H. Kamp (VVD), voorzitter, De Cloe (PvdA), Janmaat (CD), Van Gelder (PvdA), ondervoorzitter, Van de Camp (CDA), Mulder-van Dam (CDA), Hendriks (HDRK), Rabbae (GroenLinks), Jorritsma-van Oosten (D66), De Koning (D66), Koekkoek (CDA), J. M. de Vries (VVD), Liemburg (PvdA), Stellingwerf (RPF), Lambrechts (D66), Rijpstra (VVD), Cornielje (VVD), Cherribi (VVD), Dijksma (PvdA), Sterk (PvdA), Van Vliet (D66) en Bremmer (CDA).
Plv. leden: Reitsma (CDA), Schutte (GPV), Liiipaly (PvdA), Klein Molekamp (VVD), Valk (PvdA), Poppe (SP), Duivesteijn (PvdA), Ten Hoopen (CDA), Van der Hoeven (CDA), Verkerk (AOV), Oedayraj Singh Varma (GroenLinks), Bakker (D66), Van 't Riet (D66), Deetman (CDA), Van Heemskerck Pillis-Duvekot (VVD), Van der Ploeg (PvdA), Leerkes (U55+), Versnel-Schmitz (D66), Essers (VVD), Korthals (VVD), Passtoors (VVD), Huys (PvdA), Van Zuijlen (PvdA), Verhagen (CDA) en Lansink (CDA).

Algemeen

blz. 2

1

Welke onderwerpen zijn door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen ingebracht ten aanzien van de verkenningen van het kabinet naar 2010 en waarom?

OCenW werkt mee aan verkenningen voor het jaar 2010 in het kader van de versterking van de ruimtelijke-economische structuur. Deze inbreng bestaat uit een systematische verkenning van kennislacunes in relatie tot de vijf knelpunten bereikbaarheid, ruimtedruk, duurzaamheid, werkgelegenheid en vitaliteit binnensteden. Bij dit laatste knelpunt zal OCenW uitwerking geven aan de passage over scholing. Samenwerking tussen ROC's en de regionale scholings- en arbeidsvoorzieningen, tussen bedrijven en VBO-, MBO en HBO-scholen is nodig, praktische leerwegen te creëren voor grote en divers samengestelde muticulturele groepen.

2

Wanneer en door wie is het publieksonderzoek in het kader van het kennisdebat uitgevoerd? Kan de Tweede Kamer op de hoogte worden gesteld van de resultaten van dit onderzoek?

Waarom is er noch in de memorie van toelichting op de begroting voor het jaar 1996, noch tijdens de parlementaire behandeling van deze begroting melding gemaakt van dit belangwekkende onderzoek?

Het onderzoek is uitgevoerd door het bureau Plasschaert Quality in Research (PQR) te Amsterdam in februari 1996. De resultaten van het onderzoek zijn opgenomen in de bundel «Bouwstenen voor het kennisdebat», dat bij de start van het debat is gepresenteerd. Deze bundel is ter kennisneming bijgevoegd.

De gedachte aan dit onderzoek is ontwikkeld tijdens de voorbereiding van het kennisdebat. Die voorbereiding is pas begonnen ná de parlementaire behandeling van de begroting 1996. Om die reden kon noch in de memorie van toelichting van de begroting 1996 noch tijdens de parlementaire behandeling van het onderzoek gewag worden gemaakt.

3

Hanteert het kabinet bij de aandacht voor interactie tussen cultuuruitingen, een ruim cultuurbegrip (alle maatschappelijke verschijnselen) of een eng cultuurbegrip (de hogere uitingen van beschaving)?

Het kabinet hanteert een ruim cultuurbegrip. Zowel in de Cultuurnota als in de Memorie van Toelichting wordt de noodzaak van de aandacht voor interactie benaderd vanuit het belang dat het kabinet hecht aan de sociale cohesie van de samenleving.

Daarnaast handelt de cultuurnota «pantser of ruggengraat» natuurlijk allereerst over cultuuruitingen in meer toegespitste, specifieke, zin.

4

Kan een schets worden gegeven van het verloop en het voorlopige effect van het kennisdebat en de mate waarin het lukt daar velen bij te betrekken die daar tot gewoonlijk niet bij betrokken worden, bijvoorbeeld de ouders?

Zie het antwoord op vraag 83.

blz. 3

5

Wat wordt bedoeld met «interculturele samenleving»?

Hiermee wordt bedoeld een samenleving waarin groepen met een verschillende culturele achtergrond gezamenlijk vormgeven aan de Nederlandse samenleving. Niet geïsoleerd, maar in onderlinge wisselwerking. Dit betekent dat er behalve ruimte voor eigen cultuuruitingen meer raakvlakken en samenspel moeten ontstaan. Het cultuurbeleid en het onderwijs zijn bij uitstek sectoren in onze samenleving waar die culturele ontmoeting en wisselwerking tot stand kunnen komen.

6

Welke onderzoeken tonen aan dat een analyserend vermogen tegenwoordig minder bijdraagt aan vooruitgang dan het vermogen tot integreren?

De toegenomen internationale contacten, de groei van wereldwijde informatiesystemen, de groei van het aantal specialismen, de noodzaak om informatie uit te wisselen, snellere product vernieuwing, onder meer deze ontwikkelingen maken het kunnen leggen van verbindingen, kunnen communiceren tussen verschillende culturen steeds meer noodzakelijk. Dit betekent niet dat analytische vaardigheden niet meer belangrijk zijn, maar wel dat de meerwaarde ontstaat daar waar aandacht is voor overbrugging, communicatie, integratie.

7

Kan een toelichting gegeven worden op de opmerking dat ten aanzien van informatie- en communicatiemediën het gevaar van «nieuwe ongelijkheden» dreigt?

Bedoeld is dat niet in elke thuissituatie kinderen op gelijk niveau kennismaken met nieuwe informatie- en communicatie-technologie. Dat heeft tot gevolg, dat kinderen dus zowel op een verschillend niveau op school binnenkomen, als tijdens hun schoolloopbaan verschillende leermogelijkheden buiten de school hebben. Daarmee ontstaat, parallel aan andere ongelijkheden die samenhangen met de sociaal-economische achtergrond van leerlingen, het risico van een nieuwe ongelijkheid. De school zal zoals ook bij andere leerdomeinen een belangrijke rol spelen om alle leerlingen vertrouwd te maken met nieuwe media, zodat de gevolgen van deze ongelijkheid zoveel mogelijk worden verminderd.

blz. 4

8

Is de opmerking dat het midden- en kleinbedrijf aantrekkelijker wordt om onderzoeksoopdrachten te geven, een constatering of een beleidskeuze?

In de Rijksbegroting wordt het belang van intensieve samenwerking tussen onderwijs, onderzoeksinstituten, bedrijfsleven en de overheid voor de vormgeving van de toekomst onderstreept. Vastgesteld wordt dat het midden- en kleinbedrijf in toenemende mate een belangrijke partner is voor het hoger onderwijs en de onderzoeksinstituten. In dat verband wordt tevens geconstateerd dat het voor het midden- en kleinbedrijf aantrekkelijker wordt om opdrachten te geven voor onderzoek. Deze vaststelling betreft een constatering, maar is tevens een beleidskeuze. Het MKB geldt immers als een potentiële groeifactor binnen de Nederlandse economie. Mede door maatregelen in het kader van de nota Kennis in

Beweging wordt van twee kanten geprobeerd de gesignaleerde, uit de aard van hun functies voorkomende, (cultuur)kloof tussen kennis-infrastructuur en MKB te overbruggen: de kennisinstellingen proberen toegankelijker te worden voor het MKB (onderzoekdatabank, stimulering spinn-off's) en de Innovatiecentra en branche-organisaties proberen hun intermediaire rol bij een (collectieve) vraagarticulatie te versterken.

Dat het voor het MKB aantrekkelijker wordt om onderzoeksopdrachten te geven, blijkt ook uit de volgende feiten. Eind 1995 hebben HBO-raad en MKB-Nederland een overeenkomst gesloten waarin afspraken over intensievere samenwerking zijn vastgelegd. Het MKB maakt in toenemende mate gebruik van de expertise van hbo-ers om vernieuwing in bedrijven te realiseren. Dat gebeurt in het kader van stages of afstudeerprojecten; ook worden hbo-ers in toenemende mate aangesteld in het MKB. EZ en OCW werken nauw samen bij de realisering van de fiscale faciliteit die aan bedrijven wordt verstrekt wanneer men hbo-ers in duale trajecten in dienst neemt.

Ook zijn er kostenverlagende maatregelen als PROMOTIE (speciaal voor door het MKB geëntameerd onderzoek) en de Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk die onderzoek voor het MKB goedkoper, dus aantrekkelijker maken. Voor een kwantitatieve evaluatie is het te vroeg, maar van de pilots PROMOTIE-regeling is volledig gebruik gemaakt. Over de WBSO bereikte uw Kamer eerder een positieve evaluatie door mijn collega van EZ.

blz. 5

9

In welke opzichten betekenen ICT-media voor differentiatie een meerwaarde ten opzichte van traditionele leermiddelen?

Differentiatie vraagt om opheffing van beperkingen.

Meer traditionele leermiddelen hebben vooral de vorm van vaste teksten en afbeeldingen. Ze laten geen of weinig invloed toe van de gebruiker. Elke gebruiker wordt als het ware alleen al door de aard van het leermiddel gelijk behandeld. Leermiddelen zijn in hun meer traditionele vorm ook gebonden aan tijd en plaats, en aan begeleiding door een leerkracht.

Computers in het onderwijs hebben daar een dimensie aan toegevoegd: steeds meer interactieve programma's zijn ontwikkeld, die reageren op de leerling, en die het voor leerlingen mogelijk maken zelfstandig aan verdieping of verheldering te werken. Langzamerhand komen daar ook nieuwe vormen bij: geluid, bewegende beelden.

De verdere ontwikkelingen in nieuwe media maken het mogelijk ook informatie en programma's te gebruiken die niet op de school aanwezig zijn, die elders actueel en op peil worden gehouden en beschikbaar zijn op de momenten dat daaraan behoefte bestaat. In principe nemen daarmee de mogelijkheden voor differentiatie toe. De mate waarin deze gerealiseerd worden hangt uiteraard af van de creativiteit waarmee nieuwe leermiddelen worden ontwikkeld die echt van nut zijn voor leerprocessen.

10

Het gebruik van de nieuwe media kan benut worden om te differentiëren tussen leerlingen, omdat er meer maatwerk kan worden geleverd. Is het ook denkbaar dat de nieuwe media kunnen bijdragen aan schaalverkleining in het onderwijs, omdat ook kleine scholen «alle middelen van de wereld» in huis kunnen halen met de nieuwe media? Kan naar deze toepassing onderzoek gedaan worden, wellicht door het Rathenau-instituut?

Het zal zeker mogelijk zijn meer informatie en hulpmiddelen in scholen «on line» beschikbaar te hebben. Daardoor komen deze binnen het bereik van scholen die zelf geen volledige mediatheek kunnen onderhouden. Op den duur zal een fysiek op de school aanwezige mediatheek steeds minder van belang worden. Sommige nadelen van kleine scholen kunnen hierdoor worden vervangen iets anders is of daardoor ook kleinere scholen mogelijk worden. De wenselijke grootte van scholen wordt ook bepaald door het noodzakelijk bestuurlijk en financieel en personeel draagvlak.

Schaalverkleining is geen actueel thema gezien de uitkomsten van Toerusting en Bereikbaarheid.

11

Welke zijn de nadere onderzoeken, waaruit zou blijken dat Nederland niet zo best scoort als het gaat om het gebruik van computers in met name het basisonderwijs? Kan deze constatering nader worden onderbouwd in aantallen leerlingen per PC en het gebruik in minuten per leerling per week?

In het Onderwijsverslag over het jaar 1994 trekt de Inspectie een aantal belangwekkende conclusies over het vermogen van leraren om het gebruik van PC's in het lesprogramma's op te nemen. Wat is er gedaan om hierin verandering te brengen? Heeft dit tot meetbare resultaten geleid, en zo ja, wat zijn die resultaten? Wat wordt in dit verband bedoeld met de opmerking dat het leren selecteren belangrijker is dan het leren bedienen van de apparaten?

In de «Toets op het Concurrentievermogen» wordt inderdaad aangegeven dat Nederland niet zo best scoort op het gebied van het gebruik van de PC in het onderwijs.

In dit onderzoek worden echter geen verklaringen hiervoor aangegeven. Een recent onderzoek van Moonen en Kommers geeft een uitgebreid en genuanceerd beeld over de mogelijke achterliggende redenen.

Wat betreft mogelijke redenen wordt hier verwezen naar het antwoord op vraag 12.

De Inspectie van het onderwijs geeft in het Onderwijsverslag inderdaad een aantal belangwekkende conclusies die meegenomen zullen worden bij het formuleren van het ICT-beleid.

Ten aanzien van het leren bedienen van apparaten versus leren selecteren kan het volgende gezegd worden. Het leren bedienen van apparatuur is een basisvaardigheid die leerlingen overigens snel aanleren. Belangrijker voor hun toekomst is hun vermogen om zinvol om te gaan met de toenemende mogelijkheden om via nieuwe media informatie te verkrijgen en die informatie te selecteren en te verwerken. Dit is een vaardigheid die leerlingen zo vroeg mogelijk aangeleerd moet worden.

Het vereist van leerlingen een bepaalde mate van conceptueel denken en het vermogen om informatie in de juiste context te plaatsen.

12

Hoe komt het dat Nederland in vergelijking met het buitenland lager scoort als het gaat om het aantal en het gebruik van computers?

In de genoemde «Toets op het concurrentievermogen» worden geen oorzaken genoemd.

Wat betreft de achterliggende redenen kan het volgende worden opgemerkt.

In de afgelopen jaren is er sprake geweest van stimulerings maatregelen op het terrein van IT voor het PO en VO. In het primair onderwijs is een basis gelegd voor goed computergebruik via de Comenius en PRINT projecten. Dankzij de door OCenW gefinancierde computerleveringen (30 000 in de periode 1990–1995) is een verhouding van 1:45 bereikt.

Verder wordt verwezen naar het antwoord op de vragen 13 en 20.

13

Hoeveel financiële middelen zijn gemoeid met een voorstel waarbij in elke groep (gemiddeld 25 leerlingen) in de basisschool een computer zou staan?

Dergelijke kosten zijn sterk afhankelijk van de keuze voor bepaalde configuraties (incl. randapparatuur) in relatie tot gewenste toepassingen en didactische concepten.

Op dit moment worden door het kabinet de modaliteiten bezien met betrekking tot toekomstige ICT stimulering. Er zijn daartoe vanaf 1997 reeds extra middelen beschikbaar gesteld (10 miljoen in 1997 oplopend tot 30 miljoen structureel vanaf 1999).

14

Waarom is het verbod op discriminatie op grond van seksuele geaardheid niet in het rijtje opgenomen? Is het kabinet van oordeel dat de school een taak heeft in het uitdragen van de gelijkwaardigheid van heterosexuele en homoseksuele geaardheid van mensen?

Het kabinet is van oordeel dat de school een belangrijke taak heeft in het uitdragen van de fundamentele waarden van onze samenleving, zoals neergelegd in de Grondwet.

15

Kan specifiekere worden aangegeven wat in de memorie van toelichting wordt bedoeld met de spanningen tussen normen en waarden van ouders en leerlingen enerzijds en school en leraren anderzijds? Op welke verschillen tussen welke normen en waarden wordt gedoeld?

Uit signalen uit het onderwijs is ons gebleken dat sommige scholen worstelen met verschillen in opvattingen die ouders hebben en de regels die de school hanteert. Zo is uit het werk van het Platform voor de Pedagogische Opdracht van het Onderwijs is onder meer naar voren gekomen, dat de verwachtingen die ouders van een school hebben en de opvattingen van de school niet vanzelfsprekend gelijk zijn. Dat kan tot spanningen leiden. Voorbeelden hiervan zijn: rookgedrag van jonge kinderen, laat mogen opblijven zodat kinderen slaperig op school komen, de manier waarop thuis en op school met agressie wordt omgegaan.

Het is daarom van belang dat scholen en ouders daarover met elkaar in gesprek komen. De «Schoolgids» biedt hiervoor aanknopingspunten.

16

Is het mogelijk een opsomming te geven van de fundamentele normen en waarden, die elke school tot haar pedagogische opdracht dient te rekenen?

In onze Grondwet is een aantal waarden vastgelegd, die behoren bij het wezen van onze democratische rechtsstaat en samenleving. Deze waarden dient elke school hoog in het vaandel te hebben, en geïntegreerd in haar programma:

Geweten volgen (moed), Prioriteiten kunnen stellen (kiezen), betrouwbaar, eerlijk, rechtvaardig, hulpvaardig, geduld, respect, verantwoordelijk zijn, zelf-discipline, burgerschap, emancipatie, anti-discriminatie.

blz. 6

17

Op welke wijze zijn de aanbevelingen van het platform pedagogische opdracht in deze begroting verwerkt?

De Tweede Kamer is bij brief van 3 april 1996 geïnformeerd over het vervolg van activiteiten ten aanzien van de pedagogische opdracht na de beëindiging van de werkzaamheden van het «Platform voor de Pedagogische Opdracht van het Onderwijs». De punten die daarin voor de overheid genoemd zijn, zijn in uitvoering. Het gaat daarbij om de kerndoelen en examenprogramma's, om de beroepsprofielen en opleidingen van leerkrachten, en de stimulering van aandacht voor dit onderwerp van afzonderlijke scholen.

18

Op welke wijze wordt het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen betrokken bij het kabinetsbeleid inzake de maatschappelijke positie van het gezin? Welke benadering kiest het ministerie?

Het ministerie van OCenW was actief betrokken bij het tot stand brengen van de kabinetsnotitie «Gezin» en zal, gelet op het belang van onderwijs in relatie tot het gezin, daarbij ook intensief betrokken blijven.

19

Is het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen nog steeds in overleg met FORUM en de diverse belanghebbenden over het project van de allochtone leerlingbegeleider?

Forum ontvangt een dezer dagen een afwikkelingsbrief waarin voor de bedoelde projectactiviteiten voor Procescoördinatie Allochtone mentoren wordt verwezen naar de Grote Steden.

20

In de memorie van toelichting staat dat scholen door het geven van intercultureel onderwijs een bijdrage kunnen leveren aan een groeiend begrip en respect tussen culturele bevolkingsgroepen. Welke concrete stappen heeft de projectgroep intercultureel onderwijs (ICO) ondernomen om het intercultureel onderwijs beter in te bedden in alle onderwijssectoren (sinds de aanbidding van haar werkplan februari 1996)?

Op 21 februari jl. is, mede namens mijn ambtgenoot van VWS, de beleidsreactie intercultureel onderwijs aangeboden aan de Tweede Kamer. In deze beleidsreactie is aangegeven dat de uitgangspunten en de gekozen aanpak van de projectgroep, zoals neergelegd in de notitie «Intercultureel onderwijs, impuls voor school en omgeving» en het daarbij behorende activiteitenplan worden onderschreven.

Momenteel werkt de Projectgroep aan de uitvoering van de projectgroep-activiteiten zoals die in het activiteitenplan zijn aangegeven. In het afgelopen jaar heeft de projectgroep in dat kader op een groot aantal terreinen activiteiten ontwikkeld. Het doel dat de projectgroep zich daarbij stelde is intercultureel onderwijs te integreren in het reguliere onderwijs: dat wil zeggen in kerndoelen, in leermiddelen, in programma's van lerarenopleiding, in de eigen beleidsontwikkeling van scholen. Het voortgangsverslag van juni jl. vermeldt onder andere de volgende activiteiten:

Op initiatief van de Projectgroep zijn de eindtermen voor de tweede fase VO door de Stichting Parel onderzocht op het intercultureel gehalte. Uit dit onderzoek zijn initiatieven in de richting van de SLO voortgevloeid: een bijdrage aan de handleiding voor uitgevers van lesmateriaal voor de

tweede fase en informatie ten behoeve van de herziening van de kerndoelen Bavo. Ook voor de eindtermen BVE is een reactie opgesteld door de projectgroep, die weer is besproken met de Klankbordgroep BVE. Er is een brochure voor auteurs van leermiddelen voor het voortgezet onderwijs, met name de tweede fase, voorbereid.

Voorts wordt momenteel een «help desk» opgericht voor auteurs en uitgevers van schoolboeken, te verbinden aan de Stichting Parel.

Daarnaast heeft de Projectgroep in samenwerking met de Anne Frank Stichting een boek ontwikkeld, waarin gewenste richtingen voor ontwikkeling en beschikbare materialen worden aangegeven. Dit boek «waar een wil is is een weg, sprekende voorbeelden van intercultureel onderwijs,» is onlangs gepresenteerd en is verspreid onder alle scholen voor basis- en voortgezet onderwijs. Dit boek staat tevens op Internet en is zo beschikbaar voor alle Internet-gebruikers.

Daarnaast is een aantal onderzoeksactiviteiten uitgevoerd om noodzakelijke informatie over de stand van zaken van ico in de diverse sectoren te verkrijgen.

Zo is op initiatief van de Projectgroep door Regioplan de stand van zaken in het voortgezet onderwijs onderzocht. Dit rapport komt zeer binnenkort beschikbaar.

Tenslotte heeft de Projectgroep in het kader van haar taakstelling adviezen uitgebracht over aan het ministerie gerichte projectaanvragen van derden.

21

Hoe verhoudt de passage over onderbenutting van talenten welke voortkomen uit impliciete werkwijzen en opvattingen, zich tot de gewichtenregeling? Worden kinderen die behoren tot een sociaal-economische of sociaal-culturele groep niet gelabeld als probleemgeval?

In de memorie van toelichting wordt aandacht gevraagd voor de negatieve effecten die een labeling als «moeilijk opvoedbaar» of «gehandicapt» kan hebben op de mate waarin kinderen gestimuleerd en uitgedaagd worden.

Kinderen kunnen door leerkrachten ook gelabeld worden als probleemgeval omdat ze tot een bepaalde sociaal-economische of sociaal-culturele bevolkingsgroep behoren. Als die labeling ertoe leidt dat die kinderen minder uitgedaagd worden, worden de onderwijskansen van die kinderen kleiner. De gewichtenregeling beoogt hiervoor juist enige compensatie te bieden.

blz. 7

22

Is het kabinet van mening dat onderwijsprogramma's en toetsen teveel voorkennis over de «blanke middenklasse-cultuur» veronderstellen, waardoor allochtonen al bij voorbaat op een achterstand geplaatst worden? Zo ja, kan dit worden toegelicht? Welke alternatieven staan het kabinet voor ogen?

De discrepantie tussen de schoolcultuur en de culturele kenmerken van groepen die zich op enigerlei wijze in een maatschappelijke achterstandssituatie bevinden, is de afgelopen decennia breed gedocumenteerd. De toegang tot de betere maatschappelijke posities wordt belemmerd doordat kinderen uit deze groepen niet beschikken over het culturele kapitaal waar het onderwijs stilzwijgend van uitgaat. Doordat dit als «de norm» wordt beschouwd, spreekt men van sociaal geïndiceerde achterstanden. Alle inspanningen zijn erop gericht kinderen alsnog – en op steeds jongere leeftijd – zoveel mogelijk van dat culturele kapitaal bij te brengen. Waar de toekomstgerichte beschouwing in de memorie van

toelichting aandacht voor vraagt, is een aanvullende benadering, waarin het onderwijs een grotere variëteit van cultuuruitingen incorporeert. De wijze waarop een dergelijk intercultureel onderwijs gestalte moet krijgen, is nog in ontwikkeling. Onderzoek daarnaar verdient echter een krachtige ondersteuning.

23

Als voorbeeld van impliciete werkwijzen en opvattingen in het onderwijs die kinderen op een achterstand kunnen plaatsen worden bepaalde opvattingen over meisjes genoemd, «die hen al bij voorbaat toeleiden naar bepaalde onderwijstrajecten met geringere maatschappelijke kansen.» Hoe verhoudt deze opmerking zich tot het recente feit dat meisjes en jongens vrijwel even hoog scoren bij de CITO-toetsen, maar dat meisjes op basis van dezelfde score vaker worden doorverwezen tot hogere schooltypen (havo/vwo)?

Het feit van de hogere scores van meisjes op CITO-toetsen ligt in lijn met de langer bekend zijnde bevinding dat meisjes hun achterstand op het terrein van opleidingsniveau geheel hebben ingehaald, en dit niveau gemiddeld efficiënter, in minder tijd, bereiken. Wel is er nog altijd een aantoonbaar verschil in maatschappelijke ontwikkelingskansen. Zowel de horizontale mobiliteit op de arbeidsmarkt, i.c. de mogelijkheid om in meerdere sectoren van de arbeidsmarkt aan de slag te kunnen, als de verticale mobiliteit (doorstromen naar hogere functieniveaus) is voor meisjes aanzienlijk geringer dan voor jongens. Een belangrijke verklaring hiervoor is gelegen in het feit dat meisjes vaker dan jongens kiezen voor vakkenpakketten en opleidingssectoren die minder bijdragen aan het verwerven van economische zelfstandigheid en arbeidsmarktmobiliteit. Zo geldt nog altijd een aanzienlijke ondervertegenwoordiging van meisjes voor de vakken natuurkunde, wiskunde B en – in mindere mate – scheikunde.

24

Hoe wil het kabinet een recht van kinderen op hoge verwachtingen effectueren, in het bijzonder bij ouders die geringe verwachtingen koesteren ten aanzien van hun kinderen?

Het gaat hier niet om een juridisch recht. Er is dan ook geen sprake van afdwingbaarheid, maar wel van stimulering. Bijvoorbeeld via onderwijs-achterstandenbeleid en voorschoolse educatieve projecten (zoals Opstap); hier worden ouders geholpen om een meer stimulerende houding te ontwikkelen ten aanzien van leerprocessen van hun kinderen.

25

De schoolverzuimcijfers in het onderwijs zijn in sommige steden schrikbarend hoog. Welke sanctiemogelijkheden bestaan er als scholen er niet alles aan blijken te doen om leerlingen op de school te krijgen (aanwezigheidsregistratie, contacten ouders etc.) Worden deze sanctiemogelijkheden wel eens toegepast?

In het schoolwerkplan dienen scholen aan te geven de wijze waarop schoolverzuim wordt voorkomen en de maatregelen die bij schoolverzuim worden genomen.

Toezicht hierop berust bij de Inspectie van het onderwijs. Het niet nakomen van een schoolwerkplanverplichting kan leiden tot sancties in de bekostigingssfeer. Genoemde sancties zijn tot nu toe nog niet toegepast.

Als mij signalen bereiken dat scholen zich onvoldoende inspannen om schoolverzuim te voorkomen, zal ik de inspectie vragen de scholen daarop aan te spreken.

Hiernaast geldt dat ingevolge de Leerplichtwet 1969 schoolleiders verplicht zijn schoolverzuim van een bepaalde omvang te melden bij de leerplichtambtenaar van de gemeente. Deze onderneemt dan actie richting leerling en zijn ouders.

Heeft dat geen succes dan kan de officier van justitie tot vervolging overgaan.

blz. 8

26

Ontbreekt het element deskundigheid in het rijtje geloof, hoop en liefde, waarmee veel te bereiken zou zijn voor gehandicapten?

Deskundigheid acht ik een «conditio sine qua non» voor begeleiden van leerlingen, en zeker van gehandicapte leerlingen. Het spreekt dan ook voor zichzelf dat een school deskundigheid in huis haalt, wanneer zij daarover zelf niet beschikt. Naast die deskundigheid komt het vooral bij gehandicapten neer op veel geduld en aanhoudende zorg.

blz. 9

27

Is het toekomstbeeld van beroepsverenigingen die verantwoordelijkheid dragen voor kwaliteitsbewaking voor het kabinet slechts denkbaar, of ook nastrevenswaardig?

Het toekomstbeeld van beroepsverenigingen met eigen verantwoordelijkheden voor de kwaliteitsbewaking is niet alleen denkbaar, maar ook zeer nastrevenswaardig. Ik ben van mening dat initiatieven terzake in eerste instantie bij de beroepsgroep zelf liggen. Ik heb mijn eerdere uitnodiging aan de leraren herhaald om zich als beroepsgroep te verenigen. Er zijn thans initiatieven gaande, waarbij sprake is van een brede samenwerking. Forum Vitaal leraarschap en de vakbonden trachten gezamenlijk in goed overleg de ideeën van een beroepsvereniging met eigen kwaliteitsstandaarden vorm te geven. Ik stimuleer deze initiatieven in hoge mate en wacht de resultaten met veel belangstelling af. De eerste resultaten van hun verkenningen zijn eind van dit jaar te verwachten. Op grond daarvan beslissen de betrokkenen of zij het traject verder zullen gaan. Dat zal bepalend zijn voor de weg die de overheid zal kiezen: in vertrouwen het proces volgen en waar mogelijk stimuleren – en dat heeft de voorkeur – of zelf initiatieven nemen indien de ontwikkeling hapert.

28

Welke andere kaders dan het onderwijskundig beleid van de school onderkent het kabinet, bij de ruimte die leraren kunnen krijgen om zich verder te ontwikkelen?

De scholen ontwikkelen zich tot moderne, professionele arbeidsorganisaties. In het beleidskader van Vitaal Leraarschap, CAO-overeenkomsten (schoolprofielbudget, leeftijdsbewust kwaliteitsbeleid e.d.), decentralisatie van arbeidsvoorwaardenbeleid en financiële zelfstandigheid worden scholen gestimuleerd een modern personeelsbeleid te voeren. Dit betekent dat bestuur en schoolleiding de verantwoordelijkheid dragen voor personeelsbeleid dat volledig is ingebed in het schoolbeleid, met gedocumenteerde en systematische zorg voor opleiding en begeleiding, beoordeling van en zorg voor het individueel functioneren, organisatie van werkoverleg, besluitvorming en samenwerking en mobiliteit of loopbaanbegeleiding. De beoordeling van de vereiste deskundigheden en de benoeming van de juiste personen op de juiste plaats volgens deze noties van modern personeelsbeleid, wordt in

eerste instantie gebaseerd op het onderwijskundig beleid. Mede bepalend zijn echter financiële ruimte en arbeidsvoorwaarden.

29

De woordvoerder van de VVD-fractie heeft enige jaren geleden voorgesteld een lerarenregistratiesysteem in te voeren. Bij invoering van een dergelijk systeem kan men de kwaliteit en continue bijscholing van leraren toetsen. Is dit lerarenregistratiesysteem door het ministerie reeds in beschouwing genomen en verder uitgewerkt?

Onder verwijzing naar mijn antwoord op de vraag van de Partij van de Arbeid over het toekomstbeeld van beroepsverenigingen (vraag 27), wil ik nog eens memoreren dat ik de initiatieven van Forum en de vakbonden om te komen tot beroepsverenigingen die verantwoordelijkheid dragen voor kwaliteitsbewaking van harte toejuich en stimuleer.

De instelling van een lerarenregistratiesysteem (lerarenregister) is een middel dat de beroepsgroep kan en ook wil gebruiken bij haar initiatieven tot het ontwikkelen van de eigen kwaliteitsstandaarden. Daarbij zal zij ook zaken als periodieke na- en bijscholing betrekken.

Ik vind dat de instelling van een lerarenregister onlosmakelijk is verbonden met de initiatieven van de beroepsgroep om te komen tot een beroepsvereniging. Daarom heeft OCenW het idee van een lerarenregister niet afzonderlijk verder uitgewerkt.

blz. 10

30

Bestaan er indicaties van de tekorten aan leraren die na het jaar 2000 zullen ontstaan bij ongewijzigd beleid? Kan worden aangegeven hoe groot het aanbod dan zal zijn en hoe het (potentieel) aanbod zal zijn samengesteld, naar opleiding, leeftijd, herintreders, wachtgelders e.d.?

Als gevolg van de vergrijzing van de bevolking, en dus ook van het werkzame personeelsbestand in het onderwijs, zal er over tien à vijftien jaar, bij ongewijzigd beleid, een extra behoefte zijn aan leraren in zowel het primair- als het voortgezet onderwijs (langere termijn raming).

Voor het primair onderwijs wordt door het onderzoeksbureau IVA te Tilburg op dit moment de laatste hand gelegd aan een raming voor de periode tot het jaar 2007 korte en (middellange termijn raming).

Voor het voortgezet onderwijs zijn er nog geen nieuwe ramingen van vraag en aanbod van leraren beschikbaar zoals voor het primair onderwijs. Deze zullen in de loop van volgend jaar gereed komen. De laatste raming van het VO is van 1993.

Onderdeel van deze ramingen is een splitsing naar verschillende categorieën van vraag en aanbod. Voor wat betreft de vraag wordt onderscheid gemaakt naar onderwijssoort, regio en vak. Voor het aanbod wordt onderscheid gemaakt naar leeftijd, geslacht, opleiding, herintreders en wachtgelders.

Rond de komende jaarwisseling zal ik u een rapport aanbieden waarin verslag wordt gedaan van de ramingen van vraag en aanbod van leraren.

31

Kan een overzicht/raming worden gegeven van vraag en aanbod van leerkrachten in po en vo op korte, middellange en lange termijn?

Zie het antwoord op vraag 30.

32

Wat gaat het budget voor onderwijsassistenten in de onderbouw van de basisschool concreet aan personele ondersteuning betekenen voor de

gemiddelde basisschool? (blz. 10).

Over alle basisscholen gerekend heeft de gemiddelde basisschool op dit moment 207 ongewogen leerlingen; voor een basisschool van een dergelijke omvang is 0,28 formatieplaats onderwijsassistent beschikbaar. De gemiddelde basisschool bekeken vanuit de scholen die middelen ontvangen voor onderwijsassistenten (dus de scholen met 185 of meer ongewogen leerlingen), heeft op dit moment 284 ongewogen leerlingen; een dergelijke basisschool heeft de beschikking over 0,40 formatieplaats onderwijsassistent.

Over de concrete invulling van de functie beslist de school op basis van de functiebeschrijving die voor de onderwijsassistent is gemaakt.

33

Welk deel van de 100 miljoen ten behoeve van onderwijsassistenten is ingezet voor leraren. Kan de motivatie voor die gewijzigde inzet worden toegelicht?

De inspectie is nog bezig een eerste globale rapportage op te stellen over de inzet van onderwijs-assistenten in het schooljaar 1996/1997. Zoals al eerder in mijn brief aan de Kamer van 12 september 1996 (kenmerk PO/JP-96024282) is toegezegd, krijgt de Kamer hierover informatie, zodra deze rapportage gereed is; dit zal in ieder geval nog vóór de begrotingsbehandeling geschieden. Op dit moment zijn er nog geen gegevens over de inzet van de middelen voor onderwijsassistenten voor leraren. Deze voorlopige rapportage is een voorschot op de eindrapportage die de inspectie maakt over de schooljaren 1996/1997 en 1997/1998.

34

Waaruit blijkt dat het onderwijsveld meer autonomie krijgt om zelf vorm te geven aan onderwijs met minder regels van bovenaf?

Dit blijkt uit wetgeving die de afgelopen jaren tot stand is gekomen; bijvoorbeeld:

- globalere bekostigingssystemen, waardoor onderwijsinstellingen meer ruimte hebben voor eigen beleid
- afschaffing van verplichte lessentabellen
- ruimte om vakken te combineren in de basisvorming
- decentralisatie van de arbeidsvoorwaardenvorming.

35

Welke van de onderstaande plannen en documenten zijn op school-niveau verplicht dan wel onmisbaar? Welke daarvan worden afgeschaft dan wel geïntegreerd?

- a. formatieplan
- b. meerjarenformatieplan
- c. activiteitenplan
- d. nascholingsplan
- e. zorgverbredingsparagraaf
- f. schoolbegeleidingsplan
- g. personeelsbeleidsplan
- h. plan functioneringsgesprekken
- i. schoolverkenning/Arboplan
- j. ziekteverzuimplan/plan begeleiding zieke leerkrachten
- k. plan positieve discriminatie (vrouwen in schoolleiding)
- l. plan bestrijding seksuele intimidatie en regeling daarvan
- m. schoolgids
- n. financieel jaaroverzicht
- o. sociaal jaaroverzicht

Wat betreft de vraag naar het al dan niet verplicht dan wel noodzakelijk zijn op schoolniveau van diverse plannen en documenten en het eventueel afschaffen dan wel integreren daarvan, zij verwezen naar het binnenkort aan de Raad van State aan te bieden voorstel tot wijziging van een aantal onderwijswetten in verband met de invoering van het schoolplan, de schoolgids en het klachtrecht.

blz. 11

36

Moet uit de passage over het instemmingsrecht van ouders over de ouderbijdrage of bij het aanvaarden van sponsorgelden worden opgemaakt, dat de overheid hiervoor geen verantwoordelijkheid draagt?

De overheid wil ouders in positie brengen als het gaat om het bepalen van de hoogte en de besteding van de ouderbijdrage en om sponsoring waarvoor wederprestaties worden verlangd waarmee leerlingen tijdens de schooltijden worden geconfronteerd. Gewezen wordt op het antwoord dat is gegeven op vraag 98, waarin wordt vermeld dat nog dit jaar een wetsvoorstel dienaangaande zal worden ingediend.

Daarmee wordt uitvoering gegeven aan de verantwoordelijkheid van de overheid voor de invloed die de ouderbijdrage heeft op de ontwikkeling van de koopkracht. Voorts worden de belangen van de leerlingen en hun ouders bij genoemde onderwerpen zo goed mogelijk gediend.

37

Wanneer krijgt de Kamer inzage in de regeling inzake de sponsorgelden op scholen en het instemmingsrecht van ouders?

In de eerste plaats kan worden gewezen op het antwoord op vraag 98, waarin is aangegeven dat zal worden bevorderd dat een wetsvoorstel over deze onderwerpen nog dit jaar kan worden ingediend.

Wat betreft een mogelijke gedragscode inzake sponsoring zij verwezen naar de brief van 20 mei jl., kenmerk VO/TAB-96011899. Daarin wordt vermeld dat, nadat de adviezen van de verschillende organisaties en instellingen zijn ontvangen, de verantwoorde omgang met vormen van sponsoring in het onderwijs aan de orde zal worden gesteld in het PO/VO-overleg. Daarna zullen omstreeks de maand december a.s. de uitkomsten van het overleg aan de Kamer worden gerapporteerd.

38

Is het aangekondigde onderzoek naar de betekenis van de eigen vrijwillige bijdrage voor de koopkracht van gezinnen de opmaat voor het verlaten van de 100% bekostiging van het funderend onderwijs?

Dit is geenszins de bedoeling. Beoogd wordt uitsluitend te achterhalen in welke mate het daadwerkelijk betalen van een vrijwillige ouderbijdrage van invloed is op de koopkracht van gezinnen.

39

Welke aanwijzingen zijn er dat informatie uit de studentenstatuten een grotere rol gaat spelen in de studiekeuze? In welke mate zal hiervan sprake zijn?

In de studentenstatuten «nieuwe stijl», waarvoor sinds begin september 1996 de wettelijke grondslag is gelegd (wijziging WHW, Stb. 1996, 434), zullen rechten en plichten van studenten nauwkeuriger dan tot nu toe gebruikelijk was worden beschreven. Dit betekent dat studenten een duidelijker beeld kunnen krijgen van het onderwijskundig profiel van de instelling en welke voorzieningen in dat verband ter beschikking staan bij

de diverse instellingen. Het onderwijskundig profiel omvat daarbij ook de normen die de instelling hanteert ten aanzien van de kwaliteit van het onderwijs.

Op deze genoemde elementen zullen zich dus verschillen kunnen manifesteren, waarmee studenten in de gelegenheid worden gesteld kwaliteitsoverwegingen nadrukkelijker een rol te laten spelen bij de keuze voor een bepaalde instelling of opleiding. Hierbij is echter, zoals ik ook tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Kwaliteit en Studeerbaarheid heb aangegeven, sprake van een ontwikkelingsproces.

40

Wat is de stand van zaken met betrekking tot de invoering van een studentenchipkaart als collegekaart? Welke mogelijkheden gaat deze kaart bieden, afgezien van het gebruik als traditionele collegekaart? Is het de bedoeling dat het ook als «plastic geld» gebruikt gaat worden? Zo ja, hoe wordt er dan omgegaan met de aanbieders van «plastic geld»?

De stand van zaken met betrekking tot de invoering van de Studenten Chip Kaart (SCK) is als volgt. De kaart wordt geleverd door de Stichting SCK, die bestuurd wordt door PTT-Telecom en IBM. De stichting werkt samen met de IB-Groep. Afnemers zijn op dit moment 3 universiteiten, 4 hogescholen en 2 mbo-instellingen, met in totaal ongeveer 80 000 studenten en medewerkers die de kaart gebruiken.

De kaart wordt toegepast als collegekaart, als toegangs- en bibliotheekpas, als oplaadbare telefoonkaart en als elektronische portemonnee (dankzij de op de kaart aangebrachte Chipper-functie). Tevens kan de kaart gebruikt worden om bij de IB-Groep geregistreerde gegevens op te vragen en (in beperkte mate) gegevens te muteren. Het is de bedoeling van de Stichting SCK de kaart ook bruikbaar te maken als elektronische sleutel die toegang geeft tot allerlei diensten die via Internet worden aangeboden. Ook bestaat de mogelijkheid voor aanbieders van andere chipkaart-functies om mee te liften met de SCK.

De instellingen zijn vrij bij de keuze van een chipkaart voor hun studenten. Zij kunnen kiezen voor de kaart van de Stichting SCK, maar ook voor een kaart van een andere aanbieder. De prijs/prestatie-verhouding van een kaart zal daarbij in belangrijke mate beslissend zijn.

blz. 12

41

Kan het verschil toegelicht worden tussen het op bladzijde 20 genoemde bedrag voor beleidsimpulsen exclusief herschikkingen van 458 miljoen en de uit tabel 3.1 voortvloeiende som van 352,5 mln?

Het bedrag van 458 miljoen bestaat uit het bedrag van 352,5 miljoen voortvloeiend uit tabel 3.1 exclusief het daarin begrepen, via herschikking vrijgemaakte, bedrag van f 35 miljoen voor onderwijsassistenten en inclusief het in tabel 3.1 vermelde bedrag van f 140 miljoen voor het Kwaliteit en Studeerbaarheidsfonds.

blz. 13

42

Hoe gaat het bedrag van 10 miljoen gulden (oplopend tot 30 miljoen in 1999) worden ingezet om de informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs te versterken?

Op dit moment wordt nog gewerkt aan een voorstel voor de precieze inzet van deze middelen.

De Kamer wordt daarover zo snel mogelijk geïnformeerd.

43

In de Staatscourant van 3 oktober 1996 staat dat de Europese Commissie het gebruik van computers op school gaat stimuleren. Hiervoor is 215 mln uitgetrokken. Is er afstemming en overleg over de inzet van de 10 mln die Nederland als extra impuls wil investeren?

De Europese Commissie heeft een Taskforce ingesteld die onlangs heeft geadviseerd over Educational Software and Multimedia. In december zullen uitnodigingen naar de lidstaten gaan om voorstellen voor besteding in te dienen. Uiteraard zal voor Nederland de mogelijke besteding in samenhang met investering vanuit de nationale begroting plaatsvinden.

44

Op bladzijde 5 wordt gesteld dat er ook in het basisonderwijs te weinig computers zijn. Kan in het kort in beeld gebracht worden wat beschikbaar is versus wat nodig is (financieel en anderzijds) voor een dussdanige situatie in po en vo zodat ook inderdaad verwacht mag worden dat de computer een integraal onderdeel gaat uitmaken van het lesprogramma?

Zie het antwoord op de vragen 12 en 42.

45

Kan een overzicht worden gegeven van de in het verleden uitgetrokken bedragen voor het bevorderen van het gebruik van computers in het basisonderwijs? Wat betekent de huidige impuls voor informatie- en communicatietechnologie nu concreet voor de scholen uitgedrukt in aantallen leerlingen per computer?

In de periode 1989–1995 werd in totaal 137 miljoen uitgegeven in het kader van COMENIUS/PRINT project ten behoeve van een stimuleringsactie met betrekking tot de levering van computers (30 000 pc's), randapparatuur, software, scholing en begeleiding ten dienste van het PO.

Voortvloeiend uit de beleidsbrief Informatietechnologie in het Primair Onderwijs (TK 1995) is in Londo structureel 28 miljoen extra per jaar opgenomen ten behoeve van vervanging en onderhoud. Voorts wordt 3,9 miljoen per jaar beschikbaar gesteld tot en met 1998 voor methodegebonden softwareontwikkeling en software-ontwikkeling en f 750 000,- voor software-ontwikkeling voor groep 2/3 van het (V)SO groep 2/3.

Wat betreft de nieuwe ICT impuls en de precieze inzet van middelen wordt hier verwezen naar de vragen 12, 13 en 42.

46

Kan een zo recent mogelijk overzicht worden gegeven van de ontwikkelingen in de wachtgelduitgaven over het jaar 1996?

Over de feitelijke ontwikkelingen van de wachtgelduitgaven in de sectoren PO, VO, BVE en HBO wordt het ministerie maandelijks door USZO-Groningen op de hoogte gesteld. Zie voor de situatie tot en met de maand september onderstaand overzicht.

Uitgaven en ontvangsten USZO-Groningen januari september 1996

Sector	uitgaven	ontvangsten	netto-wachtgelduitgaven
PO	144.1	19.9	124.2
VO	161.9	11.4	150.5
BVE	119.2	4.9	114.3
PF	425.2	36.2	389.0
HBO	154.9	3.6	151.3

In het bovenstaande overzicht is nog geen rekening gehouden met de uitgaven voor de door USZO Heerlen met ingang van 1/1/1996 verstrekte suppletie-uitkeringen. Volgens USZO Heerlen zullen de uitgaven voor suppletie-uitkeringen in 1996 op jaarbasis naar verwachting voor de PF-sectoren 47 miljoen bedragen en voor het HBO 3 miljoen. Tot en met de maand september kan het bedrag op basis van deze opgave dan worden geschat op ongeveer 35 miljoen voor de PF-sectoren en ongeveer 2 miljoen voor het HBO. Inclusief de uitgaven voor suppletie-uitkeringen bedragen de netto-wachtgelduitgaven tot en met de maand september van dit jaar voor de PF-sectoren derhalve 424 miljoen en voor het HBO 153,3 miljoen.

In de sectoren WO en OWB bedragen de tot en met de maand september gerealiseerde wachtgelduitgaven respectievelijk 236 miljoen en 24 miljoen.

47

Waar wordt de 100 miljoen gulden voor de wachtgelden precies aan besteed? Gaat het hier wederom om een overschrijding van het budget of om beleidsmaatregelen ?

Door het kabinet is bij de besluitvorming over de Kaderbrief 1997 besloten om 100 miljoen structureel toe te voegen aan de begroting van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen ten behoeve van de wachtgeldproblematiek. Deze middelen worden gebruikt ter bekostiging van het dit jaar met het Participatiefonds gesloten akkoord uit hoofde waarvan de wachtgeldbudgetten in de sectoren PO, VO en BVE voor de periode 1996–2000 zijn vastgesteld.

Een deel van de 100 miljoen (circa 50 à 60 miljoen) is aangehouden als risico-reserve voor de wachtgeldproblematiek in afwachting van de uitkomsten van het wachtgeldonderzoek.

48

Kan een toelichting gegeven worden op de rol van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen op het programma Ecologie, Economie en Technologie? Wat houdt dit programma concreet in voor het onderwijs?

Het programma EET heeft tot doel bedrijven en kennisinstellingen te stimuleren onderzoek te doen naar nieuwe technologieën die een brugfunctie kunnen vervullen tussen economie en ecologie. Hiertoe dienen krachten tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven en kennisinstellingen te worden gebundeld. Dit betekent realisatie van een structurele verbetering van de kennispositie in Nederland (door het vergroten van innoverend vermogen van bedrijfsleven en kennisinstellingen) en tegelijkertijd het structureel verbeteren van de samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen. Bij EET gaat het dus niet om onderwijs maar om onderzoek.

blz. 14

49

Kan worden aangegeven op welke wijze de herschikking ter waarde van 35 miljoen ten behoeve van de onderwijsassistenten tot stand is gekomen? Op welke begrotingspost drukt dit bedrag? Kan hetzelfde worden aangegeven voor het bedrag voor bestuurlijke krachtenbundeling?

Kan een overzicht van alle prioriteiten en posterioriteiten in financiële zin in de begroting worden gegeven? Kunnen daarbij de mutaties per artikel betrokken worden?

In 1997 en 1998 wordt het grootste deel van de herschikking ten behoeve van de onderwijsassistenten van f 35 miljoen ten laste gebracht van de T&B-opbrengst, te weten f 35 miljoen in 1997 en f 26 miljoen in 1998. Het restant benodigd in 1998 van 9 miljoen alsmede het structureel met ingang van 1999 benodigd bedrag van f 35 miljoen wordt gedekt uit de opbrengst van de aanscherping van de criteria voor het gewicht 1,25.

De beleidsimpuls bestuurlijke krachtenbundeling is bedoeld om de mogelijkheden tot het voeren van een adequaat kwaliteits- en personeelsbeleid te vergroten en is mede gericht op het vermijden van arbeidsmarkt-knelpunten. De kosten van de beleidsimpuls worden voor een groot deel gedekt door het arbeidsmarktknelpuntenbudget primair onderwijs. Daarnaast heeft binnen het totaal van de onderwijsbegroting in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1997 een aantal (kleinere) herschikkingen plaatsgevonden. Uit het totaal van deze herschikkingen zijn middelen voor beleidsimpuls vrijgemaakt waarvan f 10 miljoen in 2000 en f 20 miljoen structureel vanaf 2001 ten behoeve van bestuurlijke krachtenbundeling ingezet worden.

Een overzicht van de prioriteiten is opgenomen in tabel 3.1 «Beleidsimpuls» op bladzijde 12 van de Memorie van Toelichting. Op bladzijde 17 staat in tabel 3.2 een overzicht met de posterioriteiten. In bijlage 1 bij deze antwoorden is voor beide tabellen de aansluiting gegeven met de mutaties op artikelniveau.

50

In het onderhandelaarsakkoord voor de CAO 1996–1998 is afgesproken dat een deel van het zogenaamde arbeidsmarktknelpuntenbudget zal worden ingezet voor het stimuleren van bestuurlijke schaalvergroting in het primair onderwijs. Hoe wordt daar invulling aan gegeven en wat wordt onder bestuurlijke schaalvergroting en krachtenbundeling precies verstaan? Daadwerkelijke bestuurlijke fusies of mag het ook gaan om krachtenbundeling die niet gebaseerd is op fusie van scholen?

Zie het antwoord op vraag 97.

50a

Hoe wordt via herschikking binnen de onderwijsbegroting een bestuurlijke krachtenbundeling gerealiseerd?

Zie antwoord op vraag 49.

51

Welke voorwaarden worden geschapen voor een verantwoorde invoering van de lump-sumfinanciering in het primair onderwijs? Wanneer kan aan die voorwaarden worden voldaan en welke voorbereidingen zijn al getroffen om tot invoering van de lump-sumfinanciering in het basisonderwijs over te gaan?

Mede naar aanleiding van het «Schevenings Beraad» is een aantal onderzoeken verricht naar de toekomstige vormgeving van de bekostiging in het primair onderwijs. Daarbij is ook gekeken naar de voorwaarden waaronder een verantwoorde invoering van lump-sum financiering in het primair onderwijs mogelijk is.

De resultaten van deze onderzoeken zullen worden meegenomen bij de verdere gedachtevorming over het toekomstige bekostigingssysteem voor het primair onderwijs. In dat kader komt tevens aan orde de stand van zaken bij het zogenoemde «Voorburgs overleg» met besturenorganisaties en VNG over bestuurlijke krachtenbundeling alsmede de uitwerking van het voornemen om bestuurlijke krachtenbundeling en schaalvergroting in het primair onderwijs te stimuleren.

Het streven is deze notitie begin 1997 aan u aan te bieden.

52

In welke verhouding staat de incidentele impuls voor de materiële voorzieningen in het voortgezet onderwijs tot de feitelijk bestaande onderhoudsachterstanden? Hoe hoog zijn de onderhoudsachterstanden en hoe is de spreiding van de achterstanden over het scholenbestand in het voortgezet onderwijs?

Waaruit blijkt, dat met de verhoging van het budget voor materiële voorzieningen in het voortgezet onderwijs met 52 miljoen gulden het budget op een aanvaardbaar niveau is gebracht? De normeringscommissie is immers van mening dat het huidige budgetniveau van 400 miljoen te laag is. Komt de incidentele impuls van 26,6 miljoen bovenop de structurele verhoging?

Zoals ook aangegeven in de beleidsnota BSM (blz. 11), u toegezonden bij brief van 12 juli jl. kenmerk VO/FB-96 013 859, is er sprake van een totale problematiek van 400 miljoen, waarvan ca 80% (320 miljoen) voor rekening van de scholen komt. De incidentele impuls van 26,6 miljoen in 1997 en 23,3 miljoen in 1998, welke komt op de structurele verhoging, lost dus slechts een deel van de knelpunten op (50 ten opzichte van 320 miljoen). Echter, zoals weergegeven op blz. 12 van de beleidsnota, kunnen scholen zelf ook in belangrijke mate bijdragen aan een oplossing door het afstoten van overtollige gebouwen en het aanwenden van een deel van de reserves.

De spreiding over de scholen kan als volgt worden weergegeven:

bouwjaar	achterstand volgens NIBAG per m ²
na '85	f 10,-
76 tot en met 85	f 31,-
56 tot en met 75	f 46,-
voor 1956	f 44,-

Uit het bovenstaande blijkt dat de onderhoudsachterstanden het sterkst zijn bij gebouwen van vóór 1976. Daarbij komt dat uit het IOO-onderzoek blijkt dat bij deze gebouwen bovendien naast extra onderhoudskosten ook meer energiekosten optreden. De incidentele impuls zal dan ook op de gebouwen van vóór 1976 worden gericht.

De resterende onderhoudsachterstand kan door de structurele verhoging van het BSM-budget met 52 miljoen geleidelijk aan worden ingelopen.

Wat betreft de vraag naar een aanvaardbaar niveau van de jaarlijkse vergoeding. Mijn opvatting dat met een budgetverhoging van 52 miljoen de jaarlijkse vergoeding op een aanvaardbaar niveau is gebracht, is gebaseerd op de analyses in het evaluatierapport BSM, dat de Kamer is toegezonden met dezelfde brief van 12 juli jl.. Hoewel dit rapport niet in

enkele zinnen valt samen te vatten, kan ten aanzien van de hoofdlijnen het volgende worden opgemerkt. Het benodigde budget per kostencategorie is weergegeven op pag. 53 van het rapport. Dat leidt tot het benodigde budget zoals weergegeven op pag. 55 van het rapport in tabel 14. De onderbouwing van het berekende budget per kostencategorie is opgenomen in de bijlagen bij het rapport.

blz. 15

53

Kan worden aangegeven op welke wijze herschikking ter waarde van 30 miljoen ten behoeve van speerpunten in het mavo/vbo beleid tot stand is gekomen en op welke begrotingsposten dit drukt?

De middelen voor deze herschikking zijn gevonden binnen het totaal van de VO-begroting, vooral door lagere uitgaven dan eerder geraamd was in verband met fusies.

blz. 16

54

Over welke vakgebieden en in welke verhouding worden de middelen voor jonge hoogleraren verdeeld?

De kosten van de regeling bedragen 20 miljoen gulden op jaarbasis, gedurende vier jaar.

De minister draagt de helft bij (vier jaar lang 10 miljoen gulden); van de universiteiten en NWO wordt een bijdrage verwacht van elk 5 miljoen gulden per jaar, dus in totaal eveneens vier jaar lang 10 miljoen gulden. In 1997 zijn middelen beschikbaar voor de chemie en in 1998 voor de letteren, die vervolgens in een periode van vier jaar worden besteed.

blz. 17

55

Hoe wordt de nieuwe beleidsimpuls voor de fiscale facilitering in het leerlingwezen nader vormgegeven? Wat zijn de eerste resultaten van de fiscale facilitering? Is het juist dat BVE-instellingen geen extra middelen ontvangen als het aantal deelnemers aan het leerlingwezen stijgt? Zo ja, wordt dan op deze wijze deelname aan het leerlingwezen niet ontmoedigd?

Er is geen sprake van een nieuwe beleidsimpuls voor de fiscale facilitering in het leerlingwezen.

Op dit moment is nog niet bekend hoeveel nieuwe leer-arbeidsplaatsen de fiscale faciliteit heeft opgeleverd. Thans wordt door het Colo en het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf onderzoek verricht naar de effectiviteit van de maatregel. Dit onderzoek zal medio 1997 worden afgerond.

Het is onjuist dat instellingen geen extra middelen ontvangen als het aantal deelnemers in het leerlingwezen stijgt want de bekostiging is gebaseerd op het aantal deelnemers.

56

Kan een kwantitatief beeld worden gegeven van de effectiviteit van de beleidsinspanningen op het gebied van inburgering en Nederlands als tweede taal?

In 1996 worden 19 215 inburgeringstrajecten bekostigd door de rijksoverheid. Uit de tweede meting van de monitor inburgering blijkt dat in de eerste helft van 1996 6205 nieuwkomers en 1758 oudkomers zijn gestart met een inburgeringsprogramma. Over geheel 1996 verwachten de responderende gemeenten dat 14 284 nieuwkomers en 2455 oudkomers zullen voldoen aan de afrekeningsnorm.

Het daadwerkelijke effect van de ingezette rijksmiddelen voor volwasseneneducatie is in belangrijke mate afhankelijk van de wijze waarop de gemeenten deze middelen inzetten. In de notitie «De wachtlijsten weg?», gevoegd bij mijn brief van 6 mei 1996 (BVE/K&P-96011154), heb ik u geïnformeerd over de effectiviteit van het actieplan Weg met Wachtlijsten. Het actieplan is in die zin effectief geweest, dat:

- de capaciteit van het aanbod NT2 sterk is toegenomen;
- de intensiteit van NT2-cursussen is toegenomen;
- een geleidelijke daling plaatsvindt van de omvang van de wachtlijsten.

Tabel: Aantallen NT2 deelnemers in de volwasseneneducatie

	1992	1993	1994	1995
Basiseducatie	61 000	82 000	85 000	90 000
VAVO	8 000	12 000	27 000	26 000
Totaal	69 000	94 000	112 000	116 000

Bronnen: Inspectie, SVE.

57

Hoeveel middelen zijn beschikbaar voor de wachtgeldgevolgen van de herstructureringsoperatie in het kunstvakonderwijs en waar zijn die middelen in de begroting te vinden?

Wat zijn de verwachtingen t.a.v. van het benodigde volume voor de wachtgeldverplichtingen die voortvloeien uit de bezuinigingen op het kunstvakonderwijs?

Voor de wachtgeldgevolgen/andere herstructureringsuitgaven van de herstructureringsoperatie in het kunstvakonderwijs zijn de volgende middelen beschikbaar (x f 1 miljoen):

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
3,2	8,0	11,4	13,4	8,4	4,2	1,4

Deze middelen zijn, voor zover vallend binnen de meerjarenraming, opgenomen op artikel 26.02 overige rechtspositionele uitkeringen.

De bezuinigingen op het kunstvakonderwijs belopen uiteindelijk vanaf het jaar 2001 een bedrag van 25 miljoen gulden structureel. Dit zal zich naar verwachting hoofdzakelijk vertalen in formatieve krimp. Het kabinet is bereid onvermijdbare reorganisatiekosten als gevolg van de herstructurering af te dekken. Hiervoor wordt uitgegaan van een maximaal totaalbudget van 50 miljoen gulden. Ook wordt er van uitgegaan dat instellingen in hun personeelsbeleid zo vroeg mogelijk zullen anticiperen op de uitkomsten van het herstructureringsplan dat de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer over enkele HOOP onderwerpen op 3 oktober 1996 aan de kamer heeft toegezegd.

58

Hoe valt te verklaren dat de wijziging van de reisvoorziening voor mbo-studenten per 1 november 1998 reeds in 1997 een bezuiniging van 12 miljoen zal opleveren?

Het voorstel van de commissie Kruse genereert deze besparing niet geheel volgens de budgettaire verwerking. De exacte wijze van invulling van de taakstelling is echter ook afhankelijk van de mogelijkheden om te komen tot een vervolgcontract met de OV-bedrijven.

Pas als hierover meer duidelijkheid bestaat, zal over de definitieve invulling van de taakstelling worden besloten.

blz. 18

59

Is het juist dat de gepresenteerde bezuiniging op de studiefinanciering-mbo voor betrokkenen neerkomt op een lastenverzwaring? Hoe verhoudt deze maatregel zich tot het beleid van het kabinet inzake lastenverlichting voor burgers en bedrijven? Hoe verhoudt deze maatregel zich tot het regeerakkoord (blz. 30), waarin staat dat ook de mbo-sector van bezuinigingen zou worden onttien? Ligt het om deze reden niet voor de hand om ombuigingen binnen de mbo-sector ook aan deze sector ten goede te laten komen?

Het antwoord op de vraag of de ingeboekte bezuiniging voor betrokkene een lastenverzwaring betekent is afhankelijk van de invulling van deze bezuiniging door een bepaalde maatregel. Het kabinet moet daar nog een besluit over nemen naar aanleiding van het eerste advies van de commissie Kruse. Bij de uiteindelijke invulling zal de doelmatigheid van de ingreep, mede in het licht van een evenwichtige verantwoordelijkheidsverdeling, een belangrijke rol spelen.

60

Wordt de beleidsreactie op het tweede rapport van de commissie-Kruse (mbo/sf) vóór de plenaire behandeling van de begroting aan de Kamer toegezonden?

Neen. Een eerste reactie zal u binnenkort toegezonden worden. Het definitieve kabinetsstandpunt zal enige tijd op zich laten wachten.

61

Bestaat er een onderzoek naar de verhouding tussen een korting op de studiefinanciering en de toegankelijkheid? Zo ja, wat zijn daarin de gegevens over het mbo?

Bij de behandeling van het eerste wetsvoorstel prestatiebeurs is een motie van het lid van uw Kamer Van der Ploeg aangenomen, waarbij gevraagd is om een toegankelijkheidsmonitor. Ter uitvoering hiervan is een aantal initiatieven genomen:

a) Aan de Onderwijsraad is gevraagd een veldverkenning uit te voeren op het thema «toegankelijkheid van het Nederlandse onderwijs». De raad is gevraagd aan te geven welke facetten van belang zijn, welke ontwikkelingen zich voordoen, welke opvattingen bij betrokken instellingen en personen leven. Op basis van het resultaat van deze verkenning zal een verdere vraagstelling worden geformuleerd voor het adviesprogramma van 1997. De Kamer is hiervan op de hoogte gesteld in mijn brief van 25 juni jl., waarbij onder andere de adviesaanvraag aan de raad was gevoegd;

b) door het SEO/SCO is een onderzoek gedaan onder degenen die niet verder gaan studeren en betreft de vraag in hoeverre de gewijzigde

condities voor studenten op het terrein van de studiefinanciering en les- en collegelden van invloed zijn op het doorstroomgedrag van havo-, mbo- en vwo-gediplomeerden. Dit onderzoeksrapport (Uitstel of afstel) is onlangs aan de Kamer ter kennisname gezonden met een reactie mijnerzijds. Voor het mbo zijn in dit onderzoek geen significant andere conclusies gevonden dan voor leerlingen in het havo en vwo. De twee voornaamste conclusies waren daarbij:

- * de gewijzigde arrangementen leiden wel tot uitstel maar niet tot afstel van plannen om verder te studeren. Hierbij is geen verschil tussen leerlingen met verschillende vooropleidingen en uit verschillende milieus;

- * de gegevens suggereren dat kinderen uit lagere sociale milieu's bij oplopende studieschulden eerder zullen besluiten niet te gaan studeren in het hoger onderwijs. Het betreft hier verwachtingen, geen feitelijk gedrag. Ook hierin is geen verschil bij vwo'ers, havo'ers en mbo'ers;

c) door het EIT is een onderzoek verricht naar lenen en aflossen in de studiefinanciering. Het eerste rapport, betreffende een monitoring van leengedrag en schuldontwikkeling, zal een dezer dagen aan mij worden aangeboden. Ik zal het rapport zo spoedig mogelijk daarna aan de Kamer zenden.

62

Waarom wordt de relatie leerplicht en kosteloos onderwijs los gelaten bij de vervroeging van de inning van de les gelden? Is bij de leerplicht derhalve naar de mening van het kabinet ook sprake van rechtsongelijkheid? Zo ja, zijn er plannen om de leerplicht in dezelfde zin als de lesgeldmaatregel aan te passen?

De relatie die nu bestaat tussen (volledige) leerplicht en kosteloos onderwijs door middel van het leeftijds criterium leidt tot rechtsongelijkheid voor de burger. Er bestaat immers (nog) geen partiële lesgeldplicht. Met de maatregel tot vervroegen van de lesgeldplicht en het naar rato betalen van het lesgeld wordt ook bij de lesgeldplicht het partiële begrip ingevoerd en daarmee de bestaande rechtsongelijkheid weggenomen.

Het hanteren van hetzelfde leeftijds criterium voor leerplicht en lesgeldplicht leidt tot rechtsongelijkheid ten aanzien van de lesgeldplicht en tot een (groot) verschil in budgettaire consequenties voor de burger. Er bestaat immers (nog) geen partiële lesgeldplicht. In de leerplichtwet bestaat het begrip partiële leerplicht al en is derhalve geen sprake van rechtsongelijkheid. Met de maatregel tot vervroegen van de lesgeldplicht en het naar rato betalen van het lesgeld wordt ook bij de lesgeldplicht het partiële begrip ingevoerd en daarmee de bestaande rechtsongelijkheid grotendeels weggenomen. Door het niet aanpassen van de leerplichtwet in deze zin wordt voorkomen dat leerlingen als gevolg van de lesgeldmaatregel tussentijds gaan uitstromen. Daarbij zal de toegankelijkheid van het onderwijs voor deze nieuwe groep lesgeldplichtigen worden gewaarborgd door de mogelijkheid van lesgeldcompensatie in de WTS voor de lagere inkomens. Er zijn derhalve geen plannen om de leerplicht in dezelfde zin aan te passen.

63

Kan een overzicht worden gegeven van de «overige bezuinigingen» die het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen oplopend tot 30,3 miljoen gaat doorvoeren?

In bijgaande tabel is per beleidsterrein aangegeven wat het aandeel is van het betreffende terrein in de overige bezuinigingen en in korte bewoordingen hoe deze is ingevuld.

beleidsterrein	aandeel (x f 1 mln)	invulling
ministerie algemeen	0,5	korting op incidentele loonstijging
po	8,4	bevriezing verzilveringsstarief,
vo	6,3	vrijval middelen Belgische scholen
bve	3,2	korting vernieuwingsgelden,
		internationaliseringsmiddelen
hbo	2,2	korting middelen ten behoeve van
wo	4,6	beleidsagenda-activiteiten
		korting overige uitgaven
owb	1,0	korting exploitatie-uitgaven uni-
sfb	2,7	versiteiten
overige programma-uitg.	0,6	versleuteld over zeven instellingen
		korting op inningskosten
cultuur	0,8	korting artikel 26.08, overige
		programma-uitgaven
		korting prijscompensatie

blz. 19

64

Welk aandeel hebben respectievelijk scholieren in het primair en voortgezet onderwijs en studenten in het hoger onderwijs in de lagere raming van de aantallen leerlingen en studenten? Voor welk deel wordt dit achtereenvolgens veroorzaakt door demografische ontwikkelingen, door veranderde verwachtingen ten aanzien van de verblijfsduur en door uitstel van studiekeuze?

Zie het antwoord op vraag 65 en op vraag 67.

65

In hoeverre zullen scholen geconfronteerd worden met nieuwe wachtgeldaanspraken als gevolg van de daling in de ramingen met betrekking tot aantallen leerlingen en asielzoekers? Kan deze problematiek inzichtelijk gemaakt worden?

De daling van het aantal asielzoekers is verwerkt in de bijgestelde raming van het leerlingenaantal. Voor wat betreft deze neerwaarts bijgestelde raming van de leerlingenaantallen geldt het volgende. Niet iedere bijstelling van de raming van het aantal leerlingen en studenten maakt automatisch een bijstelling van de wachtgeldbudgetten noodzakelijk. Een bijstelling van het totale aantal leerlingen en studenten kan effect hebben op de macro-werkgelegenheid binnen het onderwijs (andere factoren als bijvoorbeeld de klassengrootte spelen hierbij eveneens een belangrijke rol). Een stijging of daling in de macro-werkgelegenheid binnen het onderwijs leidt echter niet automatisch tot een daling respectievelijk stijging van het aantal wachtgelden. Zowel het destijds verrichte IOO-onderzoek als het recente grote wachtgeld-onderzoek wijzen hierop. De vraag is namelijk welke gevolgen geringe mutaties in de macro-werkgelegenheid hebben voor de werkgelegenheid op het niveau van de instellingen en vervolgens voor het ontstaan van wachtgelden. Hierbij speelt onder meer het natuurlijk verloop binnen de instellingen een belangrijke rol. Als gevolg van dit natuurlijk verloop hoeven geringe mutaties van het aantal leerlingen en studenten niet te leiden tot gedwongen ontslagend omdat instellingen de gevolgen van deze mutaties hierdoor zelf kunnen opvangen.

De neerwaartse bijstelling van de leerlingenaantal heeft overigens niet voor iedere onderwijssector dezelfde betekenis. Zo is de komende jaren in het primair onderwijs nog steeds sprake van een stijgend leerlingenaantal, maar is het stijgingspercentage enigszins neerwaarts bijgesteld.

In het algemeen werden de risico's van de handhaving van wachtgeld-budgetten in dit verband, mede gelet op het complex van factoren dat een rol speelt bij het ontstaan van wachtgelden, als aanvaardbaar beschouwd.

Overigens zij vermeld dat er geen sprake is van een daling van de macro-werkgelegenheid binnen het onderwijs.

66

Wat zijn de oorzaken van het geringere bedrag aan opgenomen studieleningen?

In de eerste plaats is er een ramingstechnische reden voor de bijstelling van de ramingen voor leenuitgaven.

Met de invoering van het ouderonafhankelijk lenen per 1 januari 1995 kan elke studerende, die in aanmerking komt voor studiefinanciering, het verschil tussen het maandbudget enerzijds en basisbeurs en eventuele aanvullende beurs anderzijds bijlenen. Het potentiële aantal leners is daardoor uitgebreid met die studenten die alleen een basisbeurs hebben, terwijl studenten met een gedeeltelijke aanvullende beurs hun studielening kunnen verhogen met het ontbrekende deel van de aanvullende beurs. Om te kunnen ramen in hoeverre deze nieuwe leenfaciliteit zou worden benut, is bij de vorige begroting uitgegaan van de opnamepercentages van de studieleningen in 1994, die toen nog afhankelijk waren van de hoogte van het ouderlijk inkomen. Uit de realisaties over 1995 blijkt dat een beperkter aantal studenten leent en dat daarvan ongeveer een derde minder dan het maximumbedrag aan lening opneemt. In bedragen gemeten betekent dit dat in 1995 ongeveer 25% van het maximale leenrecht ook daadwerkelijk is opgenomen. Dit is beduidend minder dan op grond van de gegevens over 1994 kon worden aangenomen. Dit verklaart de neerwaartse bijstelling van de ramingen.

67

Waarvoor wordt de geringere onderwijsdeelname veroorzaakt?

De verschillen tussen de leerlingenramingen voor het voltijd-onderwijs ten behoeve van begroting 1997 en de oude raming (voor WO en HBO conform HOOP'96) lopen op van – 26 000 in 1996/97 tot – 91 000 in 2001/02:

	po	vo	mbo	hbo	wo	totaal
1996/97	- 4.2	- 5.6	- 9.9	- 6.4	0	- 26.1
1997/98	- 6.5	- 8.6	- 16.1	- 9.2	0	- 40.4
1998/99	- 12.8	- 6.8	- 19.4	- 8.9	0	- 47.9
1999/00	- 25.7	- 9.3	- 19.8	- 8.9	0	- 63.7
2000/01	- 39.0	- 11.5	- 18.9	- 4.5	0	- 73.9
2001/02	- 47.4	- 12.1	- 17.5	- 14.4	0	- 91.4

Bovenstaande tabel heeft betrekking op de verschillen tussen twee opeenvolgende ramingen; de tabel zegt dus niets over de ontwikkeling van aantallen leerlingen/studenten als zodanig.

Het aandeel van po, vo, mbo en hbo in deze verschillen bedraagt in 1996/97 resp. 20%, 20%, 40% en 20%. Deze aandeelcijfers veranderen in de loop van de meerjarenraming: in 2001/02 valt meer dan de helft van het verschil onder primair onderwijs.

De verschillen bij het primair onderwijs zijn vrijwel geheel te beschouwen als demografisch effect, te weten minder geboorten en immigratie en een daling van het aantal asielzoekers, zoals eveneens aangeduid op pagina 19.

De verschillen bij het voortgezet onderwijs worden grotendeels verklaard uit een kortere gemiddelde verblijfsduur.

Bij het middelbaar beroepsonderwijs moet de vermindering gezien worden als combinatie van een autonome daling en een verschuiving van mbo naar leerlingwezen als gevolg van de fiscale stimulering van het leerlingwezen.

Bij het hoger beroepsonderwijs is de daling vooral een effect van de verwachte effecten van de cursusduur-verkorting in het hbo. De raming van het wetenschappelijk onderwijs is ongewijzigd gebleven.

68

Kan de wijze waarop de prijsindexering van normbedragen voor studiefinanciering tot het bedrag van 77 miljoen in 1997, oplopend tot 80 miljoen in 2000 worden toegelicht? Is het effect van deze prijsindexering voor 1997 groter dan het effect van de afname van de studentenaantallen? Leidt deze indexering in 1997 of daaropvolgende jaren tot een hogere basisbeurs? Zo nee, op welke wijze wordt dit bedrag dan aangewend?

De indexering van de studiefinanciering op grond van de opgetreden prijsontwikkeling gaat als volgt in zijn werk. Eerst worden de normbedragen aangepast voor de opgetreden prijsstijging. De stijging van de normbedragen wordt in eerste instantie vergoed in de basisbeurs. Hiertoe wordt het normbedrag van de basisbeurs eveneens met het stijgingspercentage van het prijspeil verhoogd. Het verschil tussen de stijging van de normbedragen en de stijging van de basisbeurs wordt vergoed in de aanvullende financiering. Degenen met recht op aanvullende beurs krijgen het verschil in hun aanvullende beurs toegekend. Degenen die geen recht hebben op aanvullende beurs kunnen het verschil in de vorm van rentedragende lening vergoed krijgen.

In het kader van de Stoeb (Student op eigen benen) is de basisbeurs echter tot en met 1998 bevroren. Dat wil zeggen dat de stijging van de normbedragen tot en met 1998 niet wordt vergoed in de basisbeurs. De stijging van het normbudget wordt aldus in de aanvullende beurs vergoed danwel in de rentedragende lening.

Rekening houdend met de aantallen uit de ontwerpbegroting 1997 is op die basis een berekening gemaakt van de stijging van de uitgaven aan aanvullende beurs en rentedragende lening. De hier gepresenteerde reeks bevat aldus de meerjarige doorwerking van de prijsstijging 1996 voor zowel aanvullende beurs als rentedragende lening. Deze bedragen worden naar de begroting van OCenW overgeheveld vanuit de aanvullende post «indexering studiefinanciering» die door Financiën wordt beheerd.

Als gevolg van de afname van de studenten aantallen worden de uitgaven in 1997 met 118 miljoen verlaagd, oplopend tot 122 miljoen in 2000 (mutatie 2.2 op pagina 204). Dit effect is groter dan het effect van de indexering.

De indexering leidt zoals gezegd niet tot een hogere basisbeurs omdat deze tot en met 1998 is bevroren. Eerst bij de prijsontwikkeling in 1999 wordt de basisbeurs weer bij de indexering betrokken. Tot die tijd wordt de prijsstijging dus alleen vergoed in de aanvullende beurs. De middelen die daardoor worden vrijgespeeld (in de vorm van besparingen op beurs, zijnde relevante uitgaven voor het beleidsmatig financieringstekort), zijn al ingezet bij de invulling van de taakstellingen in eerdere begrotingen.

blz. 20

69

Doen er zich in het kader van de decentralisatie huisvesting thans nog ernstige knelpunten voor bij de verdeling van de huisvestingsmiddelen uit het gemeentefonds naar de gemeenten?

Eind augustus hebben de beheerders van het gemeentefonds de gemeenten ondermeer geïnformeerd over de hoogte van de historische vergoeding volgens de stand op 1 juli 1996, de bijzondere vergoeding en de suppletie-uitkering in verband met de overgangsregeling. Medio september heb ik de gemeenten ter verificatie een specificatie toegezonden van de historische en bijzondere vergoeding. De gemeenten zijn verzocht, indien noodzakelijk, binnen zes weken op de toegezonden gegevens te reageren. Uit de tot nu ontvangen reacties zijn geen ernstige knelpunten naar voren gekomen. Uit het totale beeld blijkt dat het aantal nadeelgemeenten in vergelijking met de voorlopige gegevens nagenoeg gelijk is gebleven en dat de verdeling van het nadeel evenwichtiger is geworden. Zo is het aantal gemeenten met een nadeel van meer dan 3,75% verminderd van 28 naar 21. Het grootste nadeel bedraagt daarnaast nu 9,26% van de algemene uitkering (was 13,75%).

blz. 21

70

Waarom zijn de ontvangsten ten gevolge van de overdracht van het onroerend goed in de bve-sector niet doorgeschoven naar 1997, gezien het feit dat het wetsvoorstel okf/bve nog niet is aangenomen en overdracht derhalve nog niet heeft plaatsgevonden?

Bij de indiening van het wetsvoorstel is uitgegaan van overdracht «om niet». De ontvangsten in de begroting 1996 waren nog gebaseerd op overdracht «om waarde». Dit is inmiddels vervallen, zie hiervoor de toelichting op de 1e suppletoire wet van de begroting 1996.

71

Hoeveel rente ontvangt de overheid op de omroepbijdragen? Welk deel daarvan wordt al uitgegeven en wat resteert?

Voor de rente op de Algemene omroepreserve wordt verwezen naar pagina 243 van de Rijksbegroting waar voor 1997 een rente-opbrengst van circa f 12,4 miljoen is ingeboekt. Op pagina 122 van de cultuurnota 1997–2000 zijn de voornemens voor de besteding van de rente weergegeven. Overigens wordt erop gewezen dat er op dit moment nog een aantal onzekerheden zijn met betrekking tot de STER-opbrengsten voor 1997 en volgende jaren, zoals reeds is verwoord in de beantwoording op vragen van de leden van de PvdA-fractie

blz. 22

72

Hoe verloopt de curve van het gemiddelde van de uitgaven voor onderwijs plus onderzoek van alle OESO landen? En, hoe verloopt de curve van andere relevante landen (Zuid-Korea, Singapore, Volksrepubliek China)?

Een vergelijkbare curve van de gemiddelde uitgaven voor onderwijs plus onderzoek van alle OESO-landen is voor de in de grafiek opgenomen periode niet beschikbaar. Ook niet van de andere in de vraag genoemde relevante landen.

Voor de onderwijsuitgaven als percentage van het BNP in 1992 wordt verwezen naar onderstaande tabel.

	Overheidsuitgaven voor onderwijs als % BNP
Nederland	4,6
Denemarken	6,1
Zweden	6,7
Frankrijk	5,4
Ierland	5,2
België	5,2
Groot-Brittannië	4,6
Verenigde Staten	5,2

Bron: OECD, «Education at a Glance. OECD Indicators», Paris, 1995, table F01(B3), blz. 76.

73

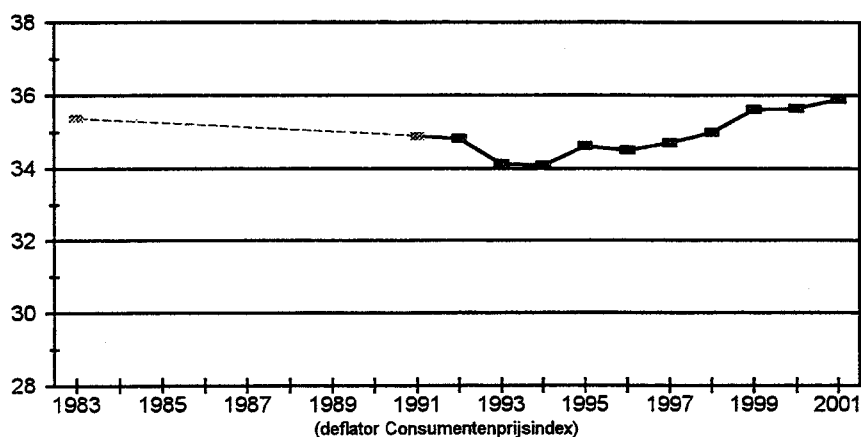
Kan in een grafiek worden getoond welke ontwikkeling de absolute uitgaven voor onderwijs en onderzoek kennen in guldens van 1996?

Bijgaand een grafiek van de ontwikkeling van het saldo van de gecorrigeerde¹ (dus inclusief deze onderdelen) uitgaven en ontvangsten voor onderwijs en onderzoek van het ministerie van OCenW uitgedrukt in miljarden guldens van 1996. De cijfers zijn exclusief de uitgaven Cultuur.

Het is lastig om een heldere en begrijpelijke grafiek te krijgen in de periode 1983 tot 1991. Hiervoor zijn ingewikkelde correcties nodig. Er moet onder andere rekening worden gehouden met de overgehevelde wachtgelden in 1989 naar de O&W-begroting. Verder zijn er correcties nodig voor Londo-nabetalingen en SF- en incidenteelproblematiek. In plaats van een ongecorrigeerde onheldere grafiek is er voor gekozen om deze periode door een lijn te benaderen.

Uit deze grafiek blijkt dat de begroting in absolute zin in de periode 1993–2001 niet sterk is gewijzigd.

Saldo uitgaven Onderwijs en onderzoek in prijzen 1996 in mld guldens

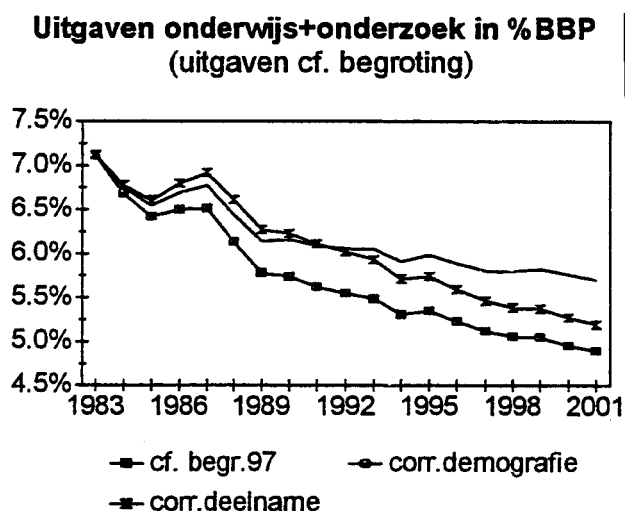
74

Wat is het aandeel van de uitgaven kinderbijslag in de grafiek op bladzijde 22? Welk percentage van de kinderbijslag wordt in Nederland gemiddeld aan onderwijs besteed?

¹ De correcties betreffen de overheveling van de kinderbijslag van SZW naar OCenW voor de jaren 1983 tot en met 1986, diverse OVSK-kasschuiven, verkoop HBO-gebouwen, decentralisatie huisvesting naar gemeenten voor 1997 en volgende jaren en de bijtelling staartpost asielzoekers.

Het aandeel van de uitgaven kinderbijslag in de grafiek waarin het saldo van de uitgaven voor onderwijs en onderzoek als percentage van het BBP wordt afgebeeld, is 1,586 miljoen gulden voor de jaren 1983 tot en met

1986. Deze correctie is uitgevoerd omdat in 1986 het Studiefinancieringsstelsel is gewijzigd. In 1986 stegen de uitgaven voor SF met dit bedrag ten laste van het budget kinderbijslag op de begroting van SZW. De uitgaven voor kinderbijslag in de leerplichtige leeftijd zijn niet in deze grafiek opgenomen. Er is geen bekende nationale statistiek waaruit is af te leiden welk percentage van deze kinderbijslag in Nederland gemiddeld aan onderwijs wordt besteed. De huishoudenquête van het CBS geeft wel informatie over hoeveel geld een Nederlands gezin gemiddeld onderwijs besteed.

75

Gelet op de ontgroening en vergrijzing in het onderwijs is het interessant om te vernemen hoe de verhouding tussen de uitgaven aan onderwijs en onderzoek als % van het BBP zich ontwikkelt als deze uitgaven gecorrigeerd worden voor deze demografische ontwikkelingen. Kan dit in een grafiek worden gepresenteerd?

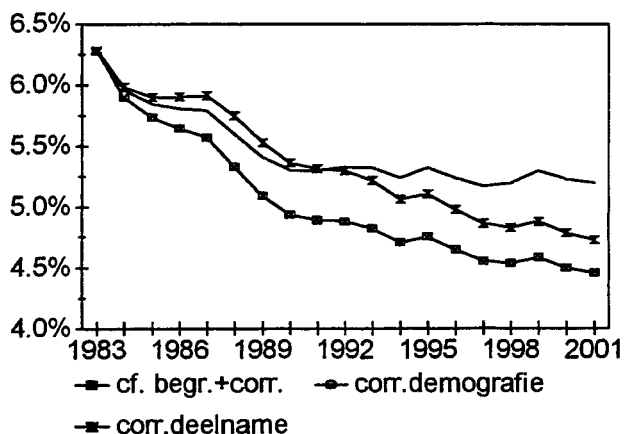
Kunnen de uitgaven voor onderwijs, cultuur en wetenschappen als percentage van het BBP, gecorrigeerd voor demografische ontwikkelingen, ook gepresenteerd worden in een grafiek, waarbij de uitgaven voor kinderbijslag, WTS en studiefinanciering niet worden opgenomen en de uitgaven voor fiscale facilitering leerlingwezen wél?

In de gepresenteerde periode 1983–2001 verandert de omvang van de bevolking in de onderwijsrelevante leeftijd 4–27 jaar van f 5,5 miljoen (1983) tot f 4,72 miljoen (2001).

Deze groep neemt dus met circa 14 procent af.

In bijgaande grafiek is aangegeven hoe de uitgaven voor onderwijs en onderzoek als percentage van het BBP zich ontwikkeld zouden hebben als gecorrigeerd zou worden voor de demografische ontwikkeling van de leeftijdsgroep 4–27 jaar. Ook als deze correctie toegepast wordt, blijft een daling zichtbaar van het deel van het nationaal inkomen dat aan onderwijs besteed wordt.

Uitgaven onderwijs+onderzoek in % BBP
(cf. begroting-(SF,TS,KB)+fisc.LLW)

Maar de betekenis van deze demografische correctie is beperkt. Naast de demografische bevolkingsdaling is er sprake van een stijgende onderwijsdeelname per leeftijdsgroep.

De totale onderwijsdeelname verandert in de periode 1983 tot 2001 van 3,7 miljoen tot 3,486 miljoen: de totale onderwijsdeelname daalt in de periode 1983 tot 2001 met 6%. De demografische daling wordt deels dus gecompenseerd door een hogere onderwijsdeelname per leeftijdsgroep. Daarom in de grafiek tevens aangegeven hoe de uitgaven voor onderwijs en onderzoek als percentage van het BBP als het aantal leerlingen in de periode 1983–2001 constant zou zijn gebleven. Ook als deze correctie voor de deelname-ontwikkeling toegepast wordt, blijft een daling zichtbaar van het deel van het nationaal inkomen dat aan onderwijs besteed wordt.

Ook is gevraagd om tevens een grafiek te presenteren waarin de uitgaven voor kinderbijslag WSF en TSD niet zijn meegenomen, maar waarin de budgettaire effecten van de fiscale stimulering van het Leerlingwezen op de onderwijsbegroting zijn meegenomen. Zie hiervoor bijgevoegde tweede grafiek.

blz. 23

76

Welke waarde moet toegekend worden aan de presentatie van de kosten per leerling in Nederland ten opzichte van het OESO-gemiddelde, gelet op de zinsnede dat een dergelijke vergelijking problematisch is vanwege de verschillen in nationale contexten? Gaat het bij deze kosten alleen om collectieve uitgaven ten behoeve van het onderwijs? Hoe verhoudt het aandeel van collectieve uitgaven in de totale uitgaven aan het onderwijs zich tot dit aandeel in andere OESO-landen?

Internationale vergelijkingen dienen, gelet op de verschillen in nationale contexten, altijd met omzichtigheid plaats te vinden. Op grond van de vergelijking van een bepaald kwantitatief gegeven – zoals hier bij de kosten per leerling in Nederland ten opzichte van het OESO-gemiddelde – zal nooit een definitieve conclusie kunnen worden getrokken. Een dergelijke uitkomst zal altijd in samenhang met andere gegevens moeten worden beschouwd, waarbij rekening moet worden gehouden met de historisch en sociaal-economische bepaalde ontwikkelingen in de onderwijsstelsels in de landen waarmee vergeleken wordt. Daarnaast is uit de activiteiten in het kader van de indicatorenontwikkeling door de

OESO ook bekend dat de resultaten wat betreft het basis en voortgezet onderwijs redelijk uitontwikkeld zijn. Op die onderwijsterreinen is de mogelijkheid voor internationale vergelijken toegenomen. Op het gebied van het hoger onderwijs zijn er nog een aantal elementen die de vergelijkbaarheid ongunstig beïnvloeden, te weten een niet overal gelijke wijze van splitsing van uitgaven voor onderwijs en onderzoek en de mate waarin studiefinancieringsuitgaven worden meegerekend. Wat dit laatste betreft zijn het met name de indirecte manieren van studiefinanciering – bijvoorbeeld door fiscale tegemoetkomingen aan de ouders – die maken dat hier nog geen sprake is van een goede internationale vergelijkbaarheid.

Bij de OESO-gegevens gaat het om de totale uitgaven in een land ten behoeve van onderwijs. Naast de collectieve uitgaven zijn dus de private uitgaven in de gegevens opgenomen.

Voor de verhouding in 1992 van het aandeel van de collectieve uitgaven in de totale uitgaven aan het onderwijs in een aantal lidstaten van de OESO wordt verwezen naar onderstaande tabel.

	Overheidsuitgaven voor onderwijs als % BNP (a)	Totale uitgaven voor onderwijs als % BNP (b)	(a) : (b) x 100
Nederland *	4,6	5,8	79
Denemarken	6,1	7,8	78
Zweden	6,7	7,8	86
Frankrijk	5,4	6,2	87
Ierland	5,2	6,0	87
België*	5,2	6,0	87
Groot-Brittannië**	4,6	5,2	88
Verenigde Staten	5,3	7,2	74
OECD-gemiddelde	4,9	6,5	77

Bron: OECD, «Education at a Glance. OECD Indicators», Paris, 1995, table F01(B3), blz. 76.

* Uitgaven exclusief onderzoek, maar inclusief de onderwijsuitgaven LaVi.

** Voor deze landen zijn de uitgaven voor het private onderwijs niet meegenomen in de totale uitgaven voor onderwijs.

77

Zijn er recentere OESO-cijfers met betrekking tot een internationale vergelijking van de kosten per leerling dan die van 1992?

Op dit moment zijn er geen recentere cijfers van de OESO. Nieuwe cijfers zullen begin december 1996 door de OESO worden gepubliceerd.

78

Moet uit de constatering, dat het deel van het nationaal inkomen dat aan onderwijs en onderzoek wordt besteed steeds geringer is geworden en dat de bekostiging van het Nederlandse onderwijs daarmee sober doch doelmatig is geworden worden opgemaakt, dat het geld voor die tijd niet efficiënt en doelmatig werd besteed? En zo ja, waarom niet?

Uit de uitspraak dat het deel van het nationaal inkomen dat aan onderwijs en onderzoek wordt besteed steeds geringer is geworden en dat de bekostiging van het Nederlandse onderwijs daarmee sober doch doelmatig is geworden, mag niet worden opgemaakt dat in het verleden het geld niet efficiënt en doelmatig werd besteed. Efficiëntie en doelmatigheid zijn begrippen welke in de sociaal-economische context moeten worden gezien.

blz. 24

79

*Is al overeenstemming bereikt met de BVE-Raad over de waardebe-
paling van de gebouwen en over de leerlingtelling? Zo ja, wat zijn de
uitkomsten?*

Over de systematiek van de waardebepaling van de gebouwen is met
de BVE-Raad overeenstemming met uitzondering van de te hanteren
afschrijvingssystematiek op de gebouwen.

Over de leerlingtelling is met de BVE-Raad overeenstemming.

blz. 25

80

*Wat wordt precies bedoeld met de zinsnede «bij de administratieve
organisatie is het draagvlak een punt van aandacht»? Is er wellicht sprake
van onwil?*

Zie het antwoord op vraag 80a.

80a

*«Om het draagvlak en de discipline op alle niveaus binnen het minis-
terie te vergroten zal aan de hand van concrete producten het belang van
administratieve organisatie opnieuw worden uitgedragen bij de verant-
woordelijke mensen.» Wat wordt hiermee bedoeld?*

De directeuren van de directies binnen het ministerie zijn verantwoor-
delijk voor de actualiteit van hun Handboek AO; dit is zo voorgeschreven
in de departementale kaders voor de administratieve organisatie. Het
besef dat een actuele beschrijving van de administratieve organisatie
nuttig is voor de directie zelf, was enigszins afgenomen. Daardoor werd
een actueel handboek AO soms meer gezien als een opgelegde
verplichting dan als iets waarvan de directeuren zelf nut hebben.

Om het geheugen op te frissen wordt in de departementale kaders een
apart deel opgenomen voor de directieleiding en controllers van de
directies binnen het ministerie, waarin duidelijk wordt gemaakt wat de
toegevoegde waarde van de beschrijving van de administratieve
organisatie voor hen is.

81

*Welke maatregelen zijn er in 1996 getroffen om het financieel beheer bij
de USZO/Groningen te verbeteren?*

Voor het verkrijgen van inzicht in de maatregelen die in 1996 zijn
getroffen om het financieel beheer bij de USZO/Groningen te verbeteren,
verwijs ik naar de kwartaalrapportages die de Minister van Binnenlandse
Zaken als coördinerend minister voor de totstandkoming van USZO resp.
OOW aan de Kamer heeft uitgebracht. De eerste kwartaalrapportage
OOW/USZO dateert van 26 april 1996 (Kamerstukken II 1995/1996, 24 706,
nr.1, pag. 13 e.v.). De tweede kwartaalrapportage is van 30 augustus 1996
(pag. 7, 17 e.v.).

81a

*Wordt bij de bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van
regelingen ook aandacht besteed aan de complexiteit van de regelgeving?
Wat is ondernomen om de regelgeving minder complex te maken?*

Ja. In aansluiting op het antwoord op vraag 81 kan worden gemeld dat
de complexiteit punt van aandacht is bij aanpassing van de regelgeving

(het BWO). Bedoelde complexiteit komt grotendeels voort uit het systeem van de Werkloosheidswet (WW) in combinatie met het grote aantal kortdurende (en vaak ook samenvallende) arbeidsrelaties in het onderwijsveld als gevolg van vervanging bij ziekte. Hierover is in april van dit jaar door tussenkomst van mijn ambtgenoot van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een adviesaanvraag bij het Tijdelijk Instituut voor Coördinatie en Afstemming (TICA) ingediend teneinde te bezien of bedoelde complexiteit kan worden verminderd. De Kamer is door mij hierover schriftelijk geïnformeerd (brief van 3 juli 1996). De aanvraag heeft nog niet geleid tot een advies van het TICA.

blz. 26

82

Waarom is ten behoeve van het kennisdebat een projectbureau opgericht in plaats van het gebruik van de bestaande infrastructuur?

Een belangrijk kenmerk van het kennisdebat is dat het gevoerd wordt door de samenleving als geheel en dat op grond daarvan de gevolgen voor de bestaande infrastructuur beleidsmatig zullen worden bezien. Met de inrichting van een projectbureau en de instelling van een presidium, onder voorzitterschap van mevrouw M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen, is beoogd de onafhankelijkheid van de bestaande infrastructuur zoveel mogelijk te waarborgen.

83

Hoe verloopt het kennisdebat?

Het kennisdebat loopt van maart 1996 tot en met maart 1997. Deze periode is opgedeeld in drie fasen. De eerste fase liep tot het eind van de zomer en had tot doel om «duizend kennisbloemen te laten bloeien», ofwel de discussie over de zeven vraagstellingen die in maart 1996 zijn neergelegd zo breed mogelijk op gang te krijgen. Een eerste indruk hiervan is te vinden in bijgevoegde notitie «Impressies van de eerste fase van het kennisdebat», opgesteld door het projectbureau «Kennis voor Morgen», onder verantwoordelijkheid van het, los van het ministerie van OCenW opererende, «Presidium Kennisdebat».

De tweede fase loopt tot januari 1997. Doel van deze fase is het debat verder toe te spitsen en meer diepgang te bereiken. Dit gebeurt enerzijds door concrete vragen die in de eerste fase naar boven zijn gekomen in te brengen in de tweede fase. Anderzijds wordt rondom specifieke onderwerpen verschillende regionale evenementen georganiseerd, zoals in Rotterdam, Groningen, Maastricht en Tilburg. Deze zijn ook gericht op mensen die gewoonlijk niet bij dit onderwerp betrokken worden. Het Kennisfestival, een twee-daagse manifestatie in de Beurs van Berlage (30-11 en 01-12), is een activiteit specifiek gericht op een breed publiek.

De derde en laatste fase loopt tot maart 1997. In deze fase wordt toegewerkt naar het slotdocument dat op 17 maart door de voorzitter van het presidium, mevrouw Gardeniers-Berendsen aan Minister Ritzen wordt aangeboden. Dit slotdocument zal conclusies, aanbevelingen, vragen en dilemma's bevatten die uit het debat naar voren zijn gekomen.

blz. 27

84

Wat zijn de oorzaken ervan dat het slechts in beperkte mate mogelijk blijkt de taakstellingen vorm te geven langs de lijnen die het regeerakkoord noemt?

Er is nauwkeurig onderzocht of de taakstelling gerealiseerd kon worden langs de lijnen die in het regeerakkoord daarvoor waren aangegeven te weten: het invoeren van 32-uurs functies, het terugdringen van aankoopkosten en het beperken van de inschakeling van externen. Dat onderzoek leverde op, dat deze lijnen onvoldoende besparingen kunnen opleveren om daarmee de taakstelling regeerakkoord te kunnen realiseren.

– Het idee van 32-uursbanen kan meehelpen de beschikbare arbeid over meer mensen te verdelen maar als invulling van de structurele taakstelling werkt het niet. Het kan niet de bedoeling zijn de formatie juist daar te beperken waar zich toevallig nieuwe vacatures voordoen die vervolgens in deeltijd opgevuld moeten worden.

– De twee andere lijnen (aankoopkosten en externen terugdringen) bieden weinig bezuinigingsmogelijkheden voor het bestuursdepartement en de inspectie. Deze posten zijn al flink teruggebracht in eerdere taakstellingsoperaties (grote efficiency operatie, amendementen op de begroting 1993, de 1% korting 1994 en de taakstelling ziekteverzuim). Bij het agentschap CFI en de IB-groep is binnen het afgesproken totaalbudget zeer zeker rekening gehouden met een forse bezuiniging op dit gebied.

85

Tot welke personele reductie op het ministerie leiden de diverse decentralisatieonderwerpen?

Al sinds een aantal jaren vindt overdracht plaats van taken en verantwoordelijkheden naar zowel lagere overheden als naar instellingen. Dit heeft dan ook geleid tot een (min of meer schoksgewijze) reductie van de formatie-omvang van het departement. Niet exact is aan te geven welk deel van die reductie het gevolg is van decentralisatie sec, aangezien daarnaast ook sprake is van verdere automatisering, efficiency-verbetering, beleidsreductie en privatiseringen.

De effecten van twee specifiek ingezette decentralisatie-bewegingen zijn wel aanwijsbaar. Zo heeft de decentralisatie van de huisvesting geleid tot een vermindering met 48 fte's; zie ook het antwoord op vraag 62 van de VVD. De decentralisatie van het arbeidsvoorwaardenvorming leverde daarnaast een reductie op van 7 fte's.

86

Is het gezamenlijke advies van de Onderwijsraad en Raad voor Cultuur over de relatie tussen cultuurinstellingen en onderwijsinstellingen nog voor de behandeling van de begroting en/of behandeling van de Cultuurnota te verwachten?

Nee, het gezamenlijk advies van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur is niet te verwachten voor de OCenW begrotingsbehandeling en de behandeling van de Cultuurnota.

In de adviesaanvraag wordt aan de beide Raden gevraagd te reageren vóór 1 december a.s.

87

Hoe verhoudt de adviestaak van de Onderwijsraad over geschillen die voortvloeien uit het lokaal onderwijsbeleid zich tot het afschaffen van de adviesverplichting voor de rijksoverheid?

Het afschaffen van adviesverplichtingen voor de rijksoverheid betreffende beleid of wetgeving is ingebed in de Raad op Maat-operatie. Doel van die operatie is de wildgroei in verplichte advisering tussen rijksoverheid en adviesorganisaties te saneren.

Bij het introduceren van een – deels facultatieve – advisering door de Onderwijsraad bij geschillen omtrent lokaal onderwijsbeleid gaat het om een duidelijk andere relatie. Het betreft hier enkele in de desbetreffende

onderwijswet aangegeven beslissingen of voorgenomen beslissingen van een gemeentelijke overheid. Alleen in situaties waarin het gemeentelijk beleid bij een of meer van de betrokken scholen bezwaren oproept van principiële, aan de grondwettelijke vrijheid van richting of inrichting ontleende aard, is sprake van een adviesverplichting aan de zijde van het gemeentebestuur.

Het betreft hier dus geen absolute adviesverplichting en bovendien speelt de verplichting zich niet af in de relatie rijksoverheidsadviesorgaan.

88

Waarom is de instellingswet voor de Onderwijsraad zo laat ingediend, dat het nog maar de vraag is of deze per 1 januari 1997 in werking kan treden?

De indiening van de bedoelde wet heeft inderdaad in een laat stadium plaatsgevonden. De datum van 1 januari 1997 lijkt ons evenwel geenszins onhaalbaar. Op dit punt heeft de eerste ondergetekende een brief aan de voorzitter van de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen uit de Tweede Kamer gezonden (brief van 2 oktober 1996, kenm. WJZ 96026197/1425). De navolgende passage daaruit beoogt een verklaring, geen excuus, voor de vertraging te geven: «...Dit vindt met name zijn oorzaak in de aard van de advisering door de Raad van State, die een kritische heroverweging van het wetsvoorstel in kabinetsverband nodig heeft gemaakt...» (einde citaat).

89

Wat zullen de consequenties zijn als de instellingswet voor de Onderwijsraad niet per 1 januari 1997 in werking treedt?

Als gevolg van de werking van de Herzieningswet adviesstelsel (Wet 3 juli 1996, Stb. 377) is de consequentie dat er op dat ogenblik geen wettelijk grondslag meer bestaat voor advisering door de Onderwijsraad over beleid of wetgeving aan de regering of het Parlement. Wij achten dat ongewenst, maar – als die situatie niet geruime tijd duurt – niet onoverkomelijk. Er bestaat immers een adviesprogramma waarvoor de interne werkzaamheden kunnen worden voortgezet.

De genoemde herzieningswet heft de Onderwijsraad zelf niet op. Het secretariaat hoeft dus ook om die reden niet op nonactief te worden gesteld.

blz. 29

90

In de memorie van toelichting staat dat het onmogelijk is om een definitief beeld te schetsen van de ideale basisschool. Is het echter niet de taak van de overheid om wel een poging daartoe te wagen of in ieder geval een aantal doelstellingen aan te geven?

Met de stelling dat een definitief beeld niet geschetst kan worden, is bedoeld dat het beeld van de basisschool voortdurend bijgesteld wordt op grond van maatschappelijke ontwikkelingen. Het beeld dat de overheid op dit moment voor ogen staat, is geschetst in de beleidsdocumenten die voorafgaand aan deze stelling opgesomd staan in de memorie van toelichting:

- * Een impuls voor het basisonderwijs.
- * De school als lerende organisatie.
- * Lokaal onderwijsbeleid.
- * Het akkoord «Weer Samen Naar School, de volgende fase».

Gezamenlijk schetsen deze documenten als beeld van de basisschool: opbrengstbewust, inspelend op verschillen tussen leerlingen, voortdurend

speurend naar mogelijkheden tot verbetering, opererend in nauwe samenwerking met de omgeving van de school.

91

Worden bij de notitie over de (middel)lange-termijnontwikkeling van het basisonderwijs ook de bevindingen van de commissie-Eindhoven ten aanzien van de groepsgrootte betrokken?

Het kabinet zal op korte termijn een brief aan de Tweede Kamer zenden, waarin de procedure geschetst wordt voor de totstandkoming van een plan voor de reductie van de groepsgrootte. Conform de motie Wallage c.s. bij de Algemene Politieke Beschouwingen zal in dat plan een nadrukkelijke relatie gelegd worden met inspanningen gericht op kwaliteitsverbetering. Uiteraard vindt nauwe afstemming plaats tussen dit plan en de notitie over de (middel)lange-termijnontwikkeling van het basis- en voortgezet onderwijs.

blz. 30

92

Wanneer erkend wordt, dat met de thans lopende innovatietrajecten een zwaar beroep wordt gedaan op de veranderingscapaciteit van de scholen en de mensen die daarin werken, zijn dan in dat verband de scholen voldoende toegerust om op basis van een analyse van de eigen situatie keuzen te maken?

Met «het maken van keuzen op basis van een analyse van de eigen situatie» wordt bedoeld op het voeren van een kwaliteitsbeleid, zoals omschreven in de nota «De school als lerende organisatie». Naar aanleiding van die nota hebben diverse organisaties (zowel organisaties die zich richten op de onderwijsondersteuning als organisaties die zich richten op representatie van het onderwijsveld) initiatieven ontplooid om scholen te ondersteunen bij het voeren van een kwaliteitsbeleid. Erkend moet worden dat hiermee aanvankelijk een extra tijdsinvestering gepleegd moet worden door de school. Na enige tijd krijgen scholen hierdoor echter meer grip op hun situatie, waardoor het makkelijker wordt om prioriteiten te stellen in het schoolbeleid. Het Procesmanagement Primair Onderwijs speelt een belangrijke rol bij het hanteerbaar maken van de diverse beleidsoperaties voor de scholen.

blz. 33

93

Hoe vindt de selectie plaats van scholen die een gratis lespakket techniek krijgen aangeboden?

In het schooljaar 1995–1996 heeft geen selectie van scholen voor een gratis lespakket techniek plaatsgevonden. Alle aanvragen zijn gehonoreerd, in totaal 1464.

Het aantal aanvragen voor 1996–1997 is nog niet bekend. Sluitingsdatum is 1 november a.s.. Er kunnen dit schooljaar 4000 aanvragen gehonoreerd worden.

94

Wanneer is besloten om het beleid te richten op stimulering van bestuurlijke krachtenbundeling in het primair onderwijs tot eenheden met tenminste 2000 leerlingen? Wat moet er gebeuren om tot bestuurlijke eenheden met een dergelijke omvang te komen? Hoe verhoudt een dergelijk streven zich met de mogelijkheid van ouders en leerlingen om zich te identificeren met de school, met de sociale veiligheid, met de

beheersbaarheid van de organisatie en met de keuzevrijheid?

In de CAO sector onderwijs 1996–1998 is afgesproken dat de middelen uit het arbeidsmarktnelpuntenbudget gedeeltelijk zullen worden ingezet om door stimulering van bestuurlijke krachtenbundeling de mogelijkheden voor het voeren van een adequaat kwaliteits- en personeelsbeleid, dat mede gericht is op het vermijden van arbeidsmarktnelpunten te vergroten. Daarbij wordt – uitgaande van de bevindingen van het interdepartementaal beleidsonderzoek financieringssysteem basisonderwijs – uitgegaan van een minimale schaal van 2000 leerlingen.

Het kabinet wil bestuurlijke krachtenbundeling stimuleren door een premie toe te kennen aan besturen of samenwerkende besturen met minimaal 2000 leerlingen die afspraken hebben gemaakt over onder meer een geïntegreerd personeelsbeleid en het voorkomen van het ontstaan van nieuwe wachtgelders en het laten herintreden.

Bestuurlijke krachtenbundeling betekent niet dat de scholen groter moeten worden. Er wordt niet gekozen voor verdergaande institutionele schaalvergroting. Samenwerking in grotere bestuurlijke eenheden kan goed samengaan met handhaving van de huidige schoolgrootte. Zo kunnen schaalvoordelen op bestuurlijk niveau gecombineerd worden met handhaving van de toegankelijkheid en de levensbeschouwelijke, pedagogische en onderwijskundige herkenbaarheid van de school voor ouders en leerlingen. Om dezelfde reden heeft bestuurlijke krachtenbundeling geen negatieve gevolgen voor de sociale veiligheid en de beheersbaarheid van de organisatie.

95

Op welke wijze zal de bestuurlijke krachtenbundeling gestimuleerd worden? Welke regio-indeling wordt daarbij gehanteerd?

Zie het antwoord op vraag 97.

96

Aan wie worden de middelen voor bestuurlijke krachtenbundeling in het primair onderwijs ter beschikking gesteld?

Zie het antwoord op vraag 97.

97

Welk voordeel verwacht het kabinet op dit moment van lump sum financiering in het primair onderwijs? Wat acht het kabinet nodig voor een verantwoorde invoering van de lump sum financiering in het primair onderwijs?

Het streven is om begin 1997 een notitie aan te bieden met daarin de verdere gedachtenvorming over het toekomstige bekostigingssysteem primair onderwijs. In dat kader zal ook aandacht besteed worden aan de voorwaarden voor een verantwoorde invoering van lump-sumfinanciering in het primair onderwijs. Tevens zal deze notitie de uitwerking van het voornemen om bestuurlijke krachtenbundeling en schaalvergroting in het primair onderwijs te stimuleren bevatten.

98

Is het bekostigen van scholen geen verantwoordelijkheid van de overheid en moet de overheid daarom geen voorwaarden stellen aan mogelijkheden van sponsoring?

Het bekostigen van scholen is een verantwoordelijkheid van de overheid. Waar scholen ervoor kiezen extra activiteiten aan te bieden, waarvoor de Rijksbekostiging niet is bedoeld, kan men overwegen

middelen in te zetten die op andere wijze zijn verkregen, bijvoorbeeld door sponsoring. Daarbij is het van belang dat ouders voldoende in de positie worden gebracht een oordeel uit te spreken over de wederprestatie die aan de sponsoring kan zijn verbonden, voorzover leerlingen tijdens de schooltijden met deze wederprestatie worden geconfronteerd.

Bevorderd zal worden dat nog dit jaar een wetsvoorstel met de volgende strekking wordt ingediend:

a) er komt een instemmingsrecht van de oudergeleding van de medezeggenschapsraad met de vaststelling van de hoogte van de ouderbijdrage.

b) er wordt voorgeschreven dat na de toelating van een leerling een schriftelijke overeenkomst wordt gesloten met de ouders over de ouderbijdrage, waarin kenbaar wordt gemaakt dat het een vrijwillige bijdrage betreft.

Inzake een mogelijke gedragscode voor sponsoring zij verwezen naar het antwoord op vraag 37.

99

Is het de bedoeling dat bij het instemmingsrecht van ouders inzake de vaststelling van de hoogte van ouderbijdragen, het vrijwillige karakter voor individuele ouders volkomen van kracht zal blijven?

Het ligt in de bedoeling dat wettelijk twee zaken worden vastgelegd:

a) een instemmingsrecht van de oudergeleding van de medezeggenschapsraad met de vaststelling van de hoogte van de ouderbijdrage.

b) na de toelating van een leerling wordt een schriftelijke overeenkomst gesloten met de ouders over de bijdrage, waarin kenbaar wordt gemaakt dat het een vrijwillige bijdrage betreft.

Op deze wijze wordt derhalve voorzien in maatregelen zowel op het niveau van de medezeggenschapsraad als op dat van de individuele ouder.

blz. 34

100

Dreigt het experiment leraren in opleiding in het laatste jaar van de Pabo de stages in eerdere leerjaren van de Pabo naar de achtergrond te verdringen?

Dit is niet het geval. Integendeel zelfs, de stages in de eerdere leerjaren van de pabo zullen nog aan belang winnen, nu zij de student goed moeten voorbereiden op de lio-stage. De lio-stage vraagt van de student een grotere mate van zelfstandig optreden dan bij de huidige stages in het laatste studiejaar het geval is.

101

Is aan te geven hoe de bekostiging en de inverdieneffecten zullen zijn van het experiment leraren in opleiding met 1000 vierdejaars van de Pabo?

In het recent gesloten CAO-akkoord is het lio-experiment opgenomen. De kosten worden gedekt uit een deel van de extra kwaliteitsmiddelen-dekking (f 9,5 miljoen in 1997 en f 12 miljoen in 1998).

blz. 35

102

Welke bijdrage leveren de ministeries van VWS en Justitie aan de afstemming tussen lokaal preventief jeugdbeleid en jeugdzorg enerzijds en onderwijs anderzijds?

Afstemming tussen onderwijs en lokaal preventief jeugdbeleid is in eerste instantie zaak van gemeenten. Deze afstemming wordt vanuit het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gestimuleerd door de projectgroep « lokaal preventief jeugdbeleid », waarin het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen vertegenwoordigd is. Ook wordt in het beleidskader « preventieve en curatieve jeugdzorg », dat de kaders voor het jeugdbeleid aangeeft, nadrukkelijk aandacht besteed aan onderwijs.

Afstemming tussen onderwijsbeleid en jeugdzorg vindt – zowel op ambtelijk als op bestuurlijk niveau – plaats in het Gestructureerd Overleg Jeugd (GOJ), waarin het ministerie van OCenW is vertegenwoordigd. Afstemming over beleid met betrekking tot gehandicapten vindt plaats in de interdepartementale stuurgroep gehandicaptenbeleid (ISG).

blz. 36

103

Wat wordt verstaan onder het toenemen van het belang van «monitoren op lokaal niveau» (in relatie achterstandenbeleid en jeugdbeleid)?

Met ingang van 1 augustus 1997 worden gemeenten verantwoordelijk voor het onderwijsachterstandenbeleid. Het onderwijsachterstandenplan moet een analyse van de lokale situatie en een omschrijving van de doelstellingen van het achterstandenbeleid, zo mogelijk in meetbare termen, bevatten. Daarbij moet ook aandacht besteed worden aan de relatie met jeugdbeleid. Voor een analyse van de lokale situatie, het formuleren van doelstellingen, het nagaan in hoeverre deze doelstellingen worden gerealiseerd en het zo nodig bijstellen van de doelstellingen is lokale monitoring nodig.

104

Wat betekent het primaat van de school bij de programmering van de schoolbegeleidingsdienst concreet? Op welke punten kunnen lokale prioriteiten van de gemeente beperkingen opleggen aan de rol van de school?

Bij brief van 30 september 1969 heb ik u, mede namens de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de nota naar aanleiding van het verslag alsmede een daarbij behorende nota van wijziging inzake het wetsvoorstel regeling schoolbegeleiding aangeboden.

Binnen dit kader zijn de gestelde vragen in relatie tot de systematiek van het hele wetsvoorstel regeling schoolbegeleiding beantwoord.

blz. 37

105

Wat wordt precies bedoeld met het «effect ABP-complex»?

Met ingang van 1995 is het ABP verzelfstandigd. Deze verzelfstandiging en de daarmee samenhangende wijziging in de financiering van de pensioenen wordt ook wel ABP-complex genoemd.

blz. 38

106

Hoe komt het dat voor de bekostiging wordt uitgegaan van ruim 100 000 minder leerlingen dan het werkelijke aantal ingeschreven leerlingen? Kan dat door bijvoorbeeld meerdere teldata te nemen worden gewijzigd en hoeveel zou dat kosten (zie tabellen 3.2 en 3.3)?

Voor de bekostiging wordt niet uitgegaan van ruim 100 000 leerlingen minder dan het werkelijk ingeschreven leerlingen. Tabel 3.2. betreft het totale aantal ingeschreven leerlingen in het primair onderwijs, dat bestaat uit basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs. Tabel 3.3. daarentegen heeft uitsluitend betrekking op het bekostigde aantal leerlingen in het basisonderwijs.

107

Blijkens tabel 3.3 loopt het leerlingengewicht 1,25 van 31% (1995) terug tot 25% (2001) van het totaal aantal leerlingen. In noot 2 onder de tabel staat: «Exclusief het effect van de kortingsfactor uit de gewichtenregeling». In de tekst staat dat de daling van de 1,25 mede het gevolg is van de doorwerking van de effecten van de aanscherping van het gewicht 1,25. Wat is waarheid? Al jaren is die doorrekening een probleem. In 1997-1998 worden ineens 4 leerjaren (groep 5 t/m 8) gekort op het 1,25 gewicht. De graduele terugloop in de tabel wijst erop dat de doorwerking van de algemene maatregel van bestuur nog steeds niet in de begroting is verwerkt. Welke effecten gaat de terugloop in het aantal leerlingen met een gewicht hebben op de groepsgrootte?

De opmerking van noot 2 heeft geen relatie met de effecten van de aanscherping van de criteria voor het gewicht 1,25. De opmerking heeft betrekking op het feit dat het aantal gewogen leerlingen in deze tabel berekend is door het aantal ongewogen leerlingen te vermenigvuldigen met het bijbehorende gewicht. De definitie van gewogen leerlingen zoals die in deze tabel is gebruikt komt daardoor niet overeen met de definitie zoals die in de formatieregeling wordt gehanteerd. Conform die regeling is voor de berekening van het aantal gewogen leerlingen op schoolniveau een kortingspercentage van 9% van toepassing. Op dit voor de bekostiging relevante kortingspercentage wordt in de voetnoot bedoeld.

Conform vorig jaar is in de raming van het aantal leerlingen met het gewicht 1.25 uitsluitend de doorwerking van het gerealiseerde effect van de AMvB met betrekking tot de aanscherping van de criteria van het gewicht 1.25 verwerkt. Voor deze systematiek is gekozen omdat er sprake is van onzekerheden ten aanzien van de effecten van de aanscherping gedurende de eerste jaren. Mede doordat ook in geval van verhuizingen het gewicht opnieuw vastgesteld wordt en er veel binnenlandse migratie plaatsvindt hebben de effecten van de aanscherping reeds in de beginjaren niet uitsluitend betrekking op één bepaald leerjaar (de instroom van 4-jarigen).

De feitelijke groepsgrootte wordt door tal van factoren bepaald. Strikt genomen zal een terugloop in het aantal leerlingen met een gewicht leiden tot een daling van de toegekende formatie en zal derhalve de gemiddelde leerling/personeelsratio in het basisonderwijs toenemen.

Overigens wordt de opbrengst van de maatregel aanscherping criteria voor het gewicht 1.25 weer ingezet in het basisonderwijs.

blz. 39

108

In hoeverre is het aantal basisscholen teruggelopen ten opzichte van de ramingen die de grondslag vormden voor het beleid inzake toerusting en bereikbaarheid? Met andere woorden: zijn de doelstellingen gerealiseerd?

Op de voor de bekostiging in aanmerking komende leerlingcategorieën zijn diverse regelingen van toepassing.

De aanscherping van het leerlinggewicht 1.25 ligt vast in een in 1993 doorgevoerde wijziging van het Formatiebesluit WBO (stb. 608, 1993). Het effect van deze aanscherping op het totale aantal leerlingen met gewicht 1.25 wordt jaarlijks bepaald en in de begroting verwerkt. De budgettaire

opbrengst wordt herbested in het onderwijs (zie onder andere Tweede Kamer, vergaderjaar 1993–1994, 23 400).

De graduele terugloop is niet het gevolg van de aanscherping, maar van een autonome verschuiving naar de gewichtencategorie 1.0. Deze was reeds vóór de inwerkingtreding van de aanscherping zichtbaar.

Los van de aanscherping van het leerlinggewicht 1.25, bestaat er in het Formatiebesluit WBO (Stb. 126, 1992) een drempelpercentage van 9% voor de bekostiging van gewogen leerlingen.

blz. 40

109

Kan de Kamer de berekeningen waarover tijdens de algemene politieke beschouwingen is gesproken die betrekking hebben op de klasseverkleining in het basisonderwijs ontvangen? Kan de Kamer inzicht krijgen in de financiële onderbouwing bij een klasseverkleining van 1 leerling en van 2 leerlingen op de formatieschaal en kunnen daarbij de personele en de materiële gevolgen beschreven worden? Wordt een wettelijk maximale groeps grootte in de onderbouw overwogen? Zo nee, waarom niet?

Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen heeft de Tweede Kamer de motie Wallage c.s. aanvaard, waarin de regering wordt uitgenodigd nog in 1997 met een plan te komen dat leidt tot stapsgewijze verkleining van de groepen in de basisscholen met name in de onderbouw. Het kabinet zal in de week van 21 oktober in een brief aan de Tweede Kamer uiteenzetten hoe het uitvoering zal geven aan deze motie. In het verloop van die brief zullen de gestelde vragen binnen een systematische samenhang beantwoord worden.

110

In hoeverre is de eenmalige teldatum van invloed op de omvang van de groepen in de onderbouw van de basisschool? De tussentijdse instroom van leerlingen die vier jaar worden is vaak één van de redenen die ertoe leiden dat de kleutergroepen te groot zijn. Wat is hier aan te doen zonder de tussentijdse instroom te begrenzen?

De hoeveelheid formatie voor een schooljaar wordt niet bepaald op basis van het actuele leerlingenaantal, maar op basis van het leerlingenaantal per 1 oktober in het voorafgaande jaar.

Dit aantal wordt opgehoogd met 3% om te corrigeren voor tussentijdse instroom. Daarnaast kunnen scholen die te maken hebben met een aanzienlijke tussentijdse toename van het leerlingenaantal een beroep doen op de groeiregeling, waardoor een nauwkeuriger aansluiting van formatie en leerlingontwikkeling bewerkstelligd wordt.

Uit het inspectierapport «Groeps grootte in het basisonderwijs» blijkt dat het effect van de instroom op de groeps grootte in de onderbouw aanzienlijk is. De inspectie heeft het leerlingenaantal op 1–10 vergeleken met dat op 1–5. In groep 1 nam de gemiddelde groeps grootte in die periode toe van 15 tot 26,1, in groep 2 van 24,7 tot 26,2, in gecombineerde groepen $\frac{1}{2}$ van 23,7 tot 29,5 en in groep 3 van 23,3 tot 23,7.

In het voorjaar van 1997 zal, mede ter uitvoering van de motie Wallage (Kamerstukken II, 1996/97, 25 000, nr. 9) een plan verschijnen met betrekking tot het vraagstuk van de groeps grootte, mede in relatie tot de kwaliteit van het onderwijs in de onderbouw. Daarin zal ook het aspect van de tussentijdse instroom worden meegenomen.

111

Is de daling in de leerling/personeels-verhouding geraamd op basis van een volledige aanwending door de scholen van de 100 miljoen voor onderwijsassistenten? Zo ja, wat is het realisme van deze inschatting

gegeven de praktijk met betrekking tot de aanstelling van onderwijs-assistenten?

In de daling van de leerling/personeels-verhouding is de 100 miljoen die voor onderwijsassistenten beschikbaar is volledig verdisconteerd.

De raming is gebaseerd op een normatieve toekenning van formatie aan de scholen en staat in die zin los van de werkelijk door door scholen aangestelde formatie.

112

Wat is het verschil tussen een leerling/personeelsratio en een leerling/leraar ratio? Zouden dezelfde gegevens verstrekt kunnen worden met betrekking tot de leerling/leraar ratio?

Bij de bepaling van de leerling/leraar ratio ofwel de leerling/onderwijzend personeel ratio wordt de verhouding op een peildatum bepaald tussen het aantal leerlingen en het aantal fte onderwijzend personeel; terwijl de verhouding leerling/personeel uitgaat van het totale aantal van het (genormeerd) bekostigd personeel (onderwijzend + onderwijs ondersteunend). In het (voortgezet) speciaal onderwijs bestaat dit onderscheid al enige tijd aangezien onderwijs ondersteunend personeel daar reeds lang deel uit maakt van de formatie.

Met de invoering per 1 augustus 1996 van de onderwijsassistent in het basisonderwijs treedt ook hier vanaf het kalenderjaar 1996 een verschil op tussen de leerling/onderwijzend personeel ratio en de leerling/personeel ratio.

De toelichting die is gegeven op de leerling/personeel ratio is eveneens geldig voor de leerling/onderwijzend personeel ratio.

113

Is in de berekening rekening gehouden met de CAO-effecten, met name de 80% herbezetting van de arbeidsduurverkorting? Wanneer gaat die verruimde ADV precies in werking treden?

In de berekening zijn de effecten van de nieuwe CAO nog niet verwerkt. De verruimde ADV zal vanaf 1 augustus 1998 in werking treden.

114

Waarom spreekt de tekst over een daling in de leerling/personeelsratio ten gevolge van de inzet van 100 miljoen voor onderwijsassistenten, terwijl de voetnoot onder tabel 3.6 te kennen geeft dat onderwijs-assistenten niet zijn meegeteld?

Deze voetnoot verwijst naar de leerling/leraar ratio en niet naar de leerling/personeel ratio (zie voor het verschil ook het antwoord op vraag 112). Onderwijsassistenten vallen in de categorie onderwijs ondersteunend personeel en worden derhalve bij de bepaling van de leerling/leraar ratio buiten beschouwing gelaten. Bij het bepalen van de leerling/personeel ratio worden de onderwijsassistenten wel in de berekening betrokken.

blz. 41

115

Waarom blijft de gemiddelde uitkering van de wachtgelders constant? Heeft de teruglopende reeks geen gevolgen voor de samenstelling en daarmee voor de gemiddelde uitkering van het bestand? Is er een verklaring voor het relatief lage aantal wachtgelders in het basisonderwijs in vergelijking met andere sectoren, zoals bve en hbo (tabel 3.7)?

De gemiddelde uitkering is constant verondersteld omdat er sprake is van tegengestelde ontwikkelingen.

Eenzijds heeft de invoering van het BWOO een neerwaarts effect op de prijs van een uitkering. Er zijn echter ook andere ontwikkelingen, zoals de verhoging van de gemiddelde leeftijd van het wachtgeldbestand, die een opwaarts effect hebben op de prijs van een uitkering.

Met het Participatiefonds zijn dit jaar afspraken gemaakt over de hoogte van de wachtgeldbudgetten in de sectoren PO, VO en BVE in de periode 1996–2000. Deze budgetten staan op grond van dit akkoord meerjarig vast. Het uitgangspunt daarbij is een daling van het aantal uitkeringsgerechtigden geweest. Om dit te realiseren heeft het Participatiefonds ook een aantal concrete instrumenten gekregen, zoals de instroomtoets en de mogelijkheid om gedifferentieerde premies vast te stellen.

Het relatief lage aantal wachtgelders in de sector primair onderwijs kan op grond van onder meer de volgende oorzaken worden verklaard:

- De macro-werkgelegenheid in de sector PO vertoont al enige jaren een substantiële stijging als gevolg van de demografische ontwikkeling. In de andere sectoren werkt de demografische ontwikkeling pas met enige jaren vertraging door.
- In het primair onderwijs worden leerkrachten niet voor een specifieke bevoegdheid benoemd en zijn derhalve ook makkelijker op andere scholen inzetbaar.
- De micro-werkgelegenheid binnen het primair onderwijs is anders dan bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs niet vatbaar voor wisselende voorkeuren van leerlingen voor wat betreft hun keuzes van vakkenpakketten.

116

Kan de Kamer de inmiddels bekend zijnde recentere cijfers over het bestand en de instroom in de wachtgeldenvontvangen, inclusief de suppletieregeling (tabel 3.7)?

De meest recente ontwikkeling over het bestand en de instroom in 1996 is in onderstaande tabellen weergegeven. In de tabellen zijn de aantallen suppletie-uitkeringen bijgeteld. Deze zijn afgeleid van de aantallen herplaatsingswachtgeldenvontvangen in 1995. De informatie is inclusief de universiteiten die de wachtgeldregeling onder eigen beheer uitvoeren, de zogenoemde zelfdoeners.

Ontwikkeling wachtgeldbestand per sector, januari–september 1996 (fte)

sector	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep
PO	2796	2781	2661	2612	2665	2636	2662	2817	3072
VO	3047	3049	2921	2904	2886	2866	2849	2885	3017
BVE	2008	2004	1938	1924	1914	1896	1896	1923	1939
HBO	1961	1932	1892	1872	1852	1839	1818	1810	1794
WO	5313	5344	5409	5379	5353	5332	5321	5277	5243
OWB	708	700	713	727	726	726	730	714	707

Ontwikkeling instroom in het wachtgeld per sector, januari–september 1996 (fte)

sector	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep
PO	151	137	131	186	113	143	229	408	36
VO	69	66	64	77	60	55	100	258	26
BVE	43	41	40	49	38	39	72	78	12
HBO	19	17	17	22	15	16	25	25	12
WO	546	300	226	227	202	189	174	183	–
OWB	96	61	64	41	53	42	40	46	–

Bron van de gegevens zijn USZO-Groningen (voor de sectoren PO, VO, BVE en HBO) en USZO-Zoetermeer (sectoren WO en OWB). Door verschillen in peilmoment bij beide bronnen zijn de instroomgegevens van de sectoren WO en OWB nog niet bekend. De instroomcijfers zijn exclusief de KUN en de academische ziekenhuizen AZN, AZVU en AMC. Deze gegevens zijn niet apart beschikbaar.

Bij de tabellen dienen de volgende opmerkingen gemaakt te worden.

De grootste instroom in de sectoren PO, VO en BVE vindt plaats in de maand augustus. Op dit moment zijn nog niet alle aanvragen voor uitkeringen die in augustus beginnen door USZO-Groningen verwerkt en opgenomen in de reguliere administratie. Deze instroom wordt met terugwerkende kracht de komende maanden in de cijfers zichtbaar. Hierdoor kunnen de cijfers, met name die van de instroom in augustus worden bijgesteld.

De cijfers kunnen verder met terugwerkende kracht wijzigen in verband met de opgave van uitkeringsgenietenden van in het verleden nader verkregen inkomsten, vanwege de administratieve doorlooptijd van dit proces.

blz. 44

117

Welke delen van het voortgezet speciaal onderwijs komen eventueel in aanmerking voor onderbrenging bij de WVO?

Het betreft hier het vso/lom en -mlk. Deze scholen zullen vanaf 1 augustus 1998 onder de WVO gaan vallen en vanaf dat moment worden aangeduid als scholen of afdelingen voor «speciaal voortgezet onderwijs». Nader bezien wordt welke positie het vso-zmok zal innemen. Formeel gezien wordt ook deze schoolsoort vermeld in de WVO, maar de precieze positie en functie worden in een later stadium vastgelegd.

118

Hoeveel organisaties voor procesmanagement zijn in het onderwijs in totaal ingesteld? Welk budget hebben zij en hoe zijn deze budgetten tot stand gekomen?

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie:

Deze sector kent de procescoördinatie BVE, met als opdracht het procesmanagement voor de vorming van regionale opleidingscentra. De procescoördinatie heeft als einddatum 1 januari 1998, en een budget gebaseerd op de opdracht van 2,2 miljoen in 1997.

Hoger beroepsonderwijs:

In het hbo is er 1 procesmanagement, namelijk het procesmanagement lerarenopleidingen.

Tot op dit moment is er voor 1996 ongeveer 700 000 beschikbaar gesteld aan het procesmanagement. Inmiddels is er een aanvullende begroting bij OCW ingediend, waarover besluitvorming nog moet plaats vinden.

Primair onderwijs:

Voor de implementatie van de innovatieactiviteiten voor het gehele primair onderwijs is van 1 januari 1996 tot 31 december 1999 het Procesmanagement Primair Onderwijs (PMPO) ingesteld. Tot 1 januari 1997 is het Procesmanagement Weer Samen Naar School werkzaam ten behoeve van de implementatie van het WSNS-beleid. De activiteiten zijn inmiddels grotendeels overgedragen aan het PMPO. Het budget van het PMPO voor 1997 bedraagt circa f 5 miljoen. Dit budget is als volgt opgebouwd: circa f 1,5 miljoen personeelskosten, circa f 0,4 miljoen huisvesting en bureaustkosten en circa f 3 miljoen activiteitengelden, inclusief de WSNS-middelen. Vanaf 1997 zullen geleidelijk de taken en

activiteiten van de Projectgroep Nederlands als Tweede Taal (1 juli 1997), de Projectgroep Intercultureel Onderwijs (1 januari 1999) en de stuurgroep Techniek (1 januari 1998) door het PMPO worden overgenomen. Te zijner tijd zal besloten worden wat de consequenties zijn voor het budget van het PMPO.

Voortgezet onderwijs:

Ten behoeve van deze sector is er vanaf 1 augustus 1996 één Procesmanagement Voortgezet Onderwijs.

De middelen voor dit procesmanagement, ter versterking van de samenhang tussen de basisvorming en de veranderingen in de bovenbouw van mavo-vbo en havo-vwo, zijn voorzien in de desbetreffende beleidsreacties¹ en zijn, conform de goedgekeurde begrotingen 1996, als volgt opgebouwd:

<i>Uitgaven:</i>	
- Personeelskosten	f 2,2 miljoen
- Huisvestingskosten	f 0,4 miljoen
- Organisatiekosten	f 0,5 miljoen
- Activiteitenkosten	f 2,5 miljoen
Totaal uitgaven	f 5,5 miljoen
<i>Ontvangsten:</i>	
- Rentebaten	f 0,1 miljoen
- Opbrengst brochureverkopen	f 0,1 miljoen
Totaal	f 5,4 miljoen

Meerjarig zijn op basis van de beleidsreacties de volgende bedragen gereserveerd:

1997: 5,1 miljoen; 1998: 5,1 miljoen; 1999: 5,1 miljoen; 2000: 3,0 miljoen².

Vanaf 1997 zullen geleidelijk de taken en activiteiten van de Projectgroep Nederlands als Tweede Taal en van de Projectgroep Intercultureel onderwijs, op het terrein van het voortgezet onderwijs door het PMVO worden overgenomen. Tezijner tijd zal worden besloten wat de consequenties zijn voor het budget van het PMVO.

Naast het Procesmanagement Voortgezet Onderwijs is vanaf 1996 de «regievoerder vbo/mavo» werkzaam die tot taak heeft gekregen om een adviserende en stimulerende rol te vervullen in het proces van herschikking van vbo-afdelingen in het kader van het vbo/mavo-beleid. Taken liggen op het terrein van ondersteuning en informatievoorziening aan betrokkenen in dit proces: de scholen, de provincies, de besturen- en deelplanorganisaties en het Ministerie van OCenW en op het terrein van monitoring. Voor het jaar 1996 zijn de kosten, op basis van de ingediende begroting, geraamd op een bedrag van 1 miljoen. Daarna zal jaarlijks een verlenging van de opdracht plaatsvinden tot uiterlijk 1 augustus 1998.

blz. 46

119

Wat moet verstaan worden onder «nieuwe verbeterde toetsen» voor de afsluiting van de basisvorming?

Met «nieuwe, verbeterde toetsen» wordt bedoeld dat in de tweede generatie afsluitingstoetsen die aan het begin van dit schooljaar aan de scholen is aangeboden, een zekere variatie is aangebracht. Voor een deel van de vakken zijn per toets één of twee versies beschikbaar; de verschillende versies bestrijken dezelfde kerndoelen. Voor een ander deel van de vakken bestaat één toetsversie.

---

¹ Beleidsreactie op het advies «Recht doen aan verscheidenheid» van de commissie mavo-bo-aansluitend onderwijs (cie. V. Veen); beleidsreactie op «De Tweede Fase vernieuwt»; tweede advies van de Stuurgroep Profiel Tweede Fase.

² De instellingsduur van het PMVO is vooralsnog voorzien voor de periode tot 1 augustus 2000.

Deze variatie in de toetsen is aangebracht om in de afsluitende toetsing recht te kunnen doen aan de verschillen die er tussen leerlingen bestaan. Wat leerlingen van de kerndoelen basisvorming opsteken, verschilt. De variatie in de toetsen stelt scholen en docenten in de gelegenheid voor de verschillende vakken een toets aan de leerlingen voor te leggen die het best bij hen past.

Dit perspectief van variatie in de afsluitingstoetsen is nader uitgewerkt in de beleidsreactie op het advies van de Commissie Toetsing Basisvorming, die op 3 oktober jl. naar de Tweede Kamer is gestuurd.

120

Is de betekenis van de grotere nadruk op vaardigheden, dat toepassing en samenhang meer naar de achtergrond zullen verdwijnen?

Neen. De innovaties in het voortgezet onderwijs zijn gericht op het bevorderen van een breed onderwijsaanbod, dat voor de leerlingen een herkenbare samenhang vertoont en aansluit op hun belevingswereld. Daarbij wordt actief leergedrag gestimuleerd en ingespeeld op uiteenlopende mogelijkheden van leerlingen.

Vaardigheidsgericht onderwijs is daarbij evenzeer van belang als samenhangend en toepassingsgericht onderwijs. In het innovatiebeleid zijn dit evenwaardige speerpunten.

blz. 47

121

Hoe zijn de resultaten van projecten als Print en Comenius uitgepakt vergeleken met de vooraf gestelde doelstellingen?

In de periode 1990–1995 was in het primair onderwijs sprake van een centrale stimuleringsactie via het COMENIUS- en PRINT-project. Doel was het leggen van een basis voor het gebruik van de PC en software in het primaire proces via een geïntegreerd aanpak waarbij apparatuur, software en scholing/begeleiding tegelijkertijd werden geleverd.

Op basis van onder andere het op verzoek van het ministerie van OCenW via SVO verricht onderzoek en een inspectierapportage, werden voorafgaande aan de behandeling van de beleidsbrief «Informatietechnologie in het PO» (TK 1995) conclusies getrokken over het COMENIUS- en PRINT-project voor het PO. De rapporten wezen uit dat het COMENIUS-project in combinatie met het PRINT-project succesvol mag worden genoemd. Er was inderdaad een basis voor computergebruik binnen het PO gelegd (computerapparatuur met systeemstandaard binnen de scholen, scholing van docenten, opleiding van activiteitencoördinatoren binnen de scholen, kennisinfrastructuur bij de SBD's).

Een ruime meerderheid van de directies was van mening dat de PC een wezenlijk instrument is bij de realisering van bestaande onderwijsdoelen.

122

Hoe gaat de verplichting voor scholen voor mavo, vbo en vso om deel te nemen aan samenwerkingsverbanden worden geëffectueerd?

Vanaf 1 augustus 1998 zijn de samenwerkingsverbanden wettelijk verplicht. Vanaf 1 januari 1999 moeten alle scholen voor mavo, vbo, ivbo en vso verenigd zijn in een regionaal samenwerkingsverband. De huidige regeling op grond waarvan samenwerkingsverbanden vo/vso aanspraak kunnen maken op bekostiging wordt per 1 augustus 1997 vervangen door een regeling die anticipeert op de situatie vanaf 1 augustus 1998. Om te stimuleren dat in de voorbereidende fase van 1996 tot 1998 zoveel mogelijk scholen zich reeds aansluiten bij een samenwerkingsverband wordt in samenwerking met het PMVO de voorlichting en ondersteuning

van samenwerkingsverbanden opgezet. Een en ander vormt een onderdeel van het communicatie-/ voorlichtingsplan en het implementatieplan mavo/vbo/vso.

123

Voor welke vakken van havo/vwo zullen de nieuwe examenprogramma's nog niet in begin 1997 in hun definitieve formele vorm beschikbaar zijn?

Het betreft de vakken lichamelijke opvoeding (gemeenschappelijk deel en examenvak in vrij deel), CKV2 (nieuw, meer algemeen en theoretisch gericht vak), (combinatie van) maatschappijleer en geschiedenis (gemeenschappelijk deel), Fries, Wiskunde B (vwo).

blz. 48

124

Zijn er thans nog ernstige knelpunten bij de invoering van de lump-sum-bekostiging in het voortgezet onderwijs?

Neen, er zijn geen ernstige knelpunten.

Wel speelt er nog een aantal beroepen tegen de hoogte van de vergoeding.

Bij twee zaken is hoger beroep ingesteld. Omdat hierin nog geen uitspraak is gedaan, is niet te bepalen welke gevolgen dit kan hebben voor de overige beroepen en de vergoedingen voor de scholen.

125

Is inmiddels duidelijk of de lump-sum-financiering in het voortgezet onderwijs heeft geleid tot instroom in het wachtgeld? Zo ja, om hoeveel mensen/uitkeringen gaat het en welke bedragen zijn daarmee gemoeid?

De invoering van de lump sum op zichzelf kan geen aanleiding zijn tot instroom in het wachtgeld. Het Participatiefonds heeft bij de vaststelling van de instroomcriteria voor het voortgezet onderwijs derhalve alleen rekening gehouden met de formatieve ontwikkeling als gevolg van autonome daling van het aantal leerlingen van de instelling. Van het genoemde fonds zijn ook geen signalen ontvangen van ontslagen als gevolg van de invoering lump sum.

126

Zijn er ook recentere ontwikkelingen te melden over de mate waarin gebruik is gemaakt van mogelijkheden om onderwijzend personeel na- en bij te scholen?

De Inspectie doet op dit moment samen met het Instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek (IVA) een omvangrijk onderzoek naar de nascholing. Over de eerste voorlopige rapportage van dit onderzoek zal de Kamer geïnformeerd worden.

127

Welke onverwachte effecten zijn als gevolg van de monitoring reeds gesignaleerd met betrekking tot de invoering van lump-sum-bekostiging in het voortgezet onderwijs?

De monitoring van de lump sum is inmiddels gestart. Het is nog te vroeg om resultaten te verwachten.

Naast het probleem en de geboden oplossing, waarover ik de Voorzitter van de Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heb

geïnformeerd bij brief van 25 juni 1996, zijn er geen andere effectenesignaleerd.

128

Bij de invoering van de lump-sum-bekostiging is de afspraak gemaakt dat institutionele leeftijdscorrectie blijft plaatsvinden, ook na de overgangperiode. Hoe valt vervolgens te verklaren dat scholen oudere leerkrachten als (te) duur beschouwen?

Bij de invoering van de lump sum is afgesproken dat in de schooljaren 1996–1997 en 1997–1998 de bekostiging plaatsvindt op basis van een school-GPL.

Hierin zijn de kosten van oudere leerkrachten op schoolniveau verdisconteerd.

Pas op 1 augustus 1998 zullen de landelijke GPL-en gaan gelden, waarbij een leeftijdscorrectie geldt bij de landelijke GPL voor leraren. Juist door deze leeftijdscorrectie kunnen de personele kosten en de stijging door oudere leerkrachten worden betaald. De leeftijdscorrectie gaat over globaal 82% van de formatieomvang.

De lump sum is derhalve geen factor waardoor gesteld kan worden dat oudere leerkrachten te duur zijn of worden.

Andere factoren zijn ons niet bekend.

129

Zijn er nog andere factoren in het geding die ondanks de afspraken over leeftijdscorrectie in de lump-sum de oudere leerkrachten voor de school erg duur maken?

Bij de invoering van de lump sum is afgesproken dat in de schooljaren 1996–1997 en 1997–1998 de bekostiging plaatsvindt op basis van een school-GPL.

Hierin zijn de kosten van oudere leerkrachten op schoolniveau verdisconteerd.

Pas op 1-8-1998 zullen de landelijke GPL-en gaan gelden waarbij een leeftijdscorrectie geldt bij de landelijke GPL voor leraren. Juist door deze leeftijdscorrectie kunnen de personele kosten en de stijging door oudere leerkrachten worden betaald. De leeftijdscorrectie gaat over globaal 82% van de formatieomvang.

De lump sum is derhalve geen factor waardoor gesteld kan worden dat oudere leerkrachten erg duur zijn of worden.

Andere factoren zijn ons niet bekend.

blz. 49

130

Waarom wordt het project «Jeugd in beweging» niet genoemd onder het kopje «Jeugdbeleid». Wat is de meerjarige raming van de bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan «Jeugd in beweging»?

In de overheidsprogrammering van de onderwijsverzorgingsinstellingen wordt op jaarbasis f 0,25 miljoen vastgelegd voor het project «Jeugd in Beweging».

	1996	1997	1998	1999
PO	100 000	100 000	100 000	100 000
VO	150 000	150 000	150 000	150 000
	250 000	250 000	250 000	250 000

In de subsidie bijlage van de Rijksbegroting 1997 (Hoofdstuk VIII, nr. 3) zijn voor de beleidsterreinen 18 en 19 (PO en VO, pag. 37 en 41) middelen gereserveerd voor specifiek beleid. Het project «Jeugd in Beweging» wordt betaald uit specifiek beleid.

Dit betekent:

	1996	1997	1998	1999
PO	100 000	100 000	100 000	100 000
VO	200 000	200 000	200 000	200 000
	300 000	300 000	300 000	300 000

Totaal is vanuit het Ministerie van OCenW, op jaarbasis 0,55 miljoen beschikbaar. Over een periode van vier jaar is f 2,2 miljoen beschikbaar.

blz. 50

130a

In welke mate wordt een langere verblijfsduur van leerlingen verwacht?

In de memorie van toelichting wordt aangegeven dat de verwachte leerlingontwikkeling nauw samenhangt met de demografische ontwikkeling en ook, zij het in mindere mate, wordt beïnvloed door de verwachte verblijfsduur van de leerlingen.

Er wordt een geleidelijke daling van de verblijfsduur verwacht op grond van de historische ontwikkelingen. Deze ontwikkeling heeft een neerwaarts effect op de leerlingraming. De verwachte stijging van het aantal leerlingen vanaf 1999 is toe te schrijven aan de demografische ontwikkelingen, die de daling als gevolg van de kortere verblijfsduur meer dan compenseren.

Een vergelijking van verschillende cohortonderzoeken toont aan dat de laatste 20 jaar de gemiddelde verblijfsduur voor het behalen van een diploma geleidelijk daalt. De gemiddelde verblijfsduur is voor:

vbo	4,3 jaar
mavo	4,3 jaar
havo	5,6 jaar
vwo	6,3 jaar

(Bron: VOVL cohort '89, gecorrigeerd voor uitval).

De laatste jaren neemt het percentage zittenblijvers af. De percentages verschillen per leerjaar en schoolsoort maar de trend is telkens dalend. Illustratief is de daling in het voorlaatste jaar. Dit leerjaar kent tradioneel in alle schoolsoorten de hoogste percentages zittenblijvers.

	vbo 3e leerjaar	mavo 3e leerjaar	havo 4e leerjaar	vwo 5e leerjaar
91/92	8,1	12,0	17,9	10,9
92/93	7,3	11,0	17,5	10,4
93/94	6,7	9,9	16,8	9,5

Door de toename van het aantal (brede) scholengemeenschappen wordt de overstap naar andere schooltypen zonder zittenblijven vergemakkelijkt.

130b

Met welke budgettaire onzekerheden is het voortgezet onderwijs geconfronteerd als gevolg van de invoering van de lump-sum-bekostiging?

Op zichzelf bevat het lump-sum-stelsel geen budgettaire onzekerheden. De normatieve formatieformules zijn voor 1 augustus 1995 bekend gemaakt.

Na de verwerking van de schoolspecifieke meetgegevens uit 1994–1995, die begin september 1995 aan de scholen zijn teruggemeld, heeft een bijstelling (macro-percentage) plaatsgevonden naar het loonpeil 1996. Deze prijsbijstelling is in de eerste week van februari 1996 indicatief aan de scholen gemeld. De scholen zijn in maart 1996 geïnformeerd over de exacte hoogte van het budget.

Het exacte macro-percentage week niet substantieel af van het in februari gemelde indicatieve percentage.

131

Kan een overzicht worden gegeven van de ontwikkelingen in het aantal nevenvestigingen in het voortgezet onderwijs?

De totstandkoming van nevenvestigingen in 1993, 1994, 1995 en 1996

verbonden aan:	nevenvestiging met spreidingsnoodzaak				nevenvestiging zonder spreidingsnoodzaak			
	1993	1994	1995	1996	1993	1994	1995	1996
sg.vbo/avo/vwo	23	42	44	13	64	111	194	49
sg.vbo/mavo/ havo	0	0	0	0	0	1	1	1
sg.vbo/mavo	1	5	3	0	–	–	–	–
Totaal	24	47	47	13	64	112	195	50

Bron: CFI/Financiën Bijzondere Taken.

Per 1 augustus 1996 zijn in totaal 63 nevenvestigingen gevormd, waarvan ongeveer éénvijfde deel met extra formatie als gevolg van spreidingsnoodzaak en ongeveer viervijfde deel zonder extra formatie als gevolg van het ontbreken van spreidingsnoodzaak. Deze 63 nevenvestigingen zijn verbonden aan 26 scholengemeenschappen.

blz. 52

132

Tabel 3.7 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de uitgaven per personeelslid. Welke kosten betreft het hier naast de salariskosten?

De belangrijkste component van de gemiddelde personele last bestaat uit het bruto-salaris (inclusief toelagen en kortingen) van de onderwijs-werknemer, aangevuld met de werkgeverslasten. Tezamen vormen deze twee de bruto werkgeverslasten voor het schoolbestuur.

Daarnaast is in tabel 3.7 een aantal specifieke posten opgenomen, waarvan de belangrijkste zijn de opslag voor het vervangingsfonds, de kosten voor nascholing en de apparaats- en uitvoeringskosten van het vervangingsfonds/bedrijfsgezondheidszorg.

132a

Hoe groot is de gemiddelde klassegrootte in het voortgezet onderwijs, uitgesplitst naar typen onderwijs? Heeft het kabinet ook signalen ontvangen dat de lump-sum leidt tot vergroting van de klassen in het voortgezet onderwijs?

Tabel 3.6 van de memorie van toelichting geeft ondermeer de verhouding tussen het aantal leerlingen en de toegekende normatieve formatie voor OP in het voortgezet onderwijs. Deze ratio is niet gelijk aan de gemiddelde klassengrootte, immers de weektaak van een onderwijsge-vende bestaat niet alleen uit lestaken. Voor het voortgezet onderwijs geldt tevens dat de klassengrootte door de vakkenpakket-keuzes in de hogere leerjaren aanzienlijk kan verschillen. De betekenis van één gemiddelde klassengrootte danwel één leerling/personeel-ratio voor het vo of per type onderwijs is derhalve slechts beperkt.

De ratio's uit tabel 3.6 geven inzicht in de (verwachte) inzet van het personeel in het voortgezet onderwijs. Op basis van CASO-gegevens kunnen de gerealiseerde ratio's per type school en toegespitst op leraren worden weergegeven evenals een historische ontwikkeling voor het totale voortgezet onderwijs. Met het hanteren van realisatiecijfers voor specifieke leraren komen deze ratio's dichterbij de definitie van gemid-delde klassengrootte. De bovengenoemde beperkingen blijven hier echter ook gelden.

Of de introductie van de lump sum bekostiging de ratio's beïnvloedt kan nog niet zichtbaar worden gemaakt. Gegevens over schooljaar 1996/97 zijn nog niet bekend. Er zijn tot dusverre geen signalen ontvangen die wijzen op een verandering van de ratio's.

Leerling/leraar-ratio 1995/1996 op basis van CASO-gegevens

	Leerling/leraar-ratio
vbo	13,7
avo categoriaal	19,9
avo sgs	20,3
avo/vbo(smal)	14,7
avo/vbo(breed)	17,1

Ontwikkeling leerling/leraar-ratio op basis van CASO-gegevens

	Leerling/leraar-ratio
87/88	19,9
89/90	19,8
91/92	18,0
93/94	18,7
95/96	17,8

Internationaal blijken de ratio's voor het Nederlandse vo 1e fase hoog te liggen. In vergelijking met de OECD landen heeft Nederland (na Turkije) relatief het minste onderwijspersoneel.

Overigens is het aantal contacturen in Nederland wel relatief groot.
(Bron: OECD,1995)

blz. 53

133

«Het budget voor materiële uitgaven loopt vooral vanaf 1997 op. Dit wordt met name veroorzaakt doordat hiervoor extra geld uitgetrokken wordt.» Kan dit nader inhoudelijk toegelicht worden? Betreft het hier een beleidsintensivering?

Er is inderdaad sprake van een beleidsintensivering. Met ingang van 1 augustus 1998 – ingangsdatum «vernieuwd» BSM – wordt het budget met f 52 miljoen verhoogd (oplopend tot f 55 miljoen in 2001). Daarnaast wordt in de periode tot 1 augustus 1998 een incidentele impuls van f 50 miljoen gegeven. Een en ander is uiteengezet onder beleidsimpulsen op pagina 14 en 15 van de begroting.

134

Waarop is de constatering gebaseerd, dat het merendeel van de fusies in het voortgezet onderwijs achter de rug is? Wat zal de invloed van de lump-sum-bekostiging zijn op het fusieproces?

Gedurende de periode waarin de fusiestimulering «brede scholengemeenschappen» heeft plaatsgevonden, is het aantal VO-scholen gehalveerd. Voor de meeste regio's is een verdere concentratie praktisch niet meer mogelijk. Een aantal fusieprocessen in het zuiden des lands en enkele grote steden is nog gaande. Ook de herschikking in het kader van het mavo/vbo zal nog tot samenvoegingen kunnen leiden.

Op zichzelf zal de invoering van de lump sum in het VO geen specifieke invloed hebben op de samenvoeging van scholen. De scholen zullen naast de formatieve effecten van een samenvoeging ook rekening moeten houden met de budgettaire effecten (nieuwe landelijke GPL-en voor de school na de samenvoeging).

Voor de samenvoegingen per 1 augustus 1996 en 1 augustus 1997 is wettelijk een voorziening getroffen om de school-GPL opnieuw vast te stellen.

blz. 56

135

Waarom is de beleidsnotitie ombouw havo/mbo en vhbo niet in het overzicht opgenomen? Wanneer zal de Kamer deze notitie ontvangen?

Hiervoor verwijs ik naar het antwoord op de vragen van dhr. Cornielje (VVD) die een dezer dagen separaat zijn beantwoord.

136

Op welke wijze wordt de samenhang tussen de overdracht van de huisvesting in de bve-sector en de overdracht van het inservice-onderwijs bewaakt?

De ruimte-behoefte-bepaling voor de huisvesting van het inservice-onderwijs zal plaatsvinden op basis van OCenW-ruimtebehoeftenormen. Daarbij zal rekening gehouden moeten worden met grote verschillen in de huisvestingssituatie.

Om die reden zal de startsituatie bij de overdracht van huisvesting goed in kaart worden gebracht door middel van een accountantsonderzoek. Op basis daarvan zal worden bepaald welke normen in een overgangssystematiek worden gehanteerd. Daarbij wordt de overdracht van de

huisvesting vooralsnog buiten de operatie OKF gehouden. Wel is het streven erop gericht de specifieke huisvestingssituatie van het inservice-onderwijs op zo kort mogelijke termijn in te passen in de systematiek van het BVE-veld die na de invoering van de OKF zal gelden.

blz. 57

137

Waarom wordt ten onrechte gesteld dat de Kamer inmiddels de hoofdlijnen voor de bekostiging van het beroepsonderwijs vanaf 2000 heeft besproken? Heeft het kabinet kennis genomen van de uitspraken van onder meer de woordvoerder van de VVD-fractie, waarin deze te kennen heeft gegeven een reële hoofdlijnennotitie voor de bekostiging van het beroepsonderwijs van de minister te verwachten? Is het kabinet bereid om op korte termijn een gedegen hoofdlijnennotitie aan de Tweede Kamer te zenden zodat een inhoudsvolle discussie over de contouren van een nieuw bekostigingsstelsel mogelijk wordt, om mogelijke problemen met de voorhangprocedure te voorkomen?

In de komende periode wordt het overleg met het veld over de uitwerking van het bekostigingsmodel voortgezet, zoals toegezegd in de VKC van 20 juni jl.. Onderwerpen die daarbij aan de orde komen, zijn: het aantal prijzen, de verstandhouding input/output, de consequenties van de invoering en de verhouding prijs/prestatie. De Tweede Kamer wordt over de voortgang geïnformeerd.

138

Wanneer komen er nadere voorstellen over de bekostiging van het beroepsonderwijs vanaf het jaar 2000?

Zie hiervoor het antwoord op vraag 137.

blz. 58

139

Klopt het dat nog niet alle landelijke organen beroepsonderwijs ertoe gekomen zijn eindtermen op te stellen? Zo ja, om welke branches gaat het?

Neen: door alle Landelijke Organen Beroepsonderwijs zijn eindtermen bij mij ingediend, die vervolgens door mij zijn vastgesteld. De vastgestelde eindtermen zijn gepubliceerd in Uitleg OCenW-Regelingen 18c (deel 1 en 2) van 31 juli jl.

140

Volgens de memorie van toelichting is een: «belangrijk vraagstuk voor de invoering van de kwalificatiestructuur educatie die van de kwaliteit en organisatie van de toetsing en examinering van de opleidingen en cursussen». Deelt het kabinet de mening beschreven in «Voortgang vernieuwingsproces BVE 1993/1994» op bladzijde 95 dat «het aantal instellingen met een kwaliteitszorgsysteem nog gering is ofschoon belangstelling voor kwaliteitszorg groeiende is»? Hoeveel instellingen hebben al een kwaliteitszorgsysteem opgezet? Is er een stijgende lijn te zien tussen de gegevens uit 1993/1994 en het jaar 1996?

De weergave in de «Voortgang vernieuwingsproces BVE 1993/1994» over de stand met betrekking tot de kwaliteitszorg bij instellingen acht ik correct. Ook een meer recente waarneming van de Inspectie in het Onderwijsverslag 1995 laat zien dat de invoering van systematische kwaliteitszorg nog in een beginstadium verkeert. Er zijn geen kwantita-

tieve gegevens bekend over het aantal instellingen met een kwaliteitszorgsysteem. Blijkens informatie vanuit het BVE-Raad project Kwaliteitszorg bestaat bij instellingen wel een grote belangstelling voor de ontwikkeling van een kwaliteitszorgstelsel. In de WEB is bepaald dat instellingen dienen te beschikken over een stelsel van kwaliteitszorg en dat instellingen over de opzet en de werking van dat stelsel periodiek dienen te rapporteren in het zgn. kwaliteitszorgverslag. Dit kwaliteitszorgverslag dienen instellingen uiterlijk 1 mei 1997 te leveren op basis van de «Regeling Inrichting Kwaliteitszorgverslag» (OCenW-Regelingen nr. 19, 4 september 1996).

Overigens heeft de kwaliteitszorg van de instelling betrekking op een breder gebied dan alleen de toetsing en examinering in de educatie.

141

De bekostiging van ROC's vindt mede plaats op basis van output-prestaties, waaronder het behalen van een diploma. Is het in dat verband niet noodzakelijk te komen tot afspraken met het bedrijfsleven, dat op zoek naar goedkope arbeidskrachten niet altijd evenveel belang heeft bij een diploma?

Door de betrokkenheid van het bedrijf bij het totstandkomen van de eindtermen heeft het bedrijfsleven reeds kenbaar gemaakt dat ze belang hechten aan gediplomeerde en gekwalificeerde arbeidskrachten.

142

Met welke middelen zal een actieve betrokkenheid van het bedrijfsleven bij de onderwijsinnovatie worden gestimuleerd?

In het kader van het programma BVE2000 worden ROC's gestimuleerd om bij activiteiten en projecten gericht op onderwijsinnovatie het bedrijfsleven actief te betrekken. Principe bij de uitvoering van dit programma is dat OCenW een subsidie (aanvullende vergoeding) verstrekt op basis van co-financiering. Bij een groot aantal projecten die in het kader van dit programma worden uitgevoerd blijkt het bedrijfsleven (met name uitgeverijen) betrokken te zijn. Er is voor BVE2000 20 miljoen beschikbaar.

Daarnaast is sprake van programma's gericht op kennisuitwisseling en kennisdoorstroom tussen onderwijs en bedrijfsleven. Voorbeelden zijn het programma Externe Partners op het BVE-net, waarin ROC's en branches gezamenlijk projecten hebben ontwikkeld waarvan de resultaten via BVE-net beschikbaar worden gesteld, en het programma Aantrekkelijk Technisch Beroepsonderwijs waarbij de ROC's in de vier grote steden, samen met het bedrijfsleven, landelijke organen, CIBB en PTH innovatief technisch beroepsonderwijs ontwikkelen. Ook hierbij is sprake van cofinancieringsprogramma's en ondersteuning door het bedrijfsleven. Voor deze programma's, die een uitvloeisel zijn van de nota «Kennis in beweging», is in totaal 5 miljoen gulden beschikbaar.

blz. 59

143

Hoe wordt voorkómen dat het inburgeringstraject in de educatie leidt tot een verdringing van andere doelgroepen van de basiseducatie?

Door een deel van het reguliere educatiebudget af te zonderen voor inburgering en dit aan te vullen met extra middelen, is vanaf 1 januari 1996 het gehele resterende reguliere educatiebudget ook beschikbaar voor andere doelgroepen dan de nieuwkomers.

Daarnaast is in de begroting 1996 en het Landelijk Overzicht Volwasseneducatie 1996-1999, dat de Kamer op 7 september 1995 is toegezonden, aangegeven dat het educatiebudget structureel met f 17 miljoen

is opgehoogd, met als specifiek doel het tegengaan van verdringings-effecten.

Of desondanks nog verdringing zal optreden en zo ja, in welke mate, is een van de aandachtspunten voor de evaluatie van het inburgeringsbeleid die in 1997 zal plaatsvinden.

144

Tot hoeveel nieuwe leer-arbeidsplaatsen heeft fiscale faciliteit van 400 miljoen inmiddels geleid?

Op dit moment is nog niet bekend hoeveel nieuwe leer-arbeidsplaatsen de fiscale faciliteit heeft opgeleverd. Thans wordt door het Colo en het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf onderzoek verricht naar de effectiviteit van de maatregel. Dit onderzoek zal medio 1997 eerste resultaten opleveren.

145

Kan worden aangegeven wat de maatregel van de fiscale faciliteit voor werkgevers tot nu toe voor resultaten heeft gehad voor het aantal leer-arbeidsovereenkomsten?

Op dit moment is nog niet bekend hoeveel nieuwe leer-arbeidsovereenkomsten de fiscale faciliteit heeft opgeleverd. Thans wordt door het Colo en het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf onderzoek verricht naar de effectiviteit van de maatregel. Dit onderzoek zal medio 1997 eerste resultaten opleveren.

blz. 60

146

Wanneer in 1997 zal de evaluatie zijn afgerond van de initiatieven om de dalende instroom in het leerlingwezen een halt toe te roepen?

In het kader van de nota «Meer werk, Weer werk» heeft het Kabinet in 1994 het Projectteam Extra Impuls Leerlingwezen (PEIL) opgericht met als doel de recente daling in het leerlingwezen te stoppen en waar mogelijk uitbreiding van de instroom te bewerkstelligen. Als voornaamste onderdeel van hun activiteiten heeft het projectteam getracht op regionaal niveau de betrokken actoren: LOB's, instellingen en RBA's bij elkaar te brengen om de regionale vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen. Dit heeft geleid tot het oprichtingen van circa 200 zgn. Branche-regio combinaties (BRC's), waarmee vrijwel alle opleidingssectoren worden bestreken. In deze BRC's participeren LOB's, instellingen en RBA's en worden op regionaal niveau afspraken gemaakt over het stimuleren van de instroom in het leerlingwezen, het voorkomen en bestrijden van (jeugd)werkloosheid. Mede dankzij de activiteiten van de BRC's is in het cursusjaar 1995/96 de daling van de instroom in de meeste opleidingssectoren gestopt. Hiermee is een belangrijke stap gezet in het beleids-traject stimulering leerlingwezen. In het kader van de WEB zijn de LOB's verantwoordelijk voor het acquireren van voldoende beroepspraktijkvormingsplaatsen. Zij zullen in de toekomst de rol van PEIL met betrekking tot de BRC's moeten overnemen. Derhalve zijn de activiteiten van PEIL met ingang van 1 september jl. overgedragen aan de LOB's. In 1997 zal in samenwerking met de Vereniging Landelijke Organen Beroepsonderwijs (Colo) worden zien welke verdere versterking van het leerlingwezen gewenst is, mede op basis van de onderzoeksgegevens van het Colo en het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf waarvan naar verwachting medio 1997 de eerste resultaten worden opgeleverd.

blz. 61

147

Kan worden aangegeven welke berekening de basis vormt voor de totstandkoming van de gemiddelde personeelslast binnen de lump-sum-financiering? Zijn er cijfers beschikbaar over de financiële gevolgen van de invoering van de gemiddelde personeelslast?

De GPL is in diverse sectoren budgettair neutraal ingevoerd, op basis van de destijds vastgestelde rangenmix in die sector en een overgangsregime waarin de verschillen werden afgebouwd. In dit kader heeft tevens een onderzoek plaatsgevonden door de Evaluatiecommissie. De resultaten zijn verwoord in het rapport «GPL in de tijd». De Kamer is hierover in september 1994 geïnformeerd (BVE/FB-94036409).

blz. 62

148

Hoe is de geraamde verdere daling van het leerlingwezen te rijmen met de toelichting 3.3 op bladzijde 152? Waarom wordt verwacht dat de effecten van het stimuleringsbeleid voor het leerlingwezen in de jaren teruglopen?

De demografische ontwikkeling leidt tot een daling van deelnemersaantallen in beroepsonderwijs. Als er geen stimulering van het leerlingwezen plaats zou vinden, dan zouden de deelnemersaantallen nog verder teruglopen dan in tabel 3.2 is opgenomen.

149

Waarom wordt er in de begroting geen melding gemaakt van de slechte financiële positie van de bve-sector?

In afwachting van de uitkomsten van het Berenschot-onderzoek, dat naar aanleiding van het rapport van Moret, Ernst en Young werd gestart, zijn hierover in de begroting geen opmerkingen gemaakt.

Het rapport van het Berenschot-onderzoek is u onlangs toegezonden. De beleidsreactie van het kabinet op het rapport zal nog dit jaar naar de Kamer worden gezonden.

blz. 67

150

Zal de fiscale faciliteit bij de versterking van de dualisering in het hbo identiek zijn aan de regeling voor het leerlingwezen? Welke overwegingen liggen daaraan ten grondslag?

De regeling is in belangrijke mate identiek aan de regeling voor het leerlingwezen. Er is op een beperkt aantal punten sprake van een andere invulling. Er is gezocht naar analogie omdat de overwegingen die ten grondslag liggen aan de maatregel gelijkloend zijn: aantrekkelijk maken van duale trajecten in het beroepsonderwijs voor studenten, bedrijven en instellingen.

In beide gevallen moet er sprake zijn van een arbeidsrelatie tussen student en werkgever waarbij leren en werken op samenhangende wijze met elkaar verbonden zijn. Voor het leerlingwezen is er sprake van 4 dagen werken, 1 dag leren; voor het hbo zijn tal van leren-werken-varianten mogelijk.

Per student die als werknemer wordt aangesteld wordt f 4 500,- aan fiscale faciliteit verstrekt, zowel in het leerlingwezen als in het hbo.

De fiscale voorziening geldt voor alle branches die opleidingen verzorgen in het kader van het leerlingwezen. Voor hbo is er – omwille van de financiële beheersbaarheid – voor gekozen alleen die bedrijfssectoren in aanmerking te laten komen die direct bijdragen aan versterking van de economische groei, i.c. de technisch-commerciële sectoren.

151

Is er reeds enig inzicht in de realisering van duale trajecten in het hbo?

Er worden op dit moment diverse varianten aan duale trajecten gerealiseerd in het HBO.

Sinds 1992 kent het hbo co-operative education, een vorm van dual onderwijs waarbij blokken van enkele maanden leren en werken elkaar afwisselen. In het studiejaar 96/97 gaat het om circa 300 studenten. De meeste co-opleidingen worden verzorgd in de economische sector.

In september jl. is de zgn. MKB-route van start gegaan. De deelname aan deze opleidingen (in de technisch-economische sector) wordt op dit moment geschat op zo'n 70 studenten. Een sterke toename wordt in de komende jaren verwacht. Een plan van aanpak is in verband hiermee in voorbereiding. Een grootscheepse voorlichtingscampagne door MKB-Nederland zal daarvan deel uitmaken.

In 1995/1996 is een start gemaakt met de gefaseerde invoering van de leraar-in-opleiding. Voor 1997/1998 worden 1000 lio's voorzien met een leer-arbeidsovereenkomst in het basisonderwijs.

Voorts is van een aantal instellingen dat HBO-V-opleidingen verzorgt bekend dat er initiatieven zijn tot de vormgeving van duale trajecten. Dit betreft een beperkt aantal studenten.

Naast deze strikt duale trajecten zijn er in alle sectoren een groot aantal deeltijdopleidingen die worden gevolgd door studenten met een arbeidsovereenkomst. De relatie tussen opleiding en werk is in deze gevallen meestal niet zo hecht als in de duale trajecten.

152

Door middel van het inrichten van duale trajecten in het hbo wordt gepoogd de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt te versterken. Hoe lang duurt het gemiddeld voordat respectievelijk een afgestudeerde hbo-student en een afgestudeerde academicus werk vindt?

Gegevens over de arbeidsmarktpositie van pas afgestudeerde hbo-ers zijn sinds een paar jaar verkrijgbaar uit de «HBO-Monitor», een enquête onder afgestudeerde hbo-ers 1½ jaar ná het behalen van hun eindexamen.

De recentste enquête geeft de positie weer van de afgestudeerden uit het cursusjaar 1992/93. Van diegenen die willen gaan werken, vindt 60% direct werk; 23% na 1–3 maanden; 9% na 4–6 maanden; 6% na 7–12 maanden; 2% doet er 13 maanden of langer over.

Op dit punt doen zich grote verschillen voor tussen afgestudeerden van voltijd- en deeltijd-opleidingen en tussen afgestudeerden uit de verschillende hbo-gebieden:

* dt-hbo-ers vinden gemiddeld in kortere tijd werk dan vt-hbo-ers; het merendeel van de dt-studenten heeft tijdens de opleiding al werk (met uitzondering van die van het kunstonderwijs (kuo));

* kuo-afgestudeerden doen gemiddeld het langst over het vinden van werk en zij vertonen ook het hoogste werkloosheidspercentage 1½ jaar ná afstuderen.

Bij deze gegevens is het nuttig te bedenken dat op dit moment 21% van de hbo-afgestudeerden zich niet op de arbeidsmarkt meldt, maar verder studeert.

Voor pas afgestudeerde academici baseer ik mij op de resultaten van het in opdracht van OCenW uitgevoerde SEO-onderzoek «De dynamische

relatie tussen hoger onderwijs en arbeidsmarkt» (verschijnt najaar 1996). Dit onderzoek betrof 385 in 1995 afgestudeerde academici en levert het volgende beeld op:

* bij het verlaten van het onderwijs werkte gemiddeld 26% van de academici;

* na enige tijd (binnen de onderzoeksperiode) vond 62% van de academici een baan en zocht daarvoor gemiddeld 4,8 maanden;

* 13% van de academici was vrijwillig of onvrijwillig werkloos.

N.B. dit zijn gemiddelden; er bestaan grote verschillen in zoekduur, ook binnen één onderwijsgebied.

153

Aan de Kamer is een handzame rapportage over de projectvoorstellen Kwaliteit en Studeerbaarheid toegezegd in verband met de beoordeling van de collegegeldverhoging. Wanneer kan de Kamer deze rapportage tegemoet zien?

In het rapport van de tijdelijke adviescommissie «Beoordeling Projectvoorstellen Studeerbaarheidsfonds» wordt in hoofdstuk III «Observaties op grond van de projectvoorstellen» een overzicht gegeven van de projectvoorstellen zoals die door de universiteiten en hogescholen zijn ingediend in het kader van het studeerbaarheidsfonds.

Het rapport van de commissie is als bijlage meegezonden met de brief van 10 juli aan de Tweede Kamer over Kwaliteit en Studeerbaarheid.

154

Is het juist dat de uitvoering van de motie-Stellingwerf (24 556, nr. 15), ingediend bij de behandeling van het HOOP 1996 en gericht op het inzicht verkrijgen in de wijze waarop de overdracht van normen en waarden gestalte krijgt in het hbo, plaatsvindt in het kader van «Kwaliteit en Studeerbaarheid»? Zo ja, op welke manier? En in welk stadium bevindt zich de uitvoering van de motie?

In de motie is de regering inderdaad uitgenodigd om mede in het kader van kwaliteit en studeerbaarheid van het onderwijs aan te geven op welke wijze in de praktijk van het hoger onderwijs met het thema «oriëntatie op waarden en normen» wordt omgegaan.

In het «Programma beleidsgericht onderzoek 1996–1997 voor het Hoger Onderwijs» dat onlangs is uitgebracht, is aangekondigd dat op het thema oriëntatie op waarden en normen een onderzoek zal worden uitgezet. Op dit moment wordt gewerkt aan de voorbereiding van de aanbesteding van dit onderzoek.

Tegelijkertijd is door de Overijsselse Lerarenopleidingen voor het Basisonderwijs – mede in het kader van de 4/5 mei-viering 1997 – een begin gemaakt met het ontwikkelen van een multimediaal lesprogramma over normen en waarden. Dit lesprogramma kan een bijdrage leveren tot de totstandkoming van het onderdeel landelijk curriculum voor de PABO's.

155

Kan inzicht worden geboden in de aard van de projectvoorstellen in het kader van het aantrekkelijker maken van het technisch beroeps onderwijs?

De projectvoorstellen die zijn ingediend in het kader van kwaliteit & studeerbaarheid, de landelijke prioriteit techniek, betreffen voor een belangrijk deel de onderwijskundige en organisatorische vernieuwing van de curricula. Meer traditionele vormen van onderwijs, vooral gericht op overdracht van kennis, maken plaats voor elkaar afwisselende werkvormen. Daarbij wordt accent gelegd op zelfwerkzaamheid van studenten, bijv. door middel van probleem-gestuurd-onderwijs. Ook is er aandacht voor de veranderende rol van de docent. Door middel van

scholing krijgt de docent de gelegenheid zich te oriënteren op zijn breder wordende takenpakket in het onderwijsproces: van docerende tot studieprocesbegeleidende taken.

Daarnaast zijn er projecten die de voorlichting aan aankomend studenten tot onderwerp hebben en de verbetering van het studentvolgenregistratiesysteem.

156

Wanneer kan de Kamer de regeling voor afstudeersteun in geval van deelname aan visitatiecommissies en het bestuur van politieke of onderwijskundige organisaties tegemoet zien?

Het advies van de Raad van State is ontvangen en verwerkt. In het kader van de zogenaamde voorhangprocedure kunt u de voorgestelde wijziging van het Uitvoeringsbesluit WHW een dezer dagen tegemoet zien.

157

Kan de Kamer nog een nadere brief tegemoet zien over het Plan van aanpak lerarenopleidingen?

Ja, zeer binnenkort.

158

Is het juist dat veel ho-instellingen aan (onderzoeks- en onderwijsgevend) personeel uitsluitend of voornamelijk nog maar aanstellingen in tijdelijke dienst geven? Heeft dat, gezien het feit dat een aanstelling in tijdelijke dienst voor maximaal vijf jaar geldt, tot gevolg dat voor het betreffende personeel gedurende ten minste drie maanden oneigenlijk gebruik wordt gemaakt van het BWO, waarna men – via een herplaatsingsonderzoek – opnieuw een aanstelling in tijdelijke dienst kan krijgen, maar dan bij een andere vakgroep?

Uit de tot mij ter beschikking staande gegevens is gebleken dat in de periode 1991–1995 er in het hbo een substantiële afname van tijdelijke dienstverbanden is waargenomen.

De ontwikkeling bij de universiteiten wijst in de richting van een zeer beperkte instroom in de populatie «personeel in vaste dienst». Dit wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door de budgettering van de wachtgelden. Deze budgettering leidt er toe dat universiteiten de uitstroom van met name oudere werknemers richting wachtgeld (BWO) waar mogelijk beperken. Dat leidt tot een verminderde uitstroom van (vast) personeel en daarom ook tot een verminderde instroom. De populatie «personeel in tijdelijke dienst» bestaat voor een belangrijk deel uit AIO's. Voor deze categorie van personeel geldt een streefduur voor de aanstelling van vier jaar. Er is blijvende instroom (en uitstroom) in dit deel van de formatie. Er zijn verder geen aanwijzingen voor «oneigenlijk gebruik» als bedoeld in de vraag. Wel is het bekend dat universiteiten zich waar mogelijk inspannen om bemiddelbare ex-werknemers geplaatst te krijgen, danwel bij de eigen instelling danwel bij een collega-instelling. Deze bemiddeling richt zich ook op (voormalig-)AIO's.

blz. 71

159

Waarom wordt verbetering van het kunstvakonderwijs gekoppeld aan een besparing die oploopt tot 25 miljoen gulden in 2001, met andere woorden, gaan reorganiseren en bezuinigen samen?

De reorganisatie van het kunstvakonderwijs richt zich in eerste instantie op het snoeien van wildgroei en het selectiever toelaten van buitenlandse

studenten, waarbij voor sommige categorieën buitenlandse studenten bovendien een kostendekkend collegegeld verrekend zal worden in de bekostiging. Voor de langere termijn zal op basis van nadere analyses van de pluriforme vraag vanuit de kunstpraktijk en het aanbod aan opleidingen een verdere capaciteitsreductie worden gerealiseerd. Daarnaast zal het geheel aan opleidingen doelmatiger worden ingericht. Al deze lijnen leiden tot besparingen. Gegeven het additionele budget van maximaal 50 miljoen, dat het kabinet voor de veranderingskosten heeft gereserveerd, zullen reorganiseren en bezuinigen samen kunnen gaan.

160

Kan nader worden uitgelegd, waarom vanaf 1998 een forse daling plaatsvindt van de uitgaven voor het hbo?

In de uitgaven sf/ts/td zoals die in de tabel op blz. 71 worden gepresenteerd, is al vanaf 1996 een dalende lijn zichtbaar. Als gevolg van de invoering van de prestatiebeurs wordt de studiefinanciering vanaf studiejaar 1996/1997 cohortsgewijs eerst als lening uitgekeerd. Hierdoor dalen de uitgaven aan beurzen (de relevante uitgaven studiefinanciering), en stijgen de uitgaven aan leningen. De daling van de uitgaven aan beurzen zet vanaf 1998 fors door als gevolg van het feit dat dan bijna alle tempobeurscohorten uitgestroomd zijn en de volledige hbo-populatie onder het prestatiebeurs-regime valt.

De uitgaven aan leningen zijn niet-relevant voor het beleidsmatige financieringstekort.

In de tabel op blz. 71 zijn daarom uitsluitend de relevante uitgaven gepresenteerd. Dit verklaart de grote dalingen in uitgaven die zich overigens niet alleen bij hbo-studenten voordoen. Ook de wo-studenten krijgen via de prestatiebeurs hiermee te maken.

Voor de ontwikkeling van de (relevante en niet-relevante) uitgaven en ontvangsten met betrekking tot studiefinanciering verwijs ik naar de toelichting bij beleidsterrein 25.

161

Hoe is de verrekeningsystematiek van de collegegelden in het wetenschappelijk onderwijs geregeld ten opzichte van het hoger beroepsonderwijs?

Bij beleidsterrein 21, Hoger beroepsonderwijs, is op pagina 71 aangegeven dat geen verrekening plaatsvindt van collegegelden met de rijksbijdrage. Dit geldt in het wetenschappelijk onderwijs precies zo. De collegegelden worden rechtstreeks door de studenten betaald aan de universiteiten. Er vindt geen verrekening plaats met de rijksbijdrage.

blz. 72

162

Waarom wordt verwacht dat de stimulans voor deeltijdse en duale trajecten pas in 2000 zal leiden tot een stabilisatie van het aantal deeltijdstudenten?

De afspraken met de instellingen om meer aandacht te besteden aan duale en deeltijdse trajecten zijn gemaakt onder andere in het kader van de verkorting van de verblijfsduur in het hbo bij de afspraken over het HOOP 1996. Er zullen maatregelen genomen worden om het deeltijds- en duaal-hbo aantrekkelijker te maken voor grotere groepen studenten. Het effect van deze recente voornemens zal niet onmiddellijk zichtbaar zijn in het keuzegedrag van hbo-ers. Zo zal er eerst intensieve voorlichting moeten plaatsvinden om het keuzegedrag te beïnvloeden. Met de HBO-raad en MKB-Nederland is afgesproken dat hiertoe gezamenlijke initiatieven zullen worden genomen.

Het is redelijk om aan te nemen dat er nog enkele jaren overheen gaan alvorens het veranderende keuzegedrag zichtbaar wordt in de cijfers.

163

Hoe ontwikkelt het aantal personeelsleden zich in het hbo in de komende jaren?

Het personeelsbeleid in het hbo is belegd bij de instellingen. Daarom maakt het departement geen ramingen voor het personeel. De verwachting van de ontwikkeling van het personeelsbestand is o.a. afhankelijk van de studentenontwikkeling en de budgetontwikkeling.

Onderstaand schema toont de ontwikkeling van de aantallen studenten en personeelsleden in het hbo (1991 = 100%).

	1991	1992	1993	1994	1995
Pers.	100	103	104	103	98
Stud'n	100	103	105	107	107

De verwachting is dat het aantal studenten in de komende jaren zich stabiel gedraagt dan wel licht zal stijgen. In de gerealiseerde jaren is de ontwikkeling van het aantal personeelsleden aanvankelijk gelijk met het aantal studenten. 1995 geeft een ander beeld. Of dit het gevolg is van een structurele ontwikkeling is nu nog niet vast te stellen.

blz. 74

164

Bij beleidsterrein 22 Wetenschappelijk onderwijs ontbreken de kengetallen over de wachtgelden. Waarom?

In het wetenschappelijk onderwijs, maar ook bij het beleidsterrein Onderzoek en Wetenschapsbeleid is in hoofdzaak sprake van budgettering van de wachtgelden naar de instellingen. In de (ook aan de Kamer gezonden) Financiële Schema's is de omvang van de budgettering voor wachtgelden meerjarig zichtbaar gemaakt voor de universiteiten en academische ziekenhuizen. Verder is in de toelichting op artikel 22.04 (pagina 178 en 179) een meerjarige toelichting opgenomen op het budget van de Nuffic en het totaal van de overige instellingen.

De budgettering leidt tot een andere informatiestroom dan bij de andere onderwijssectoren. In het bijzonder wordt het totaal aantal wachtgelden in fte niet naar de toekomst geraamd. Het is daarom niet mogelijk overeenkomstige kengetallen op te nemen als in die andere sectoren.

blz. 77

165

Wat is de stand van zaken met betrekking tot het overleg met de studentenorganisaties over het vergroten van het «kwaliteitsbewustzijn» van studenten (kiezen voor kwaliteit)?

De studentenorganisaties hebben aangegeven bereid zijn te overleggen over het vergroten van het «kwaliteitsbewustzijn» van studenten. Daartoe wordt thans meer precies een agenda opgesteld die uitgaat van dergelijk overleg de komende maanden.

166

Zullen bij bestuurslidmaatschap van politieke jongerenorganisaties en lidmaatschap van landelijke onderwijsorganisaties dezelfde eisen worden

gesteld, inzake de omvang van de organisatie? Waarom is bij landelijke onderwijsorganisaties lidmaatschap reeds voldoende om in aanmerking te komen voor financiële ondersteuning?

Voor de financiële ondersteuning van studenten in visitatiecommissies, bestuursleden van politieke jongerenorganisaties en landelijke organisaties, wordt in het Uitvoeringsbesluit WHW een landelijk afstudeerfonds gecreëerd. In een nadere ministeriële regeling zullen nadere administratieve regels worden vastgelegd.

Ten aanzien van de politieke jongerenorganisaties en de landelijke organisatie, zullen in het Uitvoeringsbesluit WHW, dezelfde criteria met betrekking tot de omvang van de organisaties worden gehanteerd.

Uit artikel 7.51, vijfde lid, van de WHW (Stb.434) (inwerkingtreding 1 september 1996) volgt dat het in beide gevallen gaat om de financiële ondersteuning bij het uitoefenen van het bestuurslidmaatschap. Ook hier wordt geen onderscheid tussen de beide soorten organisaties gemaakt.

blz. 79

167

In hoeverre zijn de universitaire lerarenopleidingen betrokken bij het procesmanagement lerarenopleidingen?

Het procesmanagement lerarenopleidingen laat zich ondersteunen door een klankbordgroep, waarin prof. dr A. Pilot (UU) namens de universitaire lerarenopleidingen zitting heeft. Zoals bekend wordt in de activiteiten van het procesmanagement prioriteit gegeven aan de lerarenopleidingen primair onderwijs en de tweedegraads lerarenopleidingen; in een latere fase zal de wijze waarop de universitaire lerarenopleidingen in de ontwikkelingen betrokken kunnen worden aan de orde komen.

168

Is er reeds duidelijkheid over de participatie van het bedrijfsleven aan het beurzenprogramma van talentvolle studenten? Is het bedrijfsleven reeds benaderd en zo ja, wat heeft dat opgeleverd? Zo nee, wat zal het beleid zijn?

De vraag of het bedrijfsleven is benaderd kan bevestigend worden beantwoord. De uitkomst hiervan leert dat er, met betrekking tot een financiële bijdrage, sprake is van een beperkte belangstelling.

Het beleidsvoornemen blijft gericht op de totstandkoming van een operationeel fonds, ter uitvoering van dit programma, met ingang van het studiejaar 1997/98.

blz. 81

169

Is de mate van vergrijzing binnen het hooglerarenbestand het enige criterium bij de selectie van studierichtingen en faculteiten die in aanmerking komen voor aanstelling van jonge hoogleraren?

Neen. Behalve de vergrijzing kan zich het probleem voordoen dat er in een discipline op dit moment onvoldoende mogelijkheden zijn om jonge potentiële hoogleraarskandidaten voldoende perspectief te geven om ze te kunnen vasthouden.

De regeling is bedoeld voor die universitaire disciplines waarin de combinatie van de twee genoemde problemen dermate sterk is dat het probleem zonder een tijdelijke stimulans van buitenaf niet of onvoldoende kan worden opgelost.

170

Hoeveel middelen zijn gemoeid met de verrekening van de onderzoeksgelden over de diverse universiteiten naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en waar worden deze middelen gevonden?

Aan acht universiteiten is inmiddels schriftelijk gemeld dat zij voor de periode 1993–1996 schadeloos worden gesteld voor de gewijzigde verdeling van onderzoeksmiddelen. Het betreft daarbij de vier instellingen die door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in het gelijk zijn gesteld en de instellingen die in een vergelijkbare positie verkeren.

De totale schadeloosstelling bedraagt 90 miljoen gulden.

Dit bedrag wordt in 1996 binnen het totaal van de OCenW-uitgaven geaccommodeerd en zal worden verwerkt in de tweede suppletoire begroting voor dit jaar.

171

Hoe verhoudt de opmerking dat mutaties tot het jaar 2001 het gevolg kunnen zijn van de vermindering van de Rijksbijdrage uit het regeerakkoord zich tot de daarboven gemaakte opmerking dat de taakstelling uit het regeerakkoord pas in 2001 tot een structurele verlaging van het budget zal leiden?

Het macro-kader blijft tot en met het jaar 2001 vrijwel constant. De mutaties hebben betrekking op

- a. loon- en prijsindexeringen
- b. verandering kasritme van het studeerbaarheidsfonds
- c. herstructureringskosten wetenschappelijk onderzoek
- d. vermindering van de rijksbijdrage uit hoofde van de daling van het aantal studentjaren.

De maatregelen b. en c. hebben een incidenteel karakter, terwijl a. en d. structurele gevolgen hebben. De vermindering van de rijksbijdrage uit hoofde van de daling van het aantal studentjaren is aangekondigd in het ontwerp-HOOP 1996. Deze maatregel maakt onderdeel uit van het financieel kader zoals neergelegd in de brief aan de Tweede Kamer van 9 december 1994 en heeft vanaf 2001 financiële consequenties.

172

Hoe zal de stimuleringsmaatregel voor jonge hoogleraren worden ingezet? Hoe wordt bepaald wie hiervoor in aanmerking komt?

Met betrekking tot de inzet van de middelen voor de stimuleringsregeling wordt verwezen naar het antwoord op vraag nummer 169. De stimuleringsregeling wordt uitgevoerd door NWO.

De regeling houdt in dat de universiteiten op basis van eigen analyse waar de inzet van jonge, talentvolle, potentiële opvolgers van oudere hoogleraren noodzakelijk is, uit overwegingen van onderzoekbeleid van hun eigen instelling en bezien in een nationale context, bij NWO voorstellen voor leerstoelen indienen die landelijk zijn afgestemd.

NWO zal deze voorstellen toetsen. Vervolgens verrichten de universiteiten zelf de selectie van kandidaten volgens de geldende procedures en toetsen daarbij ook op de kwaliteiten die normaliter voor een hoogleraar gelden (zoals ook onderwijskwaliteiten). De kandidaten mogen niet ouder zijn dan 45 jaar, moeten van hoge kwaliteit zijn en van mobiliteit hebben blijk gegeven.

173

Is in de ons omringende landen sprake van een vergelijkbare daling van het aantal studenten in het wo tot 2001? Zo ja, zijn de oorzaken vergelijkbaar? Zo nee, hoe wordt de verschillende ontwikkeling verklaard?

In de ons omringende landen is in het algemeen geen sprake van een daling van het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs.

In de historische cijfers is in Vlaanderen is een stijging zichtbaar t/m 1994, die daarna is afgevlakt. In het Verenigd Koninkrijk is de instroom van 1994 op 1995 met 6% gestegen. Ook in Denemarken en Zweden stijgt het aantal studenten. In Duitsland was er een daling in 1994 gevolgd door een geringe stijging in 1995.

Ramingen zijn bekend voor Frankrijk (een stijging tot 1997), Denemarken (een stijging tot 2001), en Duitsland (een stijging tot 2010).

Bij de interpretatie van deze gegevens moeten we bedenken, dat ook voor Nederland geen structurele daling van de instroom in het hoger onderwijs wordt verwacht. Het beleid is gericht op een geringe stijging in het hbo, en een afname in het wo, vooral als gevolg van een sterke vermindering van de hbo-wo-stapeling. De geraamde afname van het aantal ingeschreven studenten is het gevolg van de verkorting van de verblijfsduur die met het beleid wordt beoogd. Het aantal HO-diploma's zal niet sterk dalen.

Zie ook het antwoord op vraag 175.

174

Waar zijn in de begroting meevallers te verwachten als gevolg van de verminderde instroom in het wetenschappelijk onderwijs? Kunnen deze meevallers in financiële middelen worden uitgedrukt?

In het ontwerp-HOOP 1996 is het beeld geschetst van de verwachte volume-ontwikkeling in het hoger onderwijs in de komende 10 jaar. De daarin verdisconteerde raming voor het wetenschappelijk onderwijs, een vermindering van het aantal studenten tot 140 000 in 2005, is in de begroting 1997 niet gewijzigd. Er is daarmee op dit punt ook geen sprake van meevallers ten opzichte van het financiële perspectief voor het wetenschappelijk onderwijs zoals geschetst in het ontwerp-HOOP 1996.

Wijzigingen in de raming van het aantal studerende met recht op studiefinanciering komen tot uitdrukking op beleidsterrein 25, Studiefinanciering en onderwijsretributies.

175

Waarom hebben de feitelijke studentenaantallen geen gevolgen voor de studentenramingen ten opzichte van de ramingen in het HOOP? Betekent het feit dat er slechts onderzoek naar de studentenaantallen wordt aangekondigd dat deze cijfers geen reden voor zorg en beleid zijn inzake de toegankelijkheid van het hoger onderwijs?

De feitelijke instroom in het wetenschappelijk onderwijs was in september 1995 10% lager dan het jaar daarvoor. De oorzaken hiervan zijn een combinatie van de volgende factoren:

- minder instroom van hbo-gediplomeerden,
- demografische ontwikkeling,
- uitstel van de beslissing om te gaan studeren.

In de HOOP-raming waren de eerste twee factoren reeds meegerekend. De verminderde instroom van hbo-gediplomeerden is conform het beleid dat in het HOOP is uiteengezet; het tempo waarin de vermindering plaatsvindt was in 1995 sneller dan verwacht, maar dit heeft geen invloed op het te verwachten eindeffect van deze factor. Het uitstel van de

beslissing om te gaan studeren is een factor die in de HOOP-ramingen niet was meegenomen. Er is voorshands geen aanleiding om te veronderstellen, dat uitstel van studie zal leiden tot afstel; in het deze zomer afgesloten onderzoek «Uitstel of Afstel» van SCO/SEO is expliciet gevraagd naar de verdere voornemens van een groep vwo-ers die in 1995 niet zijn gaan studeren. Aangenomen moet worden, dat deze studenten in latere jaren alsnog zullen instromen.

De genoemde effecten waren dus deels verwacht, en voorzover ze niet verwacht waren, betreft het verschuivingen in de tijd, zodat niet kan worden aangenomen, dat ze een grote invloed hebben op het aantal studenten aan het eind van de planperiode van het HOOP-1996. Mede gelet op de onzekerheden die altijd in prognoses aanwezig zijn, is besloten, de HOOP-raming niet aan te passen.

De uitkomsten van de tot dusver uitgevoerde onderzoeken geven geen aanleiding tot zorg over de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. De ontwikkelingen moeten echter wel met aandacht worden gevolgd, omdat onderzoek uitwijst, dat stijgende studieschulden voor leerlingen uit lagere sociale milieus aanleiding kunnen worden om af te zien van studie. Indien deze signalen in de toekomst sterker zouden worden, kan dat reden zijn tot nadere beleidsvorming.

176

Kan een actueel overzicht worden gegeven van de definitieve inschrijvingscijfers voor het hoger onderwijs waarin hbo en wo alsmede studierichtingen worden onderscheiden? Hoe verhouden zich deze cijfers ten opzichte van voorgaande jaren?

In bijlage 3 is een overzicht opgenomen met definitieve inschrijvingscijfers over de jaren 1991 tot en met 1995. Van 1996 zijn nog geen cijfers bekend, aangezien de aanleveringsdatum 1 oktober is en de definitieve cijfers niet vóór november zijn te verwachten.

Het totaal aantal ingeschrevenen in het hbo is de afgelopen drie jaar stabiel. Het aantal voltijdsstudenten stijgt nog licht, met name in de sector gedrag en maatschappij. Het aantal deeltijdstudenten vertoont een dalende lijn.

Voor het wo is in het algemeen sprake van een duidelijk dalende lijn in de aantallen ingeschreven eerstejaarsstudenten. Uitzondering daarop vormen de studierichtingen: Farmacie, Biologie, Sterrenkunde, Civiele techniek, Bouwkunde, Bedrijfskunde, Geneeskunde, Tandheelkunde en Klassieke letteren.

177

Is er in de loop der jaren een zekere ontwikkeling in de omvang van de onderwijsfractie te bespeuren? Hoe valt deze te verklaren?

De fractie onderwijskosten kent over de jaren 1990 tot en met 1994 geen duidelijke ontwikkeling. Uit onderstaande tabel blijkt, dat er wel sprake is van fluctuaties. Deze worden veroorzaakt door rekentechnische imperfecties. Het toerekenen van universitaire middelen aan onderwijs en onderzoek is een complexe zaak, waarvoor geschikte empirische gegevens deels ontbreken, zodat ieder jaar aannames moeten worden gedaan. In samenwerking met de VSNU en het CBS is mijn departement thans bezig de rekentechniek te verbeteren; hierbij zal ook enig aanvullend empirisch onderzoek worden gedaan.

	1990	1991	1992	1993	1994
Onderwijsfractie	32,5	32,7	34,1	33,5	32,9

blz. 88

178

Aan welke instelling zijn de wachtgeldverplichtingen voor de projectgroep Indonesië-studies overgedragen?

De wachtgeldverplichtingen voor de projectgroep Indonesie-studies zijn overgedragen aan de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

blz. 89

179

Hoeveel reacties heeft het kabinet respectievelijk de IB-Groep ontvangen over de voorwaarde dat voor peiljaarverlegging in het kader van de tegemoetkoming studiekosten en van de studiefinanciering de inkomensachteruitgang ten minste 25 procent moet zijn? Geeft dat aanleiding tot heroverweging van deze voorwaarde? Wordt deze voorwaarde anderszins op korte termijn geëvalueerd?

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft tot nu toe hierover 1 brief ontvangen. Het betrof een afgewezen verzoek tot peiljaarverlegging.

De Informatie Beheer Groep (IB-Groep) heeft in het kader van de Wet Tegemoetkoming Studiekosten (WTS) tot nu toe 3 bezwaarschriften over de bedoelde norm ontvangen.

De IB-Groep heeft in het kader van de Wet op de studiefinanciering (WSF) circa 1000 verzoeken om peiljaarverlegging minder ontvangen ten opzichte van het vorige jaar. Peilmaand was de maand september in 1995 en in 1996. De IB-Groep ontving over de bedoelde norm 37 bezwaarschriften in de maanden juli en augustus 1996.

Het kabinet ziet in deze aantallen geen aanleiding om de voorwaarde tot peiljaarverlegging te herzien. Wel zal de ontwikkeling in aantallen verzoeken en eventuele beroepen en bezwaren met betrekking tot deze voorwaarde in overleg met de IB-Groep worden gevolgd.

180

Is de bijdrage die ouders betalen in het levensonderhoud van hun kinderen aftrekbaar van de (inkomsten)belasting, in het geval van kinderen voor wie geen tegemoetkoming in de studiekosten wordt ontvangen, in welk geval met ingang van 1 januari 1997 het recht op de kinderaftrek van f 800 in het kader van de studiefinanciering vervalt?

Ouders van voltijd-studerenden jonger dan 18 jaar ontvangen kinderbijslag als bijdrage in de kosten van levensonderhoud. Daarnaast kan voor de kosten van studie, anders dan van levensonderhoud, voor deze studerenden een tegemoetkoming in de studiekosten op grond van de Wet Tegemoetkoming Studiekosten (WTS) worden aangevraagd. Deze tegemoetkoming is afhankelijk van het ouderlijk inkomen. Op grond van het voorgaande bestaat er geen fiscale aftrek van de bijdrage in de kosten van levensonderhoud.

Voor studerenden van 18 jaar en ouder die op grond van de WTS een basistoelage ontvangen, bestaat evenmin recht op buitengewone lastenaftrek ter zake van kosten van levensonderhoud van hun kinderen. Dit is immers ook niet het geval wanneer recht bestaat op kinderbijslag of studiefinanciering. Voor de kosten van studie, anders dan voor levensonderhoud, is hetgeen voor studerenden jonger dan 18 jaar geldt, van overeenkomstige toepassing.

De in de WTS opgenomen beperking van de f 800,- aftrek tot studerenden jonger dan 18 jaar voor wie daadwerkelijk een tegemoetkoming in

de studiekosten wordt ontvangen, wordt via het wetsvoorstel correctie vereenvoudiging berekening aanvullende beurs ongedaan gemaakt. Dit wetsvoorstel zal binnenkort ter goedkeuring bij de Kamer worden ingediend. De maatregel zal tot 1 augustus 1996 terugwerken, zijnde de datum waarop de beperking ingaat. De aftrek zal dan weer gelden voor elk schoolgaand kind van 12–17 jaar voor wie een tegemoetkoming studiekosten kan worden toegekend.

Voor de studerenden van 18 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs is de f 800,- aftrek onder de WTS gehandhaafd.

blz. 90

181

Komen er landelijke regels met betrekking tot de decentralisatie van de reisvoorziening voor mbo-studenten naar de roc's?

De vraag refereert aan een advies van de commissie Kruse over de invulling van een bezuiniging op de studiefinanciering voor mbo-studenten. Hierover is nog niet definitief besloten. Dat geldt ook voor eventuele regels bij decentralisatie.

blz. 91

182

Wordt het voorstel om met ingang van het studiejaar 1997/1998 de prestatie-eis voor het eerste jaar te verhogen van 50% naar 70% apart aan de Tweede Kamer overlegd?

In de Wet van 28 maart 1996 (Stb. 227) die de prestatiebeurs regelt, is bepaald dat de eerstejaarsnorm voor de prestatiebeurs pas tot stand kan komen, «nadat uit een overleg met de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gebleken dat deze Kamer van oordeel is dat de verhoging van de kwaliteit en studeerbaarheid voldoende voortgang heeft gehad. Bij dat overleg zal mede de nadere evaluatie van de gevolgen van de temponorm worden betrokken.»

De evaluatie van de tempobeurs geschiedt in twee delen. Het eerste onderzoeksrapport is op 21 april 1995 aan de Kamer aangeboden. Het tweede deel van het onderzoek wordt in de loop van november 1996 afgerond. Een tussenrapportage daarvan is de Kamer op 31 oktober 1995 toegezonden. De nu beschikbare onderdelen van het onderzoeksverslag, alsmede de ervaringen bij de uitvoering van de tempobeurs geven het Kabinet geen aanleiding van de voorgenomen verhoging van de eerstejaarsnorm in de prestatiebeurs af te zien.

In de Vaste Kamercommissie is reeds nader overleg over de verbetering van de kwaliteit en studeerbaarheid aan de orde. Daarmee is de Kamer in de gelegenheid om tijdig vóór de aanvang van het studiejaar 1997/98 zijn oordeel over de voorgenomen normverhoging te vormen.

183

Wat zijn de uitgangspunten voor de onderhandelingen over een nieuw contract met de openbaar-vervoerbedrijven, gegeven de bijna-halvering van het budget na 1998?

Zodra besluitvorming in het kabinet over een nieuw contract heeft plaatsgevonden zal de Tweede Kamer hierover worden ingelicht. Naar verwachting zal dit op korte termijn gebeuren.

184

Wat is de oorzaak van de stijging van de reisvoorziening WSF in 1996 t.o.v. 1995?

Het verschil tussen 1995 en 1996 wordt in belangrijke mate veroorzaakt door kasschuiven en de nabetaling op de ov-studentenkaart. Er zijn verschillende kasschuiven over een reeks van jaren toegepast. Deze leiden voor 1995 ten opzichte van de reguliere betalingen voor het OV-contract tot minder uitgaven ad f 133 miljoen. Voor het jaar 1996 leiden zij tot meeruitgaven van f 88 miljoen. De kasschuiven zijn vermeld in tabel 3.6 bij beleidsterrein 25 Studiefinanciering.

De uitgaven voor de reisvoorziening aan de openbaar vervoerbedrijven bestaan uit een voorlopige vergoeding en een definitieve vergoeding. De voorlopige vergoeding wordt vooraf betaald en is bepaald op basis van vooraf bepaalde kengetallen. De definitieve vergoeding wordt na afloop van het kalenderjaar bepaald en het verschil bijbetaald. In 1995 had de nabetaling op de ov-studentenkaart betrekking op de maanden november en december in 1994. In 1996 heeft de nabetaling betrekking op alle 12 maanden in 1995. Dit verklaart het verschil in de nabetaling.

185

Kan de opmerking dat het organiseren van een maatschappelijk debat over studiefinanciering mede op verzoek van de Kamer plaatsvindt worden onderbouwd?

Bij de indiening van het eerste wetsvoorstel voor de prestatiebeurs heb ik de voornemens van het Kabinet voor een toekomstdebat over de studiefinanciering voor het eerst aan de Kamer kenbaar gemaakt (Kamerstukken II 1194/95, 24 094 nr. 4).

Hoewel bij de behandeling van dat wetsvoorstel, de voorgesteld toekomstdiscussie nog niet breed omarmd werd, heb ik tijdens de behandeling van het nieuwe wetsvoorstel voor de prestatiebeurs toch een bredere steun voor een toekomstdebat over de studiefinanciering kunnen constateren. Een steun die zich getuige de bijdragen van verschillende fracties, uitstrekt over zowel de Tweede als de Eerste Kamer. Van verschillende zijden is er daarbij op aangedrongen dat het debat zo spoedig mogelijk zou starten.

blz. 92 e.v.

186

Hoeveel studieschuld is er de afgelopen vijf jaar kwijtgescholden in verband met een gebrek aan draagkracht van ex-studenten? Kan van die periode een jaarlijks overzicht worden gegeven?

Bij het toewijzen van beroepen op de draagkrachtregeling is er sprake van uitstel van betaling en daarmee van vertraging in de ontvangsten. Gedurende de aflofase is er in principe geen sprake van kwijtschelding, anders dan bij overlijden van de debiteur.

In de periode na draagkrachtmeting zal de uitgestelde schuld alsnog moeten worden afgelost. Dit heeft tot gevolg dat het maandelijks af te lossen bedrag hoger zal zijn dan voor de periode van draagkrachtmeting.

Er is derhalve niet of nauwelijks sprake van kwijtscheldingen uit hoofde van draagkracht op dit moment. De eerste reguliere gevallen van kwijtschelding als gevolg van te weinig draagkracht zullen zich voordoen in het jaar 2003.

In 1995 hebben gemiddeld zo'n 29 000 debiteuren met succes een beroep op de draagkrachtregeling gedaan. De toepassing van de draagkrachtregeling heeft tot nu toe voornamelijk betrekking op de aflossing van renteloze voorschotten die vóór 1986 zijn verstrekt.

187

Wat is de maximale studieschuld die ex-studenten momenteel hebben, en wat is maximale studieschuld onder het regime van de prestatiebeurs?

In onderstaande frequentie-tabel zijn de schuldstanden verdeeld in klassen van f 10 000.

schuldcategorieën	aantal debiteuren
0 – 10 000	202 520
10 000 – 20 000	60 301
20 000 – 30 000	18 508
30 000 – 40 000	4 368
40 000 – 50 000	1 147
> 50 000	506
Totaal	287 350

Hieruit blijkt dat een zeer klein percentage (0.02%) een schuld heeft van meer dan f 50 000. In deze groep komen enkele personen (6) voor met een schuld tussen de f 100 000 en f 120 000. Dit betreft debiteuren met een schuld uit hoofde van in het verleden opgenomen renteloze voorschotten.

Onder het regime van de prestatiebeurs kunnen de schulden inclusief rente aan het eind van de studie oplopen tot ongeveer f 148 000. Hierbij is er van uitgegaan dat een student 7 jaar over zijn studie doet, ieder jaar het maximumbedrag leent en in geen enkel jaar aan zijn prestatienorm voldoet. Verder is de student uitwonend en particulier verzekerd tegen ziektekosten. In dat geval leent de student per maand een bedrag van f 1182. Dit bedrag is gebaseerd op de normen zoals die per 1-1-1996 gelden. Het gaat hier om een worst-case scenario. Het is echter zeer onwaarschijnlijk dat er studenten zijn die een dergelijk gecombineerd studie- en leengedrag zullen vertonen.

Uit een onderzoek van het Economisch Instituut Tilburg waarvan het eindrapport u binnenkort zal worden toegezonden, blijkt dat de maximale schuld voor studerende in het wo die recht op een aanvullende beurs hebben en maximaal lenen waarschijnlijk circa f 25 000 zal bedragen. Gemiddeld zal de schuld f 14 000 bedragen voor studerende in het wo die recht op aanvullende beurs hebben en een deel van het maximale bedrag lenen. Studerende in het wo die alleen basisbeurs ontvangen en gedeeltelijk ouderinkomen onafhankelijk bijlenen, zullen waarschijnlijk een schuld opbouwen van f 20 000. Voor het hbo en het mbo gelden de bedragen zoals opgenomen in de onderstaande tabel.

		AB+ Max. RL	AB+ deel RL	geen AB deel max. RL
wo	na 5 jaar lenen	25 000	14 000	20 000
hbo	na 4 jaar lenen	20 000	10 000	17 000
mbo	na 3 jaar lenen	6 000	4 000	13 000

In de eerste kolom staan studerende die een aanvullende beurs hebben en het maximaal te lenen bedrag opnemen.

In de tweede kolom staan studerende die een aanvullende beurs hebben en een gedeelte van het maximaal te lenen bedrag opnemen.

In de derde kolom staan studerende die geen recht op aanvullende beurs hebben en een deel van het maximaal (ouderinkomen onafhankelijk) te lenen bedrag opnemen.

188

Kan op basis van het overzicht van de afgelopen vijf jaar kwijtgescholden schulden (i.v.m. gebrek aan draagkracht van ex-studenten) en op basis van de maximale studieschuld onder het regime van de prestatiebeurs globaal worden aangegeven wat de verwachtingen zijn ten aanzien van de omvang van kwijt te schelden studieschulden in de toekomst?

Op basis van het onderzoek naar leengedrag en schuldombang dat door het EIT is uitgevoerd, kan een inschatting worden gemaakt van de te verwachten schuldoopbouw in de toekomst. De bedragen in de tabel in het antwoord op de vorige vraag kunnen daarbij als leidraad dienen. Indien de uitkomsten van het in 1991 door het EIT verrichte onderzoek naar sociaal risico ten aanzien van aflossing van studieleningen nog steeds gelden, zou van de opgenomen leenbedragen zo'n 6% niet worden terugbetaald.

blz. 99

189

Gesteld wordt, dat het percentage uitwonenden is bepaald op basis van de verhouding uitwonend/thuiswonend in 1995. Het aantal thuiswonende studenten neemt echter in de ramingen sterker af dan het aantal uitwonende studenten. Welke onderbouwing ligt hieraan ten grondslag (tabel 4.1)?

In de basisraming (inclusief studerenden in het vo), is uitgegaan van een constant uitwonendenpercentage van 49%. Vanaf 1 januari 1997 vallen studerenden van 18 jaar en ouder in het vo niet langer onder de werking van de WSF, maar worden zij ondergebracht in de WTS. Omdat in de vo-populatie relatief meer studerenden thuiswonend zijn dan in de andere schoolsoorten, heeft overheveling van deze groep naar de WTS tot gevolg dat de aantallen thuiswonenden in de WSF sterker dalen dan, de aantallen uitwonenden.

190

Welke gevolgen hebben de verwachte veranderingen in de deelname aan primair, voortgezet en hoger onderwijs op de verhouding uitwonend/thuiswonend?

De verwachte gevolgen in de deelname aan primair, voortgezet en hoger onderwijs hebben met name invloed op de absolute aantallen rechthebbenden op studiefinanciering. Indirekt kan er een effect optreden op de verhouding uit-/thuiswonenden, bijvoorbeeld indien het relatieve aandeel van de mbo-studenten in de studiefinanciering zou toenemen ten opzichte van de ho-studenten. Mbo-studenten zijn gemiddeld minder uitwonend.

blz. 100

191

Voor welk deel zal de fiscale stimulering van het leerlingwezen naar verwachting anderen dan mbo-studenten aantrekken?

Hoewel dit op zich mogelijk en ook wenselijk is, wordt het op dit moment niet waarschijnlijk geacht dat er anderen dan (potentiële) mbo-studenten door de fiscale stimulering naar het leerlingwezen zullen stromen. In de ramingen is daar dan ook geen rekening mee gehouden.

blz. 104

192

Welk deel van de voor de CAO beschikbare middelen wordt aangewend voor het verhogen van de salarissen van beginnende leraren?

De kosten voor de verhoging van de salarissen van beginnende leraren bedragen structureel 9% van de totale kosten van de CAO.

193

Het RPBO voor het voortgezet onderwijs is per 1 augustus 1996 vervallen. Kan worden aangegeven welke nieuwe afspraken in het kader van de CAO zijn gemaakt? Welke nieuwe afspraken zijn er gemaakt over afvloeiing?

Per 1 augustus 1996 is de Collectieve Arbeidsovereenkomst voor het Voortgezet Onderwijs (CAO-VO) van kracht geworden. Deze CAO is afgesloten tussen de centrales van werkgeversorganisaties ABC, BPCO, VBKO en VNG enerzijds, en de centrales van werknemersorganisaties AC, ACOP, CCOOP en CMHF anderzijds. In hoofdlijnen komt deze CAO overeen met wat voorheen in het RPBO was geregeld. Wel wordt op bescheiden schaal een gevarieerder beloningsbeleid gestimuleerd; bevat de CAO een aanzet tot beleid dat ontslag vermijdt en de bemiddelbaarheid van personeel stimuleert en wordt een positieve impuls gegeven aan de rechten van deeltijders. Voor het onderwijzend personeel van 56 jaar en ouder is de feitelijke invulling van de BAPO iets gunstiger geworden door een taakvermindering van 8 uren in plaats van 8 klokuren. Voor het oudere onderwijsondersteunende personeel gaat een iets betere vakantieregeling gelden.

Ten aanzien van de afvloeiingsregeling verwijst de CAO terug naar de afvloeiingsregeling zoals die bij de instelling gold op 31 juli 1996.

194

De herbezettingsmaatregelen in het kader van de arbeidsduurverkorting leveren 12 000 banen op. Gaat het daarbij om 80% herbezetting? Om hoeveel banen zou het gaan als sprake was van 100% herbezetting?

Een herbezetting van 80% van de extra ADV leidt tot een positief werkgelegenheidseffect van circa 12 000 banen. Een herbezetting van 100% zou tot een positief werkgelegenheidseffect van circa 15 000 banen leiden. De gemiddelde omvang van een baan in het onderwijs bedraagt circa 0,7 fte.

blz. 105

195

Waarom moet er een wet op het leraarschap komen?

Zoals in de begroting aangegeven, gaat het er nu in eerste aanleg om de mogelijkheid van een wet op het leraarschap nader te verkennen. Besluitvorming kan op basis van die verkenning plaatsvinden.

Daarbij spelen de volgende overwegingen een rol. U weet dat ik de initiatieven van de beroepsgroep om te komen tot een beroepsvereniging die verantwoordelijkheid draagt voor kwaliteitsbewaking sterk stimuleer. Dit kan betekenen dat de beroepsgroep een belangrijke actor wordt op het terrein van de beroepskwaliteit van leraren. Een wet op het leraarschap zal de beroepsgroep rechtstreeks kunnen aanspreken. Dit is het belangrijkste argument voor een wet op het leraarschap. Een andere overweging is dat een wet op het leraarschap de noodzakelijke samenhang tussen deelaspecten van de versterking van de beroepsuitoefening (bekwaamheidseisen, lerarenopleidingen, nascholing, leeftijdsbewust-personeelsbeleid etc.) inzichtelijk kan maken. De huidige wetgeving die op de leraar betrekking heeft, is nogal versnipperd.

196

Op welke wijze wordt vanuit het ministerie geïnventariseerd hoe de nascholingsgelden door scholen worden besteed? Leidt de beoogde nascholing in het kader van nieuwe media ook daadwerkelijk tot nascholing?

De besteding van de nascholingsgelden wordt in kaart gebracht door een onderzoeksbureau (IVA). Dit onderzoeksbureau voert in samenwerking met de inspectie van het onderwijs een longitudinaal evaluatie onderzoek uit naar werking van de huidige financieringssystematiek inzake de nascholing.

De Kamer zal over de resultaten worden geïnformeerd.

Uit het bovengenoemde onderzoek zal ook blijken welke nascholing daadwerkelijk gevolgd is.

197

Welke aanpassingen zullen de bekwaamheidseisen van docenten krijgen in verband met de invoering van de tweede fase van het voortgezet onderwijs?

De eerste ondergetekende heeft de VSLPC en CINOP verzocht een voorstel te doen voor de ontwikkeling van drie sets bekwaamheidseisen, te weten voor de leraar eerste fase voortgezet onderwijs, de leraar tweede fase voortgezet onderwijs en de leraar in de bve-sector. Hierbij is aangegeven dat de vernieuwingen in het voortgezet onderwijs zoals die in de verschillende sectoren plaatsvinden uitgangspunt moeten zijn voor de te ontwikkelen bekwaamheidseisen. Voor de tweede fase gaat het hierbij dus om de andere pedagogisch/didactische benadering die het studiehuis vereist en het bevorderen van samenhangend leren. Verder zal er voor alle vakken een eenduidige en gelijksoortige relatie moeten zijn tussen de kerndoelen, eindtermen of exameneisen van de betreffende onderwijssector en de vakinhoudelijke inhoud van de bekwaamheidseisen. In de loop van 1997 zullen de door de VSLPC en CINOP te ontwikkelen concept bekwaamheidseisen beschikbaar komen.

198

Kan een vergelijking worden gemaakt van de op de OC&W-begroting rustende wachtgeldverplichtingen en de wachtgeldverplichtingen van andere ministeries (omvang budgetten, aantallen wachtgelders enz.)?

De beantwoording van deze vraag vergt meer tijd aangezien de verschillende overheidssectoren niet alle dezelfde inactiviteitsregelingen kennen. Sommige sectoren kennen bijvoorbeeld functioneel leeftijdsontslag, wat het beeld verstoort indien alleen naar de wachtgelduitgaven wordt gekeken. Ik ben voornemens om de Kamer bij behandeling van de begroting van mijn ministerie een overzicht te geven waarin een vergelijking wordt gemaakt tussen de markt, de sector onderwijs en de overheid als geheel voor wat betreft het gebruik dat wordt gemaakt van een aantal verschillende inactiviteitsregelingen.

199

Kan een uitgesplitst financieel en inhoudelijk overzicht geboden worden van de wachtgelduitgaven in de hele onderwijssector? Gaarne een onderscheid tussen uitkeringen, bemiddelingskosten, primair, voortgezet, bve, hbo en wo, alsmede de ontvangsten als gevolg van de toepassing van de sanctieregels. Zijn de neerwaarts bijgestelde leerlingen- en studentenramingen in de bedragen opgenomen? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet en welke risico's vloeien hieruit voort?

---

¹ In het overzicht zijn de definitieve realisatiecijfers opgenomen die ook in de begroting 1997 zijn opgenomen. In het wachtgeldonderzoek «De jaren tellen» is voor 1995 nog uitgegaan van de realisatiecijfers 1995 zoals die toen bekend waren, hetgeen verklaart waarom er tussen beide reeksen een marginaal verschil zit.

In onderstaand overzicht zijn de gerealiseerde wachtgelduitgaven in 1995 per sector weergegeven.¹ Er is gekozen voor 1995 omdat dit momenteel het laatste volledige jaar is waarover realisatiecijfers beschikbaar zijn.

Gerealiseerde wachtgelduitgaven per onderwijssector in het jaar 1995.

Sector	uitgaven (mln.gld.)
PO	216
VO	239
BVE	171
Totaal PF-sectoren	626
HBO	208
WO excl AZ	236
AZ	88
OWB	34

Het cijfer voor het HBO is exclusief een bedrag van 6 miljoen gulden dat in 1995 aan ontvangsten (bijvoorbeeld terugbetalingen van teveel betaalde uitkeringen na verrekening van achteraf gebleken neven-inkomsten) is binnengekomen bij USZO Groningen.

Voor de sectoren WO en OWB is er sprake van een andere situatie dan bij de overige onderwijssectoren aangezien de verantwoordelijkheid voor de wachtgelduitgaven hier volledig is gedecentraliseerd naar de instellingen. Daarbij verschilt ook de onderlinge situatie tussen de sectoren WO en OWB aangezien binnen de rijksbijdrage die universiteiten ontvangen het wachtgeldbudget nog wel als afzonderlijke component zichtbaar is en bij de instellingen in de sector OWB niet. De gerealiseerde wachtgelduitgaven in 1995 zijn voor het WO gebaseerd op de opgave van USZO Zoetermeer en bedragen 324 miljoen gulden inclusief academische ziekenhuizen. De gerealiseerde wachtgelduitgaven van de instellingen in de sector OWB bedroegen in 1995 34 miljoen en zijn gebaseerd op de jaarverslagen van de betreffende instellingen.

In 1995 is in het kader van de intensieve bemiddelingscampagne (IBC) aan bemiddeling wachtgelden 15,3 miljoen gulden uitgegeven. Dit bedrag kan niet naar onderwijssector worden uitgesplitst omdat de IBC-middelen in beginsel voor alle sectoren werden aangewend.

Het beeld inzake de door USZO Groningen opgelegde sancties ziet er voor 1995 en de eerste 9 maanden van 1996 als volgt uit. In 1995 is door USZO Groningen een bedrag van ongeveer 5,2 miljoen ontvangen uit hoofde van sancties. In de eerste 9 maanden van dit jaar gaat het eveneens om een bedrag van afgerond 5,2 miljoen. Voor USZO Zoetermeer zijn thans geen gegevens beschikbaar met betrekking tot het totaal aan ontvangsten als gevolg van sancties.

De neerwaartse bijstelling van de raming van het aantal leerlingen en studenten maakt niet automatisch een bijstelling van de wachtgeldbudgetten noodzakelijk. Een bijstelling van het totale aantal leerlingen en studenten kan effect hebben op de macro-werkgelegenheid binnen het onderwijs (andere factoren als bijvoorbeeld de klassengrootte spelen hierbij eveneens een belangrijke rol). Een stijging of daling in de macro-werkgelegenheid binnen het onderwijs leidt echter niet automatisch tot een daling respectievelijk stijging van het aantal wachtgelden. Zowel het destijds verrichte IOO-onderzoek als het recente grote wachtgeld-onderzoek wijzen op dit verschijnsel. De vraag is namelijk welke gevolgen geringe mutaties in de macro-werkgelegenheid hebben voor de werkgelegenheid op het niveau van de instellingen en vervolgens op het ontstaan van wachtgelden. Hierbij speelt onder meer het natuurlijk verloop binnen de instellingen een belangrijke rol. Als gevolg van dit natuurlijk verloop hoeven geringe mutaties van het aantal leerlingen en studenten niet te leiden tot gedwongen ontslagen omdat instellingen de gevolgen hiervan zelf kunnen opvangen.

De neerwaartse bijstelling van de leerlingenaantal heeft overigens niet voor iedere onderwijssector dezelfde betekenis. Zo is de komende jaren in

het primair onderwijs nog steeds sprake van een stijgend leerlingen-aantal, maar is het stijgingspercentage enigszins neerwaarts bijgesteld.

In het algemeen werden de risico's van de handhaving van wachtgeld-budgetten in dit verband, mede gelet op het complex van factoren dat een rol speelt bij het ontstaan van wachtgeld, als aanvaardbaar beschouwd.

Overigens zij vermeld dat er geen sprake is van een daling van de macro-werkgelegenheid binnen het onderwijs.

200

Op welke wijze is in deze begroting rekening gehouden met mogelijke uitkomsten van het grote wachtgeldonderzoek?

Aangezien de resultaten van het grote wachtgeldonderzoek pas in oktober van dit jaar beschikbaar zijn gekomen, kon hiermee niet expliciet bij het opstellen van de begroting rekening worden gehouden. Verder wordt verwezen naar de brief over het wachtgeldonderzoek die u binnenkort zult ontvangen en het antwoord op vraag 47.

blz. 108

201

Over welke onderdelen van het onderwijsbeleid wil de minister een emancipatie-effectrapportage laten doen?

In het kader van de integratie van emancipatie als kwaliteitskenmerk van het overheidsbeleid zal de komende jaren systematisch aandacht worden besteed aan de mogelijke effecten van voorgenomen beleid op de positie van meisjes en vrouwen in de samenleving. De eerstvolgende zal worden uitgevoerd op grond van de SF-voorstellen die voortkomen uit het SF-debat of de inrichtingsvoorstellen rond de tweede fase VO c.q. Studiehuis.

blz. 112

202

In het nota Cultuur en school wordt op bladzijde 23 beschreven dat er proefprojecten zullen worden ontwikkeld. Wordt hier geld voor vrijgemaakt?

Voor de uitvoering van de notitie «Cultuur en School» worden voor de komende vier jaar extra middelen beschikbaar gesteld. Ik verwijs daarvoor naar pag. 32 van de notitie. Daarbij is sprake van decentraal en centraal uit te voeren maatregelen. De decentrale maatregelen worden in nauwe samenwerking met de andere overheden i.c. de zogenoemde «convenantpartners» ontwikkeld. In dat kader wordt de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen gestimuleerd door middel van proefprojecten.

203

In het nota Cultuur en school wordt op bladzijde 29 gesproken over het belang van nieuwe media als CD-i, CD-ROM en elektronische snelwegen voor onderwijs. Zijn er al proefprojecten gaande? Zo ja, welke zijn dat?

In het kader van «Cultuur en School» zijn nog geen proefprojecten op scholen gestart met nieuwe media als CDI, CD-ROM en elektronische snelweg. Het ligt wel in de bedoeling met dergelijke pilots van start te gaan. Het rapport is bedoeld om deze initiatieven juist vanuit de scholen en cultuurorganisaties los te weken.

Op dit moment wordt in het kader van het ICT-beleid vanuit OCenW een aantal pilots gesubsidieerd om in scholen via Internet aandacht te creëren

voor aspecten van cultuur. Een voorbeeld daarvan is de pilot «Friese scholen op Internet».

204

Hoe moet de nota Cultuur en school (en de daarbij behorende impuls van 12 miljoen) gezien worden tegen het schrappen van de culturele activiteiten in de Londo-bekostiging?

Het schrappen van culturele activiteiten in de Londo-bekostiging berust wellicht op een misverstand. Bij de zojuist vastgestelde programma's van eisen voor het jaar 1997 is de vergoeding voor dergelijke activiteiten niet geschrapt. Integendeel, het vergoedingsniveau voor 1997 is verhoogd met de wettelijk geregelde prijsbijstellingsmethodiek.

In 1994 echter was er wel sprake van een ombuigingsmaatregel, doch deze is na een Kamerdebat waarbij ook andere ombuigingsmaatregelen onder de loep werden genomen niet doorgevoerd.

205

Wat zijn de oorzaken van het vastlopen van de onderhandelingen over de gedeeltelijke terugsluis van het BTW-voordeel in de sector van de podiumkunsten?

De totstandkoming van de BTW-overeenkomsten Podiumkunsten – de juridische basis voor de BTW-terugsluis – is bemoeilijkt door de complexiteit van het veld en het grote aantal potentiële contractpartners. De overeenkomsten moesten een zeer hoge dekkingsgraad hebben in termen van participerende bedrijven, omdat een onvolledige deelname concurrentieverstoring zou hebben veroorzaakt binnen de sector. Deze dekkingsgraad werd juist in dat deel van de sector waar de dreiging van concurrentieverstoring het grootst is, niet bereikt.

206

Kan nader worden ingegaan op de belemmeringen die zich hebben voorgedaan om in de podiumkunstensector tot een terugsluis van het BTW-voordeel te komen. Wat is nu de precieze stand van zaken? Is er nog zicht op een oplossing?

Plaatst het – kennelijk – achterwege blijven van een contract voor de podiumkunsten Nederland niet in een geïsoleerde (en daarmee nadelige) positie ten opzichte van de ons omringende landen?

Voor een toelichting op het niet doorgaan van de BTW-overeenkomst Podiumkunsten verwijs ik u naar de beantwoording van Staatssecretaris van Financiën d.d. 27 september 1996 naar aanleiding van vragen van de Kamerleden Giskes en Lambrechts.

Het achterwege blijven van een contract voor de podiumkunsten plaatst de podiumkunsten niet in geïsoleerde positie ten opzichte van de ons omringende landen.

207

Hoe is het bedrag van f 10 mln BTW-terugsluis voor film en musea tot stand gekomen? Hoe is wat dit betreft de verdeling over de twee sectoren?

De BTW-terugsluis Film is geraamd op f 9 miljoen. Met de sector musea heeft een verrekening plaatsgevonden voor een bedrag van f 1 miljoen vanwege het onderbrengen van de musea in het lage BTW-tarief.

208

Aan de compensatie van de ombuigingen van 50 miljoen draagt de zgn. loterijoptie voor 12 miljoen bij. Waarom wordt 12 miljoen gedekt door

een in de toekomst te houden loterij waarover het besluit tot vergunningverlening nog niet eens genomen is? Is het dekken van bedragen op deze wijze geen loterij op zich?

Neen, het cultuurterrein kan zonder meer van een structurele opbrengst van f 12 miljoen uitgaan.

209

Tot 2001 blijven de ontvangsten op mediagebied groter dan de uitgaven. Komt het overschot ten goede aan de omroepreserve? Zo ja, hoe verhoudt dit zich dan tot de recentelijk gehoorde klachten bij de NOS over het afnemen van de omroepreserve?

Hoewel het op het eerste gezicht lijkt alsof er een overschot tussen ontvangsten en uitgaven ten behoeve van de media bestaat, is er feitelijk sprake van een tekort. Dit tekort is zichtbaar op pagina 243 van de Rijksbegroting. Voor 1997 en 1998 zijn onttrekkingen aan de algemene omroepreserve geraamd van respectievelijk 50,6 en 31,3 miljoen gulden. Zoals aangegeven bij een vraag van de leden van de fractie van de PvdA dient hierbij te worden opgemerkt dat er bij het opstellen van de Rijksbegroting nog werd uitgegaan van een gunstiger ontwikkeling van STER-opbrengsten. Met andere woorden, indien de STER-opbrengsten nog meer tegenvallen zal het tekort op de mediabegroting ernstiger zijn dan waarvan is uitgegaan in de Rijksbegroting. De zorg die door de NOS is geuit lijkt derhalve terecht. Nadat het STER operatie plan is ontvangen en in relatie is gebracht met het NOS-meerjarenplan zal de begroting worden bijgesteld.

210

Wordt, nu tijdens het recente bezoek van de Koningin aan dat land de culturele banden tussen Nederland en Zuid-Afrika zijn benadrukt en het staatshoofd onder andere in het Nederlands het woord heeft gevoerd, onderzocht in hoeverre toetreding van Zuid-Afrika tot de Taalunie gewenst en mogelijk is?

Een eventueel initiatief voor toetreding tot het verdrag van de Nederlandse Taalunie ligt bij de Zuid-Afrikaanse regering. In het zojuist ondertekende culturele verdrag tussen Nederland en Zuid-Afrika is samenwerking met de Nederlandse Taalunie opgenomen op het gebied van projecten van het Nederlands in Zuid-Afrika.

blz. 114

211

Waarom wordt eenmalig een bedrag van 10 mln toegevoegd voor flankerend beleid in het kader van het wetsvoorstel inkomensvoorziening voor kunstenaars? Zijn er geen flankerende maatregelen in latere jaren nodig?

Voor het flankerend beleid is voor de eerste 12 maanden nadat de WIK in werking treedt circa 10 miljoen beschikbaar. Het betreft hier een «lump sum» bedrag. Het daadwerkelijk gebruik van de WIK is juist in deze periode moeilijk te ramen vanwege de aanmeldingstijd van een jaar. Voor verdere jaren zal op basis van de ervaringen in het eerste jaar opnieuw een budgetvaststelling moeten plaatsvinden. Een en ander is uitgebreider toegelicht in de brief over het flankerend beleid die onlangs aan u is verzonden.

212

Hoe verhoudt zich het – verwachte – stijgende verloop van de media-uitgaven (meerjarencijfers) tot de berichtgeving omtrent dalende STER-inkomsten? Zijn deze laatste niet van invloed op deze media-uitgaven?

De STER-opbrengsten lopen thans terug hetgeen de regering met zorg vervult. Bij de opstelling van de Rijksbegroting 1997 is uitgegaan van geraamde STER-opbrengsten ter grootte van f 400 miljoen. Deze raming is hoger dan de opbrengst die op basis van recente STER-gegevens naar verwachting in 1996 zal worden binnengehaald, te weten f 360 miljoen. De situatie voor 1997 en volgende jaren lijkt ongunstiger geworden, in hoofdzaak als gevolg van de huidige lage prijs van televisiereclame. Hoewel het ministerie nog niet de beschikking heeft over het operatieplan 1997 van de STER en het NOS-meerjarenplan 1997–2000 nog in behandeling is bij het Commissariaat voor de Media, is de verwachting dat de ramingen neerwaarts zullen moeten worden bijgesteld. Aan de hand van het STER-operatieplan en de meerjarenraming NOS zal een nieuw begrotingsoverzicht worden opgesteld. Zodra dat mogelijk is, zal de Kamer hierover worden geïnformeerd. Tot die tijd zal de hoogte van het budget voor de landelijke publieke omroep niet worden vastgesteld.

213

Hoe gaat de financiële ruimte, die voor nieuw beleid nog op het artikel «overige uitgaven» staat toebedeeld worden? Om hoeveel geld gaat het precies?

De financiële ruimte voor nieuw beleid in 1996 bedraagt f 29,6 miljoen. De voorziene extra middelen zijn primair ingezet om een aantal onontkoombare knelpunten bij cultuurbeheer op te lossen. Het gaat met name om de inrichtingskosten van bouwprojecten bij de musea en archieven. In totaal gaat het om een bedrag van f 21,1 miljoen.

Voor de monumentenzorg is een extra bedrag van f 5 miljoen uitgetrokken.

Voor de kunsten is f 2 miljoen aangewend, voor het voortzetten van de Rentesubsidiereregeling Beeldende Kunsten.

Tenslotte is voor het internationaal cultuurbeleid f 1,5 miljoen extra uitgetrokken.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 17.05

blz. 115

214

Wat is de inhoud van het bedoelde flankerende beleid onder 1d?

Het op artikel 17.05 verantwoorde flankerende beleid betreft uitgaven aan wachtgeld en c.q. afkoop daarvan. Uiteraard kent het flankerend beleid ook andere aspecten. Naast onder meer her-, om- en bijscholing, sollicitatietraining en intensieve matching van mens en vacature, is het stimuleren van externe mobiliteit een speerpunt. De vergrijzing van het departement als ook de behoefte aan instroom van kwaliteit maken die mobiliteit noodzakelijk. In dat kader is onlangs binnen het departement een «stedenmarkt» gehouden. Daarbij hebben 15 middelgrote gemeenten zich kunnen presenteren als potentiële werkgever.

De kosten van dat overige flankerend beleid drukken op artikel 17.06.

Artikel 17.06

blz. 116

215

Hoeveel personeelsleden van het totaal dat werkzaam was op het gebied van huisvestingsvoorzieningen bij het ministerie zijn bij gemeenten gaan werken in verband met de decentralisatie-operatie? Wat is er met de overige personeelsleden gebeurd?

Van de 53 medewerkers (48 fte's), die binnen het ministerie werkzaam waren op het gebied van de huisvestingsvoorzieningen, zijn er 2 daadwerkelijk in dienst getreden bij een gemeente. Verder zijn er 24 medewerkers bij een instelling buiten OCenW gaan werken danwel zijn een eigen bedrijf gestart of hebben gebruikt gemaakt van de wachtgeldregeling. 25 medewerkers zijn binnen OCenW herplaatst op reguliere functies danwel vacatures.

Momenteel loopt er ten aanzien van 2 medewerkers nog een herplaatsingsprocedure.

blz. 117

216

Ten koste van welke terreinen zijn middelen vrijgemaakt voor het organiseren van het kennisdebat? Waarom is een projectbureau opgericht en is geen gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur?

Het kennisdebat heeft een opzet, die niet of nauwelijks leidt tot meerkosten. De kosten worden gedekt uit bestaande budgetten voor activiteiten die nu in het kader van kennisdebat plaatsvinden. Natuurlijk zijn er kosten verbonden aan enkele bijeenkomsten, drukwerk, start-bijeenkomst en officiële afsluiting, en aan organisatorische ondersteuning, zoals internet-faciliteiten. Maar al deze activiteiten vormen onderdeel van een moderne en democratische manier van beleidsverkenning.

Zie overigens het antwoord op vraag 82.

217

Kan de Kamer een overzicht krijgen van alle gelden die in 1996 zijn ingezet en in 1997 worden ingezet ten behoeve van de wachtgeld inclusief extra uitgaven ten behoeve van intensivering van het controlebeleid, overboekingen ten behoeve van wachtgeld uit andere posten, niet benutte formatiemiddelen die uiteindelijk zijn toegevoegd aan de wachtgeld en daarenboven de suppletierегeling?

In onderstaand overzicht zijn de beschikbare wachtgeldbudgetten opgenomen. Overigens is er geen relatie tussen het controlebeleid en de wachtgeldbudgetten. Evenmin zijn er niet benutte formatiemiddelen toegevoegd aan de wachtgeld en suppletierегeling.

Wachtgeldbudget 1996/1997

Beleidsterrein	1996	1997
PO	190,3	172,8
VO	213,9	193,9
BVE	154,5	140,4
HBO	195,9	175,0
WO	293,6	296,1
Min	20,9	22,1
Ov. progr.uitgaven	0,0	42,9
Wachtgeldbudget in de begroting	1 069,1	1 043,2
Begroting	38 838,3	37 297,2
Percentage	2,75%	2,80%

218

Welke extra bestuurskosten heeft het Participatiefonds in 1996 en 1997?

De in de begroting opgenomen bedragen betreffen geen extra bestuurskosten, maar de reguliere apparaatskosten van het Participatiefonds in de jaren 1996 en 1997. In het in juni met het Participatiefonds gesloten akkoord is namelijk vastgelegd dat deze kosten in 1996 en 1997 nog voor rekening van OCenW komen. In de jaren daarna zullen ze door het Participatiefonds binnen hun eigen exploitatie dienen te worden gedekt.

219

Geraamde uitgaven voor invoering van het onderwijsnummer worden verschoven van 1999 en 2000 naar 1998. Betekent dit dat het onderwijsnummer eerder ingevoerd gaat worden dan eerst de bedoeling was?

De voorgestelde verschuiving houdt geen wijziging in van de invoeringsdatum van het onderwijsnummer. Door deze begrotingstechnische verschuiving worden de in de meerjarencijfers opgenomen structurele bedragen voor de uitvoeringskosten in overeenstemming gebracht met het jaar waarin deze kosten tot betaling zullen leiden, het aangepaste kasritme.

Artikel 18.01

blz. 125

220

Wat is de oorzaak van de hoger uitvallende incidentele loonontwikkeling en de daaruit voortvloeiende tegenvaller van 64 miljoen in 1997?

De bijstelling met f 64 miljoen heeft betrekking op het begrotingsjaar 1996 en is, als gemeld bij de toelichting, het gevolg van een hoger percentage aan incidentele loonsomontwikkeling dan geraamd. De oorzaak hiervan is dat de verhouding tussen de aantallen fte's in de hogere en lagere salarisschalen en salarisregels zich anders heeft ontwikkeld dan verwacht.

221

Waarom zou de overname van de scholen in België gepaard zijn gegaan met kosten op rechtspositioneel gebied?

De kosten op rechtspositioneel gebied die gepaard gaan met de overname van scholen in België zijn het gevolg van de verschillen in bekostiging door de Nederlandse overheid en door de Belgische overheid.

Dit betreft onder andere:

- Het vervallen van de buitenlandtoelage, de compensatietoelage, de kindertoelage en de huurtoelage;
- Verschillen in salarisschalen;
- Andere inschaling, waarbij tevens nog niet duidelijk is of de opgebouwde anciënniteit wordt overgenomen;
- Wijzigingen op het gebied van de sociale zekerheid. Gedurende de Nederlandse bekostiging viel het personeel bijvoorbeeld onder de Nederlandse volksverzekeringen. Bij de Belgische bekostiging zal het personeel echter onder het Belgische sociale zekerheidsstelsel vallen.

222

De lump-sum zou budgetair neutraal geschieden. Hoe kan het dat de uitgaven met ingang van 1997 ongeveer 7 miljoen gulden neerwaarts wordt bijgesteld?

De onderhavige mutatie is ontstaan in het huidige bekostigingssysteem met een declarabele prijscomponent voor het personeelsbestand. Er is immers nog geen sprake van lump-sum bekostiging in het primair onderwijs. Bij invoering van lump-sum bekostiging zal het niveau van de vergoeding worden bepaald door de meerjarenraming van de uitgaven en ontvangsten op basis van de geldende wet- en regelgeving.

223

Hoe valt de forse stijging van de vervangingskosten te verklaren? Hoe beoordeelt de regering in dat licht de berekeningen van het LISWO?

De toename van de vervangingskosten wordt veroorzaakt door een stijging van het ziekteverzuimpercentage. De gehanteerde ziekteverzuimpercentages zijn afkomstig van het ziekteverzuimonderzoek over het schooljaar 93/94 van het Liswo. Op basis van afspraken met de Stichting Vervangingsfonds/BGZ werkte dit door in de voeding aan het Vervangingsfonds. Inmiddels zijn er nieuwe meerjarige budget afspraken gemaakt met het vervangingsfonds waarbij het gerealiseerde ziekteverzuimpercentage geen rol meer speelt.

224

Is de neerwaartse bijstelling van de besparing door het aanscherpen van de referentie-eisen in het BWO het gevolg van de verlate totstandkoming van die aanscherping?

Ja. Bedoelde aanscherping vloeide voort uit een aanpassing van de Werkloosheidswet (WW), die is geïncorporeerd in het BWO. Met de centrales is een geschil ontstaan over de vraag aan welke overlegtafel (centraal of sectoraal) het overleg met de centrales over de doorwerking van deze aanscherping moet worden gevoerd. Dit geschil is voorgelegd aan de Advies- en Arbitragecommissie Rijksdienst (de Commissie Albeda). Daarna is het overleg voortgezet. De vertraging die hierdoor is ontstaan heeft tot bedoelde bijstelling geleid.

blz. 127

225

Hoe verhoudt de neerwaartse bijstelling van de uitgaven ten behoeve van het vervangingsfonds zich tot de stijging van de uitgaven in 1996?

De neerwaartse bijstelling van de uitgaven ten behoeve van het vervangingsfonds is te danken aan nieuwe, meerjarige, budget afspraken met het vervangingsfonds waarbij rekening is gehouden met veranderde geldstromen in de sociale zekerheid, met name door de invoering van de WAO-conforme-regeling per 1 januari 1996 voor het onderwijspersoneel. Hierdoor nemen de kosten voor het vervangingsfonds af.

Artikel 18.05

blz. 134

226

Wat is de hoogte van de middelen die reeds als gevolg van het Raamverdrag met de Surinaamse regering ter beschikking zijn gesteld?

Artikel 18.05 is als gevolg van het Raamverdrag met Suriname voor activiteiten in dat kader jaarlijks f 65 000,- beschikbaar.

Daarnaast stelt het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking in het kader van het raamverdrag over een periode van drie jaar (1996 t/m 1998) 5,0 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van het raamprogramma «Onderwijssamenwerking» tussen beide ministeries van onderwijs.

Artikel 19.01

blz. 137

227

Hoeveel scholen worden geconfronteerd met een discrepantie in de aansluiting van de school-GPL op het FBS?

Het aantal scholen dat meent dat er sprake is van een discrepantie in de aansluiting tussen de school-GPL en de FBS-bekostiging is onbekend.

Naar mijn mening is er ook geen sprake van een discrepantie. Zoals ik al in mijn brief van 28 mei 1996 aan de Voorzitter van de Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heb gemeld, berust een groot deel van de vermeende discrepantie op een onjuiste vergelijking van gegevens om tot een nagenoeg naadloze aansluiting te komen.

De kern van de onjuiste vergelijking kan als volgt worden samengevat.

Veel scholen hebben niet vanuit het meetjaar voor de school -GPL (1994-1995) de vergelijking gemaakt met FBS, maar hebben voor het schooljaar 1996-1997 de door hen gewenste besteding onder FBS vergeleken met de lump-sum bekostiging.

Hierin wordt ten onrechte veelal ook het prijsverschil tussen de kosten die zouden zijn opgetreden indien op fre's personeel was benoemd en de prijs die men ontvangt als die fre's worden verzilverd (dit verschil was niet declarabel) als een negatief verschil als gevolg van de lump sum gedefinieerd.

blz. 138

228

Wat zijn de oorzaken van de lagere gemiddelde personeelslast in 1995?

Uit de nacalculatie 1995 is onder meer gebleken dat het gerealiseerde gemiddelde bruto salaris in 1995 iets lager was dan het in de begroting geraamde gemiddelde bruto salaris.

De begrotingsstand is gebaseerd op een raming van de in 1995 aanwezige aantallen personeelsleden met de daarbij behorende schaalbedragen (de zogenoemde rangenmix). Uit de realisatiecijfers van CASO bleek dat in 1995 de werkelijke verdeling van de personeelsleden over de

schaalbedragen in zeer beperkte mate afweek van de veronderstelde verdeling. Dit hangt samen met de in-, door- en uitstroom van personeel. Onder het toenmalige bekostigingsstelsel (FBS-declaratie) betekende dit een budgettaire mutatie.

Artikel 19.02

blz. 141

229

Hoe hoog is de jaarlijkse prijscompensatie geweest voor de vergoedingsbedragen van de materiële exploitatie sinds de invoering van BSM?

De prijscompensatie verwerkt in de vergoedingsbedragen van de materiële exploitatie (met uitzondering van de vergoeding schoonmaak) is over de periode 1990 tot en met 1995 uitgekomen op 6,8%. In diezelfde periode steeg de relevante prijsindex met maximaal 14% zoals in het antwoord op vraag 230 wordt toegelicht. Wat betreft de schoonmaak-component is het zo dat algemene salarismaatregelen steeds voor 100% zijn doorvertaald naar de normatieve vergoeding.

230

Kan er aangegeven worden hoe het verloop van het voor de materiële exploitatie relevante prijsindexcijfer is geweest sinds de invoering van BSM?

Het IOO-rapport «Onderbouwing van de materiële bekostiging in het VO» juni 1996 (toegestuurd bij brief van 12 juli jl.) geeft aan dat men zou kunnen kiezen uit de volgende prijsindexen:

	Index in het jaar:	
	1990	1995
1. Consumentenprijs	100	114
2. Overheidsconsumptie	100	107
3. Woningbouw	100	114

In het primair onderwijs worden de indexen voor overheidsconsumptie en woningbouw gehanteerd. Zoals uit bovenstaande blijkt wijkt de index voor de consumentenprijs amper af van die voor de woningbouw. Het IOO heeft daarom per saldo een lichte voorkeur voor de index consumentenprijs. De prijsstijging komt dus maximaal uit op 14%.

De NC is van een grote variëteit aan indexen uitgegaan en komt over dezelfde periode uit op 16,9%. Gelet op het voorgaande is dit circa 3% te hoog.

231

Worden de middelen voor studie- en beroepskeuzevoorlichting geormerkt naar de scholen overgeheveld? Kan een nadere toelichting op tijdpad en verwachte effecten van deze operatie worden gegeven?

Middelen worden in principe niet geormerkt toegevoegd aan de lumpsum. Het gaat om de middelen die thans beschikbaar zijn voor de Adviesbureau Onderwijs en Bedrijfsleven (AOB's). Van deze middelen wordt in de periode 1997–2000 70% rechtstreeks aan de scholen toegekend, na 2000 100% van de middelen.

Wel zal er – om scholen en AOB's adequaat voor te bereiden op de nieuwe situatie – gedurende de periode 1997, 1998, 1999 sprake zijn van een gedeeltelijke bestedingsverplichting, waarin scholen resp. 75%, 50%

en 25% van de voor hen beschikbare middelen moeten besteden bij de AOB's. Na 1999 vervalt deze verplichting.

Het te verwachten effect is dat scholen in staat zijn adequate studie- en beroepskeuzebegeleiding aan te bieden als integraal onderdeel van hun taakstelling.

Een en ander is nader uitgewerkt in de notitie «Niet voor de school, maar voor het leven leren wij», die dit najaar zal worden verspreid onder alle scholen voor voortgezet onderwijs en ter kennisname aan de Tweede Kamer zal worden gestuurd.

Artikel 20.01

blz. 152

232

Voorziet het kabinet ook een verschuiving van het kmbo naar het leerlingwezen? In welke omvang valt deze te verwachten?

De opgenomen verschuiving van het mbo naar het leerlingwezen is inclusief de verschuiving vanuit de korte opleidingen in het mbo.

Artikel 21.04

blz. 164

233

Hoe wordt het budget van 7,7 miljoen voor de stagevergoeding over de scholen verdeeld? Met ingang van welke datum worden stagevergoedingen uitgekeerd?

De toekenning van de stagevergoeding aan de betreffende hogescholen vindt plaats naar rato van het aantal onderwijsvragende studenten van de voltijdse lerarenopleidingen (basis- en voortgezet onderwijs). Hiermee wordt een goede aansluiting bereikt tussen de toekenning van de stagevergoeding en de reguliere bekostigingssystematiek. Het bedrag per onderwijsvragende student is vastgesteld op f 250,- per kalenderjaar. Dit komt overeen met het eerder aan uw kamer genoemde criterium van f 1000,- per student gedurende de opleiding. De regeling is met ingang van 1 augustus 1995 in werking getreden.

234

Er is 1,5 miljoen gemoeid met een pilot-project ter voorkoming van langdurige wachtgeldaanspraken bij een hogeschool. Welke hogeschool is dit?

De Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.

Artikel 22.01

blz. 171

235

Hoe maakt een berekening van de component proefschriften en ontwerperscertificaten aan de hand van een gewogen gemiddelde van 1994 en 1996 verschil uit ten opzichte van de telgegevens 1995?

Voor het jaar 1997 wordt het Bekostigingsbesluit WHW beperkt aangepast met als doel de bekostiging te stabiliseren. Het aantal proefschriften en ontwerperscertificaten, een parameter in het verdeel-

model, fluctueert van jaar tot jaar. Door bij de berekening uit te gaan van een gemiddelde wordt het effect van de jaarlijkse fluctuatie verminderd.

Voor de goede orde: het betreft, zoals de begroting ook aangeeft, een gemiddelde gebaseerd op telgegevens 1994 en 1995.

Artikel 22.03

blz. 176

236

Wat is de oorzaak van de verhoging van de bijdrage aan de studenten-vakbonden ISO en LSVB ten opzichte van 1995? Betreft dit bedrag het totale door het ministerie aan deze bonden beschikbaar gestelde bedrag of worden er ook vakbondsfaciliteiten beschikbaar gesteld? Zo ja, hoeveel? Wat is de gemeenschappelijke deler van de instituten die op dit artikelnummer zijn opgenomen?

De bijdrage is verhoogd in verband met de tegemoetkoming in de reiskosten van de leden van de studentenvakbonden: door de invoering van een gedeeltelijke OV-jaarkaart (werkweek/weekend-variant) werden de reiskosten voor een groot aantal vrijwilligers een probleem.

Het bedrag van f 20 000,- is een vaste jaarlijkse subsidie. Naast de hierboven genoemde tegemoetkoming in de reiskosten, is deze subsidie bedoeld als bijdrage aan het fungeren als belangenorganisatie, fungeren als informatiepunt en voor activiteiten die verband houden met het feit dat zij overlegpartner zijn in de Studentenkamer. Naast deze vaste subsidie ontvangen beide vakbonden incidentele subsidies voor b.v. het organiseren van seminars en conferenties die bijdragen aan de versterking van de positie van de studenten bij de kwaliteit van het onderwijs.

De bestuursleden die zitting hebben in de Studentenkamer ontvangen daarvoor een vergoeding. Hiervoor is geld gereserveerd binnen artikel 22.06 (beurzen en toelagen).

Alle instituten die niet vallen onder artikel 22.01 (universiteiten en academische ziekenhuizen) of 22.02 (instituten internationaal onderwijs en onderzoek), maar wel betrekking hebben op het hoger onderwijs, zijn onder de noemer «overige instituten van hoger onderwijs» opgenomen onder artikel 22.03. Het betreft hier rijksbijdragen voor zover wettelijke regelingen van toepassing zijn, ofwel niet-incidentele subsidies aan diverse instituten waarvan de activiteiten verwant zijn aan of bijdragen aan het hoger onderwijs.

Artikel 23.01

blz. 188

237

Waarom kiest het kabinet voor continuering van de subsidie voor het Instituut voor Nederlandse Lexicografie na voltooiing van het Woordenboek der Nederlandse taal in 1998? Welke vervolgprijzen zijn in overweging?

Het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie acht instandhouding van een centrale lexicografische faciliteit voor de Nederlandse taal ook na 1998 noodzakelijk. Het Instituut voor Nederlandse Lexicologie te Leiden heeft bij het Comité van Ministers de volgende projecten ingediend:

a) een lexicale digitale taaldatabank van het Nederlands van de twaalfde tot en met de twintigste eeuw. Deze elektronische gegevensbank is onmisbaar voor de beschrijving van het Nederlands in lexicografische

producten, voor de rol van de Nederlandse taal in het taaltechnologie-programma van de Europese Commissie en voor de levering van Nederlandse taaldata via Internet.

b) een woordenboek van het twintigste en eenentwintigste eeuwse Nederlands.

c) een elektronisch woordenboek van de Nederlandse taal (WNT) en het op peil brengen van het WNT over de periode 1500–1921 (De delen van het WNT bestrijken nu verschillende periodes).

d) Oudnederlands woordenboek (vóór de dertiende eeuw) en

e) een vroegnieuw-Nederlands woordenboek (zestiende eeuw).

Besluitvorming hierover door het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie zal in het voorjaar van 1997 plaatsvinden.

Artikel 26.02

blz. 213

238

Hoe verhoudt het vermelde over de wachtgeldproblematiek zich tot het recente onderzoek van CBE-Consultants?

Zowel het wachtgeldonderzoek «De jaren tellen» als het rapport van CBE «Taskforce optimalisatie werkprocessen rond wachtgelders» signaleren dat de uitvoering van het handhavings- en sanctiebeleid verder kan worden verbeterd. In mijn brief van 23 september heb ik al aangegeven dat de aanbevelingen van de taskforce op dit punt zijn, c.q. worden overgenomen.

Bijlage 1, bij antwoord op vraag 49

Beleidsimpulsen

Omschrijving	1997	1998	1999	2000	2001	Art.
Informatietechnologie	10.0	20.0	30.0	30.0	30.0	26.08
CAO: kwaliteitsbeleid	75.0	100.0	125.0	150.0	150.0	26.06
Wachtgeld	34.6	35.2	29.9	30.6	30.6	18.01
	31.0	29.2	23.3	24.1	24.1	19.01
	5.9	2.1	-2.1	-1.5	-1.5	20.01
	28.5	33.5	48.9	46.8	46.8	26.02
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
Ecologie, economie en technologie	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5	23.01
Cultuur (cluster IV)	15.0	15.0	15.0	15.0	15.0	27.07
Cultuur in de plus (uitgaven)	33.6	37.7	37.7	37.7	37.7	27.01
	6.9	6.9	6.9	6.9	6.9	27.02
	10.0	10.9	10.9	10.9	10.9	27.03
	-8.8	-22.8	-22.8	-22.8	-22.8	27.07
	41.7	32.7	32.7	32.7	32.7	
Cultuur in de plus (ontvangsten)	-8.3	-17.3	-17.3	-17.3	-17.3	27.03
Totaal Uitgaven / ontvangsten	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	
Onderwijsassistenten	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	18.01
Bestuurlijke krachtenbundeling PO	18.8	25.5	40.3	51.3	62.3	18.01
Materieel voortgezet onderwijs	26.6	45.0	52.0	53.0	55.2	19.02
Mavo/vbo	16.3	19.6	30.0	30.0	27.5	19.01
Aansluiting mbo / hbo	1.5	1.5	1.5	1.5		20.03
	1.5	1.5	1.5	1.5		21.04
	3.0	3.0	3.0	3.0	0.0	
Toponderzoekscholen			15.0	30.0	22.01	
Jonge hoogleraren	10.0	10.0	10.0	10.0		22.01
	5.0	5.0	5.0	5.0		23.01
	5.0	5.0	5.0	5.0	Universiteiten	
	20.0	20.0	20.0	20.0	0.0	
Aanvullende beurs	23.0	23.0	23.0	23.0	23.0	25.01
Kwaliteit en Studeerbaarheid	84.0	26.0	99.5	10.4		21.04
	56.0	17.2	66.3	7.0		22.01
	140.0	43.2	165.8	17.4	0.0	
Totaal beleidsimpulsen	600.2	566.8	425.0	625.4	645.5	
Fiscale stimulering duale leerwegen HBO (buiten de begroting van OCenW)	-9.0	-23.0	-36.0	-45.0	-45.0	

Bezuinigingen

Omschrijving	1997	1998	1999	2000	2001	Art.
Kunstvakonderwijs		-4.0	-11.0	-18.0	-25.0	21.01
Mbo/sf	-12.0	-66.0	-98.0	-124.0	-124.0	25.01
Wijziging aanvangsdatum betaling						
lesgeld en uitgaven	10.0	33.3	33.3	33.3	33.3	25.01
ontvangsten	25.0	83.3	83.3	83.3	83.3	25.02
	- 15.0	-50.0	-50.0	-50.0	-50.0	
Overige bezuinigingen	- 0.4	- 0.5	- 0.5	- 0.5	- 0.5	17.06
	- 6.2	- 8.4	- 8.4	- 8.4	- 8.4	18.01
	- 3.5	- 2.0	- 2.0	- 1.0		19.01
	- 0.2	- 0.2	- 0.2	- 0.2	- 0.2	19.03
	- 1.1	- 4.1	- 4.1	- 5.1	- 6.1	19.05
	- 2.4	- 3.2	- 3.2	- 3.2	- 3.2	20.03
	- 1.6	- 2.2	- 2.2	- 2.2	- 2.2	21.04
	- 3.4	- 4.6	- 4.6	- 4.6	- 4.6	22.01
	- 0.7	- 1.0	- 1.0	- 1.0	- 1.0	23.01
	- 2.2	- 2.7	- 2.7	- 2.7	- 2.7	25.01
	- 0.4	- 0.6	- 0.6	- 0.6	- 0.6	26.08
	- 0.6	- 0.8	- 0.8	- 0.8	- 0.8	27.01
	- 22.7	- 30.3	- 30.3	- 30.3	- 30.3	
Herschikking voor beleidsimpulsen:						
Arbeidsmarktknelpunten	- 18.8	- 25.5	- 40.3	- 41.3	- 42.3	18. 01
Herschikking primair onderwijs	- 35.0	- 35.0	- 35.0	- 35.0	- 35.0	18.01
Herschikking vervanging vo	- 13.7	- 13.9	- 10.8	- 10.8	- 10.8	19.01
Herschikking vernieuwingsgeld en vo		- 2.5	- 7.7	- 15.7	- 15.7	19.01
Inventaris/vernieuwingsgeld en vo	- 5.9	- 8.9	- 8.9	- 8.9	- 8.9	19.02
Ramingstechnische bijstelling vo	- 16.3	- 19.6	- 30.0	- 30.0	- 27.5	19.01
Projectuitgaven	- 1.5	- 1.5	- 1.5	- 1.5		20.03
Projectuitgaven	- 1.5	- 1.5	- 1.5	- 1.5		21.04
Universiteiten	- 10.0	- 10.0	- 10.0	- 10.0		22.01
NWO	- 5.0	- 5.0	- 5.0	- 5.0		23.01
Universiteiten; eigen middelen	- 5.0	- 5.0	- 5.0	- 5.0		
Leerlingen volume	- 23.0	- 23.0	- 23.0	- 23.0	- 23.0	25.01
Prijsubijstelling	- 7.0	- 19.7	- 22.2	- 17.6	- 19.8	26.07
Centraal beheerde middelen		- 2.4	- 25.0	- 50.0	26.08	
Totaal	- 142.7	- 171.1	- 203.3	- 230.3	- 233.0	
Totaal bezuinigingen	- 192.4	- 321.4	- 392.6	- 452.6	- 462.3	

Bijlage 2, bij antwoord op vraag 83

Impressies van eerste fase kennisdebat

De eerste fase van het kennisdebat, een initiatief van de bewindslieden van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en wetenschappen, is voorbij. Het doel voor deze fase was een zo breed mogelijke discussie op gang te krijgen over de rol die kennis zal spelen in de samenleving van de toekomst, met zeven thema's als leidraad. Discussie is gevoerd in de pers, op radio en televisie, op de «kennis voor morgen» website, door het presidium van het kennisdebat, tijdens debatten die op verschillende plaatsen in het land plaatsvonden, en in de vorm van inhoudelijke bijdragen of telefonische reacties naar het projectbureau «kennis voor morgen».

Waar is over gesproken in deze eerste fase, en hoe gaat het kennisdebat verder?

Onderwerpen

Een leven lang leren, omgevingen waarin geleerd kan worden, kansen maar ook drempels voor brede toepassing van informatietechnologie, zorgen over tweedelingen in de maatschappij en over het verlies van normen en waarden, het belang van een kennisinfrastructuur, van samenwerking tussen bedrijven en universiteiten bij het ontwikkelen en toepassen van nieuwe kennis, en van een flexibele veranderingsgerichte houding van medewerkers in bedrijven..... Het is maar een greep uit de onderwerpen die in de eerste fase aan de orde zijn gekomen. De discussie is nog te breed om er conclusies aan te verbinden. Wel zijn enkele trends aan te geven.

Een leven lang leren

Dat het steeds belangrijker wordt om te blijven leren beaamt velen. Maar hoe krijg je het voor elkaar dat iedereen, ook de minder nieuwsgierigen, een leven lang wil leren? En hoe kun je zo'n leerproces organiseren? Heb je bijvoorbeeld altijd een school of instituut nodig, of kan het ook tijdens het werk, thuis, of in andere omgevingen gebeuren? En hoe moet dat voor mensen met een klein bedrijf? Zij kunnen niet zomaar hun bedrijf stilleggen om bij te leren. Samenwerken en kennis uitwisselen met andere bedrijven zal noodzakelijk worden om kennis op peil te houden en nieuwe kennis te ontwikkelen.

Dat samenwerken goed gaat is niet vanzelfsprekend. Kunnen samenwerken is een eigenschap die door bedrijven bij veel van de huidige generatie afgestudeerden gemist wordt. Leren samenwerken wordt daarom als een belangrijk aandachtspunt gezien voor het onderwijs. Een ander aandachtspunt is «leren» leren. Het wordt beschouwd als een van de randvoorwaarden voor permanent leren. Leren wordt gezien als een proces dat in dialoog tussen leraar en lerende dient plaats te vinden. De leraar wordt meer een begeleider dan iemand die vooral kennis overdraagt. Om dat te kunnen moet ook de leraar blijven leren. Blijven leren is voor leerkrachten tevens nodig om informatietechnologie (IT) te kunnen integreren in het onderwijs. Natuurlijk is het daarvoor allereerst nodig om software-producten te hebben die aansluiten bij de onderwijsbehoeften. Maar docenten moeten ook in staat zijn om IT effectief in te zetten voor hun onderwijsdoelen. Aanbevolen wordt om IT-specialisten in de school te halen, en zo in samenwerking tot een beter computergebruik te komen. Onder andere in de Verenigde Staten zijn hiermee al interessante ervaringen opgedaan.

«Tweedeling» niet eenduidig

De erkenning van de noodzaak om permanent te blijven leren en een steeds hoger kennisniveau te bereiken, maar ook de drempels die IT voor velen opwerpt, leiden bij veel mensen tot zorgen over het ontstaan van een tweedeling in de maatschappij. Men is bang dat er groepen buiten de boot vallen. Een belangrijke vraag is hoe we dat kunnen voorkomen. Anderen vragen zich af of het wel juist is om over een «tweedeling» te spreken. Bij tweedeling wordt snel aan een «boven»- en «onderkant» gedacht. Maar zo duidelijk ligt het niet. Er zijn vanuit verschillende perspectieven tweedelingen te maken. Mensen die van nature niet de flexibiliteit hebben om mee te gaan met voortdurende veranderingen, zullen ook achterblijven. Zij zijn echter als groep moeilijk te identificeren; ze kunnen in alle geledingen van de samenleving voorkomen. Een tweedeling is niet altijd niveauspecifiek. Bedrijven zullen bijvoorbeeld hun vaste kern aan medewerkers eerder blijven scholen, dan «zwervende» medewerkers met losse contracten. Dat kunnen wel academici zijn. De discussie over de geschiktheid van de term laat overigens wel zien dat het vinden van een antwoord op de vraag hoe we voorkomen dat er mensen buiten de boot vallen, ook een benadering vanuit verschillende perspectieven vereist.

IT veelbesproken onderwerp

IT levert niet alleen discussiestof in relatie tot verdelingen in de samenleving. Het is een onderwerp dat, als een van de drijvende krachten achter de kennissamenleving, in veel discussies terugkomt. Enerzijds wordt geconstateerd dat IT veel positieve veranderingen kan brengen omdat het grote delen van de wereld (on-line) toegankelijk maakt, moeilijk bereikbare kennis en informatie kan ontsluiten, mensen kan laten samenwerken zonder ze te laten samenkomen, en nieuwe producten en diensten, en nieuwe typen werk mogelijk maakt. Anderzijds is er ook de constatering dat het allemaal nog waargemaakt moet worden. IT is een middel; geen doel op zichzelf. We moeten nog leren om het optimaal effectief te maken. Zo is het bijvoorbeeld niet voldoende om grote hoeveelheden informatie beschikbaar te maken. Zinvoller is na te gaan wat voor informatiebehoefte specifieke groepen gebruikers hebben en hen passende selecties aan te bieden, of op hun werk afgestemde zoek-hulpmiddelen. Op vergelijkbare wijze kan een bedrijf de concurrentieslag niet winnen als het wel zijn processen goed ondersteunt met IT, maar niet de interne organisatie van het bedrijf mee laat veranderen. Uit onderzoek waaraan gerefereerd wordt blijkt dat op dat punt nog veel kennis en inzicht ontbreekt in bedrijven; een belangrijk aandachtspunt in het licht van kennis als concurrentiekracht.

Naast produktiviteitsaspecten, komen ook sociale aspecten van IT in discussies aan de orde. Sommigen zijn bang dat IT tot isolement leidt, en dat mensen minder sociale contacten zullen hebben, omdat ze via een beeldscherm met elkaar communiceren. Anderen zien het juist als positief dat IT mensen in staat stelt om vanuit huis te werken, waardoor lokale buurtgemeenschappen ook overdag meer tot leven kunnen komen. Er zijn mensen die zich afvragen of degenen die nu al tot de zwakkeren in de samenleving horen, door de opmars van IT niet volledig buitengesloten zullen worden. Anderen zien in IT juist nieuwe mogelijkheden om bijvoorbeeld mensen met een handicap of met mobiliteitsproblemen minder afhankelijk te maken.

Normen en waarden

Een ander onderwerp dat regelmatig terugkeert is normen en waarden. Met zorg wordt nogal eens geconstateerd dat normen en waarden vervagen, en steeds minder betekenis lijken te krijgen. Het uitspreken van de zorg wordt dikwijls gevolgd door de vraag wiens taak het is om normen en waarden over te dragen. Opvallend vaak wordt dit in eerste instantie gezien als een taak voor het onderwijs, en pas daarna voor ouders. Interessant is ook de vraag of het onderwijs wel normen en waarden moet overdragen. Een van de antwoorden daarop is dat het onderwijs, als kennisaanbieder, vooral als taak heeft om leerlingen kritisch te leren denken. In dat kader is het belangrijk te leren nadenken over welke normen en waarden je voor jezelf wilt stellen; niet zozeer om normen en waarden als feiten te leren. Het maken van keuzen is vaak het stellen van eigen normen en waarden.

Wat is wijsheid?

Tot de onderwerpen waar men wat meer schoorvoetend op af komt behoort kennis en ethiek. Door enkelen is gesteld dat de mens erop uit is om al het mogelijke te realiseren. De ethiek stelt echter de vraag of alle kennis wel toegepast moet worden. Het is nog niet duidelijk wie deze vraag moet gaan beantwoorden. Er is een verschil tussen wetenschappelijk denken en toepassen van kennis. Wie kan beoordelen welke kennis wel, en welke niet toegepast mag worden? Zijn daar criteria voor te ontwikkelen?

Tweede fase: van de breedte naar de diepte

Tot zover impressies van de eerste fase. In de tweede fase van het kennisdebat die duurt tot en met december 1996, is het doel de discussie toe te spitsen om meer diepgang te bereiken. Een tweede doel is doelgroepen die tot nu toe nog niet aan de discussie hebben deelgenomen, bij het debat te betrekken. Zo vinden in de tweede fase bijvoorbeeld een aantal regionale debatten plaats, die gericht zijn op een groot publiek.

Het toespitsen van de discussie gebeurt enerzijds door concrete vragen die in de eerste fase naar boven zijn gekomen, in te brengen in discussies die in de tweede fase plaatsvinden. Anderzijds gebeurt het door rondom een specifiek onderwerp een discussie, debat of andere activiteit te organiseren. In het programma-overzicht van het kennisdebat is te zien welke activiteiten de komende maanden plaatsvinden.

Op de tweede fase volgt nog een derde fase, van januari tot medio maart 1997. In deze fase wordt toegewerkt naar een slotdocument dat op 17 maart wordt aangeboden aan minister Ritzen door de voorzitter van het presidium, mevrouw Gardeniers. Het slotdocument bevat conclusies, aanbevelingen, vragen en dilemma's die uit het kennisdebat voortkomen. Het document markeert het einde van het kennisdebat, maar legt tevens de bodem voor een nieuw begin. Het belang van «kennis voor morgen» kan immers niet ophouden bij vandaag.

Projectbureau «Kennis voor morgen»

Postbus 873, 2700 AW Zoetermeer. Tel. 079 – 323 33 42.
Fax: 079 – 323 34 28

Bijlage 3, bij antwoord op vraag 176

Gebied: Onderwijs

bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
vt 4103	leraar speciaal onderwijs algemeen					222
4808	opleiding tot leraar basisonderwijs	16 645	17 446	18 014	19 185	19 214
5025	1e gr lichamelijke oefening	2 200	2 301	2 363	2 516	2 666
5100	srdeel Nederlands nlo	493	337	180	72	20
5106	1e gr wiskunde					15
5120	srdeel Frans nlo	164	110	57	17	6
5131	opleiding handelseconomisch Duits				9	5
5140	srdeel Duits nlo	145	91	44	13	3
5143	opleiding handelseconomisch Frans				31	28
5146	godsdienst-pastoraal werk				4	11
5158	pedagogiek					194
5168	wiskunde				28	138
5180	srdeel geschiedenis nlo	450	319	181	73	18
5193	2e gr Duits	193	268	345	375	386
5195	2e gr Engels	1 014	1 285	1 455	1 624	1 633
5196	2e gr Frans	560	684	827	778	727
5197	2e gr geschiedenis	1 147	1 347	1 603	1 804	1 732
5198	2e gr Nederlands	893	1 079	1 340	1 520	1 500
5199	2e gr scheikunde	92	103	122	139	155
5201	2e gr aardrijkskunde	441	629	812	955	919
5202	2e gr algemene economie	381	470	557	585	565
5203	2e gr bedrijfseconomie	659	995	1 223	1 344	1 379
5204	2e gr pedagogiek					18
5205	2e gr Islam-godsdienst					41
5220	srdeel wiskunde nlo	318	219	112	40	10
5221	2e gr wiskunde	612	781	928	987	844
5222	wiskunde/natuurkunde nlo	55	37	23	6	
5223	srdeel aardrijkskunde nlo	316	218	120	41	12
5227	economische wetenschappen II (bedrijfseconomie)	1				
5230	srdeel Engels nlo	438	283	155	57	19
5231	3e gr engels	1				
5232	vbo elektrotechniek	248	273	211	140	74
5233	3e gr frans	1				
5236	3e gr geschiedenis	4				
5239	3e gr maatschappijleer	1				
5240	srdeel scheikunde nlo	97	68	36	13	3
5241	vbo mechanische techniek	124	213	162	139	79
5242	vbo motorvoertuigtechniek	65	64	40	31	17
5243	srdeel natuurkunde nlo	150	109	60	22	4
5244	3e gr natuurkunde	1				
5249	3e gr textiele werkvormen	1				
5253	vbo bouwtechniek	109	122	89	73	43
5254	2e gr techniek	70	47	91	114	120
5255	2e gr Spaans				67	131
5261	2e gr natuurkunde	123	143	179	221	221
5281	srdeel algemene economie nlo	247	185	99	39	12
5282	srdeel bedrijfseconomie nlo	296	222	122	49	15
5300	srdeel biologie nlo	302	188	97	33	9
5301	2e gr biologie	416	571	733	826	832
5320	srdeel tekenen nlo	387	211	93	34	7
5322	2e gr tekenen	653	839	1 068	1 181	1 214
5340	srdeel handvaardigheid nlo	375	218	104	37	9
5342	2e gr handvaardigheid	261	383	501	644	678
5360	srdeel textiele werkvormen nlo	245	131	60	19	5
5362	2e gr textiele werkvormen	309	387	402	432	408
5380	srdeel verzorging/huishoudkunde nlo	134	90	45	14	3
5381	2e gr verzorging/huishoudkunde	304	393	498	521	375
5382	2e gr bouwkunde I en II			11	22	36
5383	2e gr bouwtechniek I en II			30	52	74
5384	2e gr elektrotechniek I en II			107	168	197
5385	2e gr mechanische techniek I en II			65	126	134
5386	2e gr motorvoertuigtechniek I en II			19	37	53
5387	2e gr werktuigbouwkunde I en II			18	37	68
5400	srdeel verzorging/gezondheidskunde nlo	190	108	51	12	5
5401	2e gr verzorging/gezondheidskunde	144	221	299	322	269
5410	srdeel maatschappijleer nlo	245	178	93	40	16

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
5411	2e gr maatschappijleer	256	390	579	763	907
5420	srdeel omgangskunde nlo	64	43	22	8	3
5421	2e gr omgangskunde	56	71	81	102	97
5422	bbo/mbo bouwkunde	55	48	32	28	16
5423	2e gr consumptieve techniek I en II			15	19	27
5424	bbo/mbo bouwtechniek	8	4	10	3	8
5425	vbo consumptieve techniek		9	6	5	
5426	bbo/mbo elektrotechniek	7	8	17	15	17
5428	bbo/mbo mechanische techniek	8	1	16	4	8
5430	bbo/mbo motorvoertuigtechniek	5	6	8	2	5
5434	bbo/mbo werktuigbouwkunde	61	57	41	31	39
5440	srdeel godsdienst nlo	11	8	4	3	1
5441	2e gr godsdienst	33	29	37	37	35
dt	4100 opleiding tot leraar speciaal onderwijs algemeen			1 526	1 836	2 182
	4101 opleiding tot leraar speciaal onderwijs A voor gehoorgestoorden			122	134	113
	4102 opleiding tot leraar speciaal onderwijs B voor gehoorgestoorden					10
	4870 opleiding tot leraar basisonderwijs	637	863	1 032	1 085	1 124
	4879 mbo schilderen	8				
	4881 mbo koken/serveren	61	54	23	30	41
	4882 mbo brood/banketbakken	39	25	10	1	3
	5099 1e gr biologie	38	44	44	33	30
	5101 mo-b staatshuishoudkunde	63	47			
	5109 1e gr aardrijkskunde	63	43	38	52	52
	5110 1e gr Duits	114	108	103	76	66
	5112 1e gr Engels	339	288	273	236	216
	5113 1e gr Frans	160	120	124	138	124
	5114 1e gr Fries	2	3	3	2	3
	5115 1e gr godsdienst	75	68	75	67	57
	5116 1e gr geschiedenis	130	92	89	91	105
	5117 1e gr maatschappijleer			16	31	43
	5118 1e gr natuurkunde	97	77	123	62	59
	5119 1e gr Nederlands	262	255	270	231	205
	5121 1egr pedagogiek	39				
	5122 1e gr scheikunde	24	14	16	10	14
	5124 1e gr Spaans	41	31	22	24	26
	5125 1e gr wiskunde	335	295	228	223	200
	5126 2e gr aardrijkskunde	149	139	147	140	101
	5129 2e gr biologie	243	243	241	242	199
	5131 opleiding handelseconomisch Duits	8	5	4	4	1
	5133 2e gr Duits	201	218	253	275	278
	5135 2egr economische wetenschappen	345	215			
	5137 2e gr Engels	691	691	605	540	421
	5141 2e gr Frans	522	465	388	333	260
	5143 opleiding handelseconomisch Frans	38	17	27	14	15
	5144 2e gr Fries	21	17	13	6	5
	5146 godsdienst-pastoraal werk	113	91	113	179	264
	5148 2e gr geschiedenis	788	699	606	499	346
	5150 2e gr handvaardigheid	202	179	153	116	90
	5154 2e gr natuurkunde	144	132	120	119	123
	5156 2e gr Nederlands	920	898	820	761	630
	5158 pedagogiek	525	502	418	496	458
	5159 2e gr pedagogiek	1 225	1 065	918	714	572
	5160 hogere kaderopleiding pedagogiek	603	564	646	601	514
	5161 2e gr scheikunde	61	47	50	52	46
	5164 2e gr Spaans	374	346	332	271	208
	5168 wiskunde	59	38	56	44	34
	5170 2e gr wiskunde	674	622	725	682	572
	5174 mo-o handelswetenschappen	18	11			
	5175 2e gr verzorging/huishoudkunde	59	69	89	98	79
	5176 mo-o staathuishoudkunde	12	3			
	5177 2e gr godsdienst	699	674	647	536	378
	5179 2e gr tekenen	288	216	163	159	120
	5181 2e gr textiele werkvormen	124	97	66	46	19
	5183 1e gr algemene economie	16	31	67	44	41
	5184 1e gr bedrijfseconomie	139	126	142	124	99
	5185 2e gr Arabisch	76	76	67	67	69
	5186 2e gr Turks	74	74	68	62	80
	5187 2e gr algemene economie	193	203	254	178	121
	5188 2e gr bedrijfseconomie	319	208	244	188	177
	5189 2e gr techniek	700	713	612	528	380

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
5190	2e gr maatschappijleer	66	129	154	154	165
5191	2e gr omgangskunde	30	65	108	107	103
5192	2e gr verzorging/gezondheidskunde	66	115	185	186	181
5254	2e gr techniek		1			
5256	1e gr Turks		10	16		
5450	vbo bouwtechniek	168	157	112	67	28
5451	vbo consumptieve techniek	279	276	202	129	50
5452	vbo elektrotechniek	309	277	179	107	56
5453	vbo grafische techniek	75	65	32	19	8
5454	vbo installatietechniek	52	35	34	30	5
5455	vbo mechanische techniek	316	260	168	112	40
5456	vbo motorvoertuigtechniek	237	200	126	71	29
5460	mbo bouwkunde	52	38	25	15	14
5461	mbo bouwtechniek	69	29	21	11	14
5463	mbo elektrotechniek	141	83	65	74	41
5464	mbo grafische techniek	35	14	18	10	9
5465	2e gr installatietechniek I en II			12	22	66
5466	mbo mechanische techniek	116	90	70	56	38
5467	mbo motorvoertuigtechniek	57	57	41	35	30
5468	mbo werktuigbouwkunde	79	66	44	30	27
5473	2e gr bouwkunde I en II			18	26	24
5474	2e gr bouwtechniek I en II			37	55	64
5482	2e gr elektrotechniek I en II			80	92	112
5484	2e gr grafische techniek I en II			21	26	30
5494	2egr ns natuurkunde	32	31			
5495	2egr ns wiskunde	104	101			
5497	opleiding voor het pedagogisch-didactisch diploma	193	187	258	314	293
5498	bbo installatietechniek	2	11	5	4	
5508	2e gr mechanische techniek I en II			53	85	98
5509	2e gr motorvoertuigtechniek I en II			39	71	85
5510	2e gr werktuigbouwkunde I en II			15	34	24
5511	2e gr consumptieve techniek I en II			92	155	215

Gebied: Landbouw

bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	9 2/93	93/94	94/95	95/96
vt 4192	landbouwlaboratoriumtechniek	222	202	167	163	170
4202	nederlandse landbouw	2 236	1 460	1 063	877	721
4203	tropische landbouw	321	279	250	258	276
4205	biologische landbouw					12
4214	internationale agrarische handel	410	393	353	353	349
4220	tuin- en landschapsinrichting	442	448	483	560	604
4221	bosbouw	349	355	385	430	441
4222	tuinbouw	684	634	504	529	489
4224	levensmiddelentechnologie	973	632	807	822	790
4226	cultuurtechniek	616	584	597	595	578
4227	milieukunde	886	948	1 051	939	815
4228	agrarische bedrijfskunde	1 167	1 294	1 241	1 161	1 165
4303	agrarische techniek i/ii gericht op lao	78	69	51	37	21
4304	dierenhouderij en verwerking i/ii gericht op lao	115	107	69	46	24
4305	plantenteelt en verwerking i/ii gericht op lao	186	197	134	90	44
4306	tuinbouw en plantenteelt en -verwerking ii ger. op lao	1				
4307	agrarische economie gericht op mao	49	41	32	21	5
4308	agrarische techniek i/ii gericht op mao	7	8	10	8	9
4310	plantenteelt en verwerking i/ii gericht op mao	40	15	25	28	20
4312	veehouderij en verwerking i/ii gericht op mao	13	15	15	14	14
4326	agrologistiek	18	6	52	66	67
4327	agroproduktkunde	63	126	147	184	243
4329	plantenteelt	71	137	161	181	209
4330	veehouderij	278	754	722	850	921
4333	diermanagement		73	165	256	374
4908	STOAS 4908	10	11	21	30	23
4909	2e gr dierenhouderij en -verwerking I en II			22	45	70
4915	2e gr plantenteelt en -verwerking I en II			46	70	107
4917	2e gr agrarische technieken I en II			10	18	25
4918	2e gr agrarische economie	6	14	21	24	25

vorm code	opleiding	91/92	9 2/93	93/94	94/95	95/96	
dt	4202	nederlandse landbouw	3	6	5	4	2
	4222	tuinbouw		31	43	49	62
	4224	levensmiddelentechnologie				82	129
	4227	milieukunde	62	112	122	159	158
	4303	agrarische techniek i/ii gericht op lao	8	8			
	4304	dierenhouderij en verwerking i/ii gericht op lao	7	7	1		
	4305	plantenteelt en verwerking i/ii gericht op lao	37	29	8	7	1
	4309	levensmiddelentechnologie i/ii gericht op mao		20	19		
	4310	plantenteelt en verwerking i/ii gericht op mao	21	6	2	4	
	4312	veehouderij en verwerking i/ii gericht op mao	2				
	4909	2e gr dierenhouderij en -verwerking I en II				9	1
	4915	2e gr plantenteelt en -verwerking I en II	25	21	34		
	4917	2e gr agrarische technieken I en II				2	2
coop	9021	milieukunde			1	10	5

Gebied: Techniek
bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	
vt	4181	proped. jaar hoger laboratorium onderwijs	1 877	1 709			
	4182	biologische laboratoriumopleiding	279	234	243	272	408
	4184	analytische proces- en laboratoriuminstrumentatie	38	49	136	115	57
	4186	chemische laboratoriumopleiding	2 111	2 316	3 663	3 491	3 176
	4190	hydrografie	97	92	129	131	123
	4254	technisch commerciële confectiekunde		1	729	790	803
	4261	bouwtechnische bedrijfskunde	221	218	229	216	214
	4262	autotechniek	833	831	861	871	889
	4263	bouwkunde	3 385	3 965	4 668	5 003	5 349
	4264	materiaalkunde	59	80			
	4265	economische bedrijfstechneek	868	859	830		
	4267	elektrotechniek	9 389	8 862	8 135	7 495	6 750
	4268	technische natuurkunde	1 045	1 057	1 057	1 018	984
	4269	hogere informatica	3 414	3 528	3 651	3 527	3 545
	4270	computertechniek	381	396	401	369	351
	4272	geodesie	117	171	171	198	211
	4275	chemische technologie	2 229	2 169	2 050	1 921	1 607
	4276	scheepsbouwkunde	206	223	230	261	302
	4277	instrumentele technologie	1	2			
	4278	vliegtuigbouwkunde	387	381	398	413	376
	4279	civiele techniek	1 886	2 029	2 163	2 412	2 624
	4280	werktuigbouwkunde	7 627	7 637	7 812	7 716	6 816
	4281	verkeerstechniek	36	29	31		
	4282	ruimtelijke ordening en planologie	174	223	258	555	670
	4284	milieukunde	790	882	907	856	781
	4285	logistiek	696	691			
	4286	technisch commerciële confectiekunde	338	688			
	4287	opleiding voor bedrijfskader	770	1 024	1 219	1 587	1 721
	4288	materiaalkunde	3		116	140	35
	4289	informatica en informatiekunde	1 121	1 278	1 243	1 191	1 126
	4291	proped. jaar hoger technisch onderwijs	406	351			
	4292	kort informatica	115	125	116	95	86
	4293	kort logistiek		45	86	100	111
	4331	biotechnologie		30	54	99	137
	4332	aquatische ecotechnologie		52	66	70	153
	4335	milieutechnologie		102	202	262	322
	4360	scheepsradiocommunicatie	36	40			
	4367	vliegtuigoperatie	159	176	252		
	4369	algemene operationele technologie	1 289	1 433	1 511		
	4371	verkeerskunde	105	117	188	241	276
	4375	logistiek		32	707	616	
	4379	petroleum- en gastechneologie				382	323
	4380	proped. jaar hoger nautisch onderwijs	202	192			
	4381	planologie	85	88	166		
	4382	technische vervoerskunde	189	218	325	306	
	4384	maritiem officier	895	898	919	950	952
	4386	AOT-techniek				1 136	990
	4387	AOT-haventechnologie				65	
	4388	AOT-maritieme bedrijfsvoering				175	

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
4389	industriële produkt ontwerpen					545
4390	logistiek en technische vervoerskunde					1 131
4391	milieugerichte materiaaltechnologie					124
4421	technische bedrijfskunde	3 799	4 091	4 284	5 003	5 026
4552	medische laboratoriumopleiding	1 096	1 053	1 383	1 498	1 684
4553	laboratoriuminformatica en automatisering	99	98	112	123	130
4713	kunst en techniek (cognitief ergonomisch ontwerpen/interaction design)		68	99	159	232
dt	4181	proped. jaar hoger laboratorium onderwijs	189	175		
	4182	biologische laboratoriumopleiding	10	8	6	2
	4184	analytische proces- en laboratoriuminstrumentatie	16	17	14	14
	4186	chemische laboratoriumopleiding	409	300	355	280
	4263	bouwkunde	128	128	113	124
	4267	elektrotechniek	1 240	1 187	1 068	978
	4269	hogere informatica	430	425	428	362
	4275	chemische technologie	86	95	108	104
	4279	civiele techniek	82	120	142	164
	4280	werktuigbouwkunde	794	798	769	688
	4284	milieukunde	46	70	86	114
	4287	opleiding voor bedrijfskader	106	106	91	69
	4289	informatica en informatiekunde	305	332	334	341
	4335	milieutechnologie				11
	4386	AOT-techniek		21	62	
	4421	technische bedrijfskunde	623	644	612	562
	4552	medische laboratoriumopleiding	152	97	131	100
coop	9 007	chemische laboratoriumopleiding			4	4
	9008	medische laboratoriumopleiding			7	13

Gebied: Gezondheid

bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
vt	4506	antroposofische gezondheidszorg		30	67	111
	4549	optometrie	79	101	124	145
	4560	opleiding tot verpleegkundige	7 953	7 714	7 954	8 148
	4561	medisch beeldvormende en radiotherapeutische technieken	255	352	409	434
	4565	opleiding tot verpleegkundige in de maatschappelijke gezondheidszorg	498	423	351	203
	4570	opleiding tot fysiotherapeut	4 909	4 695	4 785	4 647
	4574	opleiding voor ergotherapie	586	575	628	846
	4578	opleiding voor logopedie	1 470	1 361	1 306	1 260
	4579	voeding en diëtetiek	1 018	1 035	1 094	1 185
	4584	bewegingstechnologie	81	117	176	211
	4586	proped. jaar verpleegkundig – paramedisch onderwijs	526	334		
dt	4549	optometrie			56	73
	4560	opleiding tot verpleegkundige	2 039	2 231	2 335	1 859
	4564	opl. tot docent t.b.v. instellingen voor gez. zorg	3			
	4565	opleiding tot verpleegkundige in de maatschappelijke gezondheidszorg	301	380	400	786
	4567	opleiding van kader in de gezondheidszorg	1 886	1 945	1 761	1 523
	4568	tweedegraads lerarenopleiding verpleegkunde	956	887	702	480

Gebied: Economie

bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
vt	4001	opleiding tolk-vertaler	986	848	828	742
	4334	agrarische accountancy		2	46	61
	4373	vervoerskunde	123	211		
	4374	haven- en vervoerskunde	323	372		
	4400	proped. jaar hoger economisch en adm. onderwijs	8 898	8 343		
	4401	bedrijfseconomie	9 561	10 056	13 310	12 688
	4402	commerciële economie	10 395	11 239	13 946	13 341
	4403	economisch-juridische opleiding	3 037	3 372		

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	
4404	bedrijfskundige informatica	2 094	1 892	1 897	1 730	1 691	
4405	communicatie	1 138	1 238	1 346	1 456	2 198	
4406	accountancy	2 210	2 535	3 881	4 091	4 429	
4407	economisch-linguïstische opleiding	2 613	3 110	3 327	3 380	3 404	
4408	bestuurskunde	508	461				
4409	fiscale economie	388	448	546	596	639	
4410	hoger toeristisch en recreatief onderwijs	1 219	1 268	1 213	1 086	1 137	
4411	hoger hotelonderwijs	3 331	3 654	3 325	3 488	3 562	
4412	bank en financiën	671	537				
4414	hoger onderwijs financiële sector			546	550	546	
4416	hoger distributieonderwijs	1 229	387				
4417	openbaar bestuur	342	328				
4419	hogere Europese beroepsopleiding	536	748	969	1 119	1 179	
4420	communicatiesystemen		1				
4422	small business		835	1 011	1 156	1 420	
4423	voedingskundige voor industrie en handel	121	103				
4424	kort toeristisch en recreatief onderwijs	369	462	498	571	634	
4425	kort bedrijfskundige informatica					42	
4430	communicatiesystemen	89	168	270	382	452	
4432	voeding en marketing	193	311	442	414	391	
4435	opleiding voor management, economie en recht			5 601	6 521	7 136	
4436	logistiek en economie			1 070	1 069	1 209	
4438	vrijetijdskunde			565	802	959	
4456	oriëntaalse talen en communicatie				114	153	
4464	bestuurskunde/overheidsmanagement					269	
4500	facilitaire dienstverlening	3 622	3 734	3 813	3 695	3 946	
4649	bibliotheek en documentaire informatie	1 768	1 643	1 527	1 469	1 236	
4657	boekhandel en uitgeverij	450	496	504	538	544	
4692	journalistiek en voorlichting	2 409	2 614	2 685	2 855	3 065	
dt	4374	haven- en vervoerskunde		16			
	4378	kort facilitaire dienstverlening	19	30	41	27	48
	4400	proped. jaar hoger economisch en adm. onderwijs	810	821			
	4401	bedrijfseconomie	2 291	2 333	2 522	2 293	2 229
	4402	commerciële economie	2 473	2 421	2 472	2 149	1997
	4403	economisch-juridische opleiding	1 064	1 023			
	4404	bedrijfskundige informatica	841	819	806	752	663
	4405	communicatie	598	532	517	403	305
	4406	accountancy	30	43	159	270	314
	4407	economisch-linguïstische opleiding	50	60	128	115	116
	4408	bestuurskunde	270	238			
	4409	fiscale economie	32	40	24	32	28
	4410	hoger toeristisch en recreatief onderwijs		60	65	69	79
	4416	hoger distributieonderwijs	57	98			
dt	4425	kort bedrijfskundige informatica	25	41	46	40	127
	4435	opleiding voor management, economie en recht			1 417	1 301	1 337
	4436	logistiek en economie			156	144	143
	4500	facilitaire dienstverlening	145	165	194	174	210
	4649	bibliotheek en documentaire informatie	314	303	301	306	291
	4692	journalistiek en voorlichting	213	294	353	336	345
coop	9002	fiscale economie			23	48	56
	9006	bedrijfskundige informatica			13	22	29
	9011	facilitaire dienstverlening			27	50	57
	9014	accountancy		26	128	254	311
	9016	bedrijfseconomie		22	68	113	155
	9017	commerciële economie		46	158	216	271
	9018	hoger distributie onderwijs		45			
	9019	communicatie		46	165	240	288
	9020	economisch-linguïstische opleiding			6	18	14
	9023	opleiding voor management, economie en recht			28	83	143
	9024	logistiek en economie			73	101	99

Gebied: Gedrag en Maatschappij

bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	
vt	4501	jeugdwelzijnswerk	2 299	1 696	1 017	155	21
	4505	welzijnsbeleid	29	20	5		
	4609	personeel en arbeid	2 528	4 031	6 148	6 971	6 969
	4610	culturele en maatschappelijke vorming	1 100	2 182	3 053	4 061	4 241
	4611	personeelswerk	1 353	890	467	64	6
	4612	maatschappelijk werk	1 129	828	406	59	10
	4613	inrichtingswerk	672	587	159	7	3
	4614	cultureel werk	594	223	120	7	1
	4616	maatschappelijk werk en dienstverlening	2 064	2 773	4 675	4 601	4 936
	4617	sociaal pedagogische hulpverlening	2 849	4 182	6 254	8 463	9 398
	4641	sociaal-juridische dienstverlening				1 080	1 396
	4642	creatieve therapie (voor conversie hsa)	283	189	87	17	2
	4643	creatief-educatief werk	744	551	330	57	14
	4644	creatieve therapie	791	982	1 102	1 282	1 261
	4691	expressie door woord en gebaar (oud)	329	224	83	36	12
	4693	beroepskeuzewerk	327	318	32	46	12
	4694	arbeidsvoorziening	546	475	113	52	11
	4697	proped. jaar hoger sociaal-agogisch onderwijs	1 596	1 202			
	4698	expressie door woord en gebaar	52	123	236	247	243
dt	4501	jeugdwelzijnswerk	64	56	38	14	3
	4505	welzijnsbeleid	28	11	4	2	2
	4609	personeel en arbeid	1 016	1 357	2 537	2 750	2 564
	4610	culturele en maatschappelijke vorming	324	412	627	709	607
	4611	personeelswerk	445	310	198	23	5
	4612	maatschappelijk werk	1 181	917	249	49	3
	4613	inrichtingswerk	1 021	818	284	12	1
	4614	cultureel werk	469	419	183	4	1
	4616	maatschappelijk werk en dienstverlening	1 684	1 832	2 852	2 522	2 386
	4617	sociaal pedagogische hulpverlening	809	1 119	2 011	2 335	2 332
	4641	sociaal-juridische dienstverlening				309	331
	4642	creatieve therapie (voor conversie hsa)	63	53	27	1	
	4643	creatief-educatief werk	251	143	74	13	4
	4644	creatieve therapie	40	49	78	108	80
	4690	maatschappelijk werk (hbo-mw)	929	899	154	72	6
	4691	expressie door woord en gebaar (oud)	52	38	26	8	3
	4693	beroepskeuzewerk	133	109	36	1	
	4696	arbeidsmarktpolitiek/personeelsbeleid (hbo-ap/pb)	1 041	1 018	106	18	3
	4697	proped. jaar hoger sociaal-agogisch onderwijs	177	106			
coop	9013	sociaal pedagogische hulpverlening		14	80	59	41

Gebied: Taal en Cultuur

bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	
vt	4699	beeldende kunst en vormgeving	1 720	3 320	5 137	6 423	7 068
	4711	proped. jaar beeldende kunst	431	169			
	4712	algemene industriële vormgeving	530	370	309	224	151
	4714	computergraphics (tweede fase-opleiding)					7
	4716	architectonische vormgeving	712	595	404	230	87
	4718	fotografische vormgeving	363	240	158	83	11
	4719	keramische vormgeving	29	18	5	3	
	4720	modevormgeving	398	312	189	103	25
	4721	monumentale vormgeving	683	605	343	201	57
	4722	plastische vormgeving	223	178	122	56	10
	4723	publiciteits- c.q. grafische vormgeving	1 781	1 410	927	544	190
	4724	schilderkundige vormgeving en vormgeving op het gebied van de grafiek	781	529	309	149	38
	4725	textiele vormgeving	120	79	42	20	3
	4726	vormgeving in metalen en kunststoffen	153	113	64	31	7
	4733	film- en t.v.-vormgeving	192	132	61	7	1
	4735	museologie	238	178	105	39	10
	4739	muziek				1 014	1 708
	4741	uitvoerende beoefening van het drama	88	81	43	18	
	4743	uitvoerende beoefening van de kleinkunst	28	19	11	6	1

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
4744	uitvoerende beoefening van de mime	24	15	6	3	
4745	opleiding voor het docentschap drama	134	125	132	141	145
4748	opleiding voor het praktijkdiploma kerkmuziek	20	17	16	13	9
4749	vrije vormgeving (2e fase-opleiding)					5
4752	proped. jaar dans en theater	28				
4754	directie koor, orkest, of harmonie en fanfare	56	41	38	28	13
4756	fotografische vormgeving (tweede fase-opleiding)					3
4758	grafische vormgeving (tweede fase-opleiding)					13
4760	interieurarchitectuur (tweede fase-opleiding)					8
4764	compositie of compositie/elektronische muziek	174	190	200	161	114
4770	uitvoerend musicus	1 766	1 889	1 748	1 303	974
4789	opleiding voor het praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding	13	17	21	19	16
4793	opleiding voor het praktijkdiploma koordirectie	34	41	39	43	17
4794	opleiding voor het praktijkdiploma directie harmonie en fanfare	50	48	45	31	22
4795	opleiding voor het praktijkdiploma beiaard	8	7	6	9	6
4798	uitvoerende beoefening van de dans	338	215	77	34	3
4804	modevormgeving (tweede fase-opleiding)					16
4820	docerend musicus	2 962	2 775	2 784	2 183	1 663
4841	opleiding voor het getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	145	142	147	136	132
4853	autonome beeldende kunst (tweede fase-opleiding)					48
4860	theater	220	422	682	790	860
4862	theorie der muziek	25	17	17	13	13
4863	opleiding voor het getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	302	255	275	234	241
4874	theater (tweede fase-opleiding)					12
4940	opleiding voor het docentschap dans	486	392	362	319	398
4941	opleiding voor het docentschap mime	21	14	11	7	2
4950	proped. jaar docentopleiding beeldende kunst	218	178			
4961	opleiding voor het praktijkdiploma orgel	3	3	5	3	
4965	muziekdramatische opleiding	22	12	25	13	11
4966	muziekregistratie	94	115	124	102	97
5081	1e gr tekenen	637	673	737	724	665
5082	1e gr handvaardigheid	255	241	270	365	339
5083	1e gr textiele werkvormen	146	119	109	79	76

Gebied: Taal en Cultuur
bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
dt 4320	opleiding voor beroepen op het terrein van architectuur	576	589	338	249	121
4321	opleiding voor beroepen op het terrein van de stedenbouw	66	77	59	41	15
4322	opleiding voor beroepen op het terrein van landschaps-architectuur	45	51	40	27	20
4336	opleiding voor beroepen op het terrein van architectuur 2e fase			151	259	375
4337	opleiding voor beroepen op het terrein van landschaps-architectuur 2e fase			7	9	11
4338	opleiding voor beroepen op het terrein van de stedenbouw 2e fase			10	32	62
4699	beeldende kunst en vormgeving	420	1 023	1 265	1 476	1 512
4711	proped. jaar beeldende kunst	117	3			
4712	algemene industriële vormgeving	148	107	81	64	43
4716	architectonische vormgeving	286	183	132	61	19
4718	fotografische vormgeving	103	65	34	13	5
4720	modevormgeving	159	61	31	12	2
4721	monumentale vormgeving	182	121	84	47	16
4722	plastische vormgeving	172	99	57	23	8
4723	publiciteits- c.q. grafische vormgeving	718	513	339	184	70
4724	schilderkundige vormgeving en vormgeving op het gebied van de grafiek	621	389	238	127	26
4726	vormgeving in metalen en kunststoffen	32	23	21	6	6
4745	opleiding voor het docentschap drama	45	25	23	22	61
4752	proped. jaar dans en theater	2				
4761	post-cons aantekening begeleiden	3	2	1	9	5
4763	post-cons aantekening kamermuziek	66	73	65	60	53
4854	post-cons pedagogisch-didactische aantekening op het diploma uitvoerend musicus	2	3	3	3	3
4860	theater	16	23	34	42	

vorm code	opleiding	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96
4943	opleiding voor het staatsdiploma handvaardigheid (handenarbeid) B	53	39	23	16	6
4967	ad hoc studies	94	98	86	102	91
5084	1e gr tekenen					20

aantal ingeschrevenen HBO per HOOP-Gebied
bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO), IB-Groep

vorm sector	91/92	92/93	93/ 94	94/95	95/96
vt					
Onderwijs	33 279	35 034	36 707	38 684	38 748
Landbouw	9 236	8 800	8 600	8 653	8 608
Techniek	48 850	50 832	51 799	51 828	51 140
Gezondheid	17 296	16 636	16 849	17 146	17 294
Economie	58 623	61 415	63 165	63 912	65 578
Gedrag en Maatschappij	19 284	21 475	24 287	27 204	28 536
Taal en Cultuur	16 649	16 307	16 103	15 903	15 292
totaal vt	203 217	210 499	217 510	223 330	225 196
dt					
Onderwijs	15 623	14 403	15 401	14 585	13 235
Landbouw	140	219	225	337	389
Techniek	4 616	4 501	4 257	3 915	3 816
Gezondheid	5 185	5 443	5 198	4 704	4 327
Economie	9 230	9 335	9 200	8 410	8 232
Gedrag en Maatschappij	9 727	9 665	9 484	8 950	8 331
Taal en Cultuur	3 926	3 566	3 121	2 884	2 549
totaal dt	48 447	47 132	46 886	43 785	40 879
coop					
Landbouw			1	10	5
Techniek			11	17	13
Economie		185	689	1 145	1 422
Gedrag en Maatschappij		14	80	59	41
totaal	0	199	781	1 231	1 481
totaal generaal	251 664	257 830	265 177	268 346	267 556

**EERSTEJAARS NEDERLAND WO 1991-1995 PER STUDIERICHTING.
1991-1995 CBS-TELLINGEN.**

	1991	1992	1993	1994	1995	
1	Biologie Landbouw	48	47	74	89	81
2	Landgebr.richtingen	187	215	211	226	250
3	Maatsch.wetensch	172	132	159	138	73
4	Teeltk.& technol.richt.	635	549	451	439	382
5	Ov Landbouw	43	33	41	36	36
6	Wiskunde	184	152	156	142	111
7	Informatica	311	437	434	373	317
8	Natuurkunde	314	275	335	292	267
9	Sterrenkunde	53	40	48	40	62
10	Scheikunde	565	518	469	406	350
11	Farmacie	242	226	254	362	383
12	Biologie	748	804	889	953	879
13	Geologie/Geofysica	123	126	119	126	91
14	Fysische geografie	164	141	147	150	117
16	Ov.Natuur	144	54	46	50	62
17	Technische wiskunde	163	151	119	104	86
18	Technische informatica	508	405	393	333	302
19	Civiele techniek	354	450	466	469	411
20	Bouwkunde	713	656	628	746	709
21	Werktuigbouwkunde	820	673	645	639	562
22	Elektrotechniek	542	439	450	405	375
23	Technische scheikunde	492	481	433	387	286
24	Technische natuurkunde	439	430	420	361	348
25	Lucht&Ruimte.v.techn	303	225	215	230	195
26	Industrieel ontwerpen	279	296	306	281	244
27	Maritieme techniek	53	46	37	61	42
28	Geodesie	34	25	26	18	19
29	Mijnbouwkunde	84	125	100	61	58
30	Techn. Bedrijfskunde	587	478	452	475	376
31	Ov techniek	183	211	245	181	145
32	Geneeskunde	1 215	1 188	1 182	1 260	1 251
33	Tandheelkunde	139	162	151	153	176
34	Diergeneeskunde	144	158	128	136	138
35	Bewegingswetensch	150	113	127	129	112
36	Gezondheidswetensch	450	518	612	625	446
37	Beleid & Manag.gezondh	76	76	133	110	92
38	Ov .gezondheid	172	179	166	170	244
39	Economie	4 070	3 531	3 479	3 395	3 022
40	Econ. & actuariële wet.	495	429	366	433	308
41	Bedrijfskunde	978	1 097	1 097	1 080	1 092
42	Ov. economie	158	99	100	93	86
43	Recht	4 773	4 480	4 497	4 612	4 552
44	Sociologie	886	1 083	576	421	334
45	Cult. antrop.Niet-West	757	740	686	405	295
46	Alg. sociale wetensch	443	419	282	220	176
47	Politicologie	659	570	404	255	284
48	Bestuurskunde	628	575	757	628	509
49	Psychologie	2 008	2 124	1 975	1 758	1 621
50	Pedagogische wet.	1 149	1 162	1 092	1 144	981
51	Toegepaste onderwijsk	60	40	64	103	89
52	Sociale geografie	411	515	483	478	384
53	Planologie	133	111	122	107	113
54	Ov. gedrag.&maatsch.	209	208	660	1 048	776
55	Godgeleerdheid	199	173	160	148	163
56	Wijsbegeerte	180	153	200	184	159
57	Klassieke letteren	49	46	55	62	69
58	Nederlands	471	535	478	474	449
59	Frans	451	346	221	202	176
60	Engels	848	683	589	546	413
61	Duits	132	120	118	111	104
62	Spaans	388	322	247	161	158
63	Italiaans	121	100	71	65	55
64	Slavische talen	150	101	93	83	66
65	Ov. westerse talen	236	230	153	150	146
66	Niet-westerse talen	228	203	174	168	161
67	Geschiedenis	862	734	729	710	616
68	Maatsch gesch.	178	148	70	43	44
69	Kunstgeschiedenis	542	526	426	390	304

	1991	1992	1993	1994	1995
70 Muziekwetenschap	97	88	67	60	58
71 Theaterwetenschap	207	183	172	148	145
72 Ov. taal & letterk.	381	307	235	200	173
73 Ov. taal & cultuur	276	256	519	471	360
Totaal	35 645	33 671	32 684	31 712	28 519